

VANHUSPALVELUTYÖNTEKIJÖIDEN NÄKEMYKSIÄ VAPAAEHTOISESTA VANHUSTYÖSTÄ

Inka Haapala

Opinnäytetyö
Joulukuu 2012
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalisen kuntoutuksen vaihtoehtoiset ammattiopinnot
Tampereen ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalinen kuntoutus

HAAPALA, INKA:

Vanhuspalvelutyöntekijöiden näkemyksiä vapaaehtoisesta vanhustyöstä

Opinnäytetyö 84 sivua, joista liitteitä 2 sivua
Joulukuu 2012

Vapaaehtoistyö ja vapaaehtoisuus ovat hyvin laajasti tutkittu alue, mutta useimmiten tutkimukset ovat keskittyneet vapaaehtoiisiin ja heidän näkemyksiin. Tässä työssä vapaaehtoistyötä lähestyttiin ammattilaisten näkökulmasta. Opinnäytetyön tarkoituksena oli havainnollistaa vanhuspalvelualan ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia vapaaehtoistyöstä ja sen tarpeellisuudesta. Lisäksi selvitettiin ammattilaisten näkemyksiä yhteistyöstä vapaaehtoisten kanssa ja sen tuomista hyödyistä ja haitoista sekä mahdollisista kehittämistarpeista.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena ja tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastateltavia oli yhteensä viisi, ja he olivat vapaaehtoisen vanhustyön keskus Mummon Kammarin yhteistyötahojen työntekijöitä. Haastatteleamalla saatu aineisto analysoitiin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee vapaaehtoisuuden ja ammatillisuuden käsitteitä sekä niiden merkitystä ja asemaa sosiaalialalla. Työssä tuodaan esille vapaaehtoistyön periaatteita ja edellytyksiä sekä näiden yhteensovittamista ammattityön kanssa. Yhteistyö osiossa käsitellään vapaaehtoistyön ja ammattityön eroja.

Tutkimuksen tulosten mukaan ammattilaiset kokivat vapaaehtoistyön hyvin tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi niin omassa työssään kuin koko vanhuspalveluissa. Ammatillaiset kokivat yhteistyön vapaaehtoisten kanssa tukevan ja täydentävän omaa työtään sekä tuovan siihen tarvittavaa lisäapua. Yhteistyön tuomat hyödyt nähtiin suurempina kuin sen mahdollisesti tuomat haitat. Vapaaehtoistyö nähtiin pääasiassa tärkeänä ja hyvänä asiana.

Yhteistyön kehittämiseksi toivottiin yhteisiä tapaamisia, joissa ammattilaiset ja vapaaehtoistyöntekijät voisivat tutustua toisiinsa. Yhteisten tapaamisten myötä olisi mahdollista luoda yhteiset säännöt ja tavoitteet vanhusten kanssa tapahtuvaan toimintaan ja työhön. Ammatillaiset toivoivat myös tiedonkulun parantamista osana yhteistyön kehittämistä. Opinnäytetyö voi olla apuna kehitettäessä toimivaa yhteistyötä ammattilaisten ja vapaaehtoistyöntekijöiden välillä.

Asiasanat: vapaaehtoistyö, yhteistyö, ammatillisuus, Mummon Kamhari

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Degree programme in Social Services
Option of Social Rehabilitation

HAAPALA, INKA
Geriatric Care Workers' Views of Voluntary work

Bachelor's thesis 84 pages, appendices 2 pages
December 2012

Voluntary work and voluntarism is an area extensively studied but usually these studies have concentrated on volunteers and their points of view. In this study voluntary work was approached from the professionals' point of view. The aim of this study was to examine the opinions and experiences of geriatric care professionals of voluntary work and its need. Also the professionals' views on cooperation with volunteers and its benefits and disadvantages as well as possible development needs were investigated.

The research was quantitative, and the data was collected by means of thematic interviews. There were altogether five interviewees. They were employees of the cooperative partners of Mummon Kammari, a voluntary work centre for the care of the elderly. The data was analyzed by using theory driven content analysis.

The theoretical underpinnings drew on concepts of voluntarism and professionalism, as well as their meaning and status in social services. Also the principles and requirements of voluntary work and their integration with the professional work as well as differences between voluntary work and professional work were dealt with.

The results indicated that the professionals' considered voluntary work highly necessary and significant in their own work as well as in the whole geriatric care field. The professionals saw the cooperation with volunteers supporting and completing their work. The benefits of the cooperation were seen greater than the disadvantages. Voluntary work was described mainly as an important and good.

The interviewees wished for meetings between professionals and voluntary workers in order to develop cooperation. In these meetings they wished they could set common rules and goals for their work with the elderly. The professionals also wished an improvement in communication as a part of developing the cooperation. This study may contribute to the development of functional cooperation between professional workers and voluntary workers.

Key words: voluntary work, cooperation, professionalism, Mummon Kammari

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	9
	2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusongelmat	9
	2.2 Aineiston hankinta	9
	2.3 Aineiston analyysi.....	12
3	VAPAAEHTOISTYÖ	15
	3.1 Vapaaehtoistyö käsitteenä.....	15
	3.2 Vapaaehtoistyön periaatteet ja edellytykset.....	17
	3.3 Vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen merkitys Suomessa	19
	3.4 Vapaaehtoistyö vanhuspalveluissa.....	23
4	AMMATILLISUUS	26
	4.1 Ammatillisuus käsitteenä.....	26
	4.2 Ammatillisuus sosiaali- ja terveysalalla	28
5	VAPAAEHTOISTEN JA AMMATTILAISTEN VÄLINEN YHTEISTYÖ.....	32
	5.1 Vapaaehtoistyön ja ammatillisen työn yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia.....	32
6	MUMMON KAMMARI PALVELUN TUOTTAJANA.....	37
	6.1 Mummon Kammari -vapaaehtoisen vanhustyön keskus	37
	6.2 Mummon Kammarin toiminnan periaatteet.....	38
	6.3 Vapaaehtoistoiminta Mummon Kammarilla	39
	6.4 Vapaaehtoisten perehdytys, koulutus ja tuki	41
	6.5 Mummon Kammarin ja yhteistyökumppaneiden välinen yhteistyö	42
7	TUTKIMUSTULOKSET	45
	7.1 Vapaaehtoistyö ja sen tarpeellisuus	45
	7.2 Ammattilaisten tieto vapaaehtoistyöstä	47
	7.3 Yhteistyö vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä.....	50
	7.4 Yhteistyön vahvuudet ja heikkoudet.....	52
	7.5 Vapaaehtoistyön tuottama apu ja tuki.....	55
	7.6 Yhteistyön kehittäminen	57
	7.7 Vapaaehtoistyön tulevaisuus vanhuspalveluissa	60
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	63
9	POHDINTA.....	71
	9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	72
	9.2 Ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi.....	74
	9.3 Ehdotuksia jatkotutkimuksille	78
	9.4 Opinnäytetyö prosessina	78
10	LÄHTEET	80
	LIITTEET	83
	Liite 1. Haastattelukysymykset	83

1 JOHDANTO

Vanhuspalvelut ovat nyt murroksen edessä. Ns. suurten ikäluokkien ikääntyessä kasvaa ikäihmisten määrä Suomessa huomattavasti. Tämä näkyy jo nyt siinä että uusia yrityksiä syntyy vanhuspalvelujen piiriin yhä enenevässä määrin. Toisaalta taas valtion huono taloudellinen tilanne ajaa monen kunnan siihen tilanteeseen, että myös vanhuspalveluita on säästettävä. Opinnäytetyöni aiheen ajankohtaisuuden näkee ja kuulee tällä hetkellä hyvinkin helposti. Ei tarvitse kuin vähän seurata uutisia ja mediassa käytäviä keskusteluja niin huomaa, kuinka vapaaehtoistyö ja sen merkitys sekä asema ovat nyt vahvasti mukana yhteiskunnallisissa keskusteluissa. Keskusteluissa on otettu kantaa sosiaalipalvelujen varojen puuttumiseen ja vapaaehtoistyötä on markkinoitu julkisen sektorin resurssien paikkaajana ja sosiaalialan täydentävänä osana. Keskustelua on ollut myös julkisen ja kolmannen sektorin välisestä työnjaosta ja vastuusta.

Vapaaehtoistyö nousi julkisen keskustelun piiriin jo 1990-luvun laman jälkiseurauksena. Silloin vapaaehtoistyötä ja kolmatta sektoria huudettiin apuun paikkaamaan hyvinvointivaltion kriisiä. Nyt Suomen hyvinvointivaltio on taas samassa tilanteessa. 1990-luvun alun talouslama taittui jo vuosia sitten, mutta Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen tutkimustulosten mukaan epävirallinen apu ja vapaaehtoistoiminta täydentävät, ja jopa korvaavat usein vieläkin puutteita, joita julkisen ja kaupallisen sektorin toimintaan liittyy. (Yeung 2002, 11.) On arvioitu, että sosiaali- ja terveysala ei yksin pysty tarjoamaan riittäviä hyvinvointipalveluja kansalaisilleen. Tästä syystä vastuuta julkisen sektorin perinteisesti turvaamista sosiaali- ja terveyspalveluista ollaan jakamassa myös yksityiselle ja kolmannelle sektorille. Varsinkin kolmannen sektorin vapaaehtoistyön rooli yhtenä hyvinvointipalvelujen tuottajana on puhuttanut laajasti viime aikoina. Vapaaehtoistyötä on tuotu julkisuuteen niin vapaaehtoisten itsensä kuin myös vapaaehtoistyötä tuottavien järjestöjenkin kautta. Julkisessa keskustelussa on otettu kantaa palvelujärjestelmän varojen puuttumiseen sekä toimintojen yksityistämiseen. Vapaaehtoistyö on nähty julkisen sektorin resurssien paikkaajana ja sosiaalialan täydentävänä osana.

Vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen merkitys on nyt ymmärretty myös päättäjien tasolla kun sen kansantaloudellinen merkitys on huomattu. Vapaaehtoistyön rahallinen arvo on kansantaloudessa huomattava. Näin osoittaa myös Juhani Laasasen tekemä tutkimus vapaaehtoistyön kansantaloudellisista vaikutuksista. Tutkimus osoitti vapaaehtoistyön

rahallisen arvon olevan huomattava ja sen korostavan järjestöjen vapaaehtoistyön merkitystä yhteiskunnassa. (Laasanen 2011, 7.) Vapaaehtoistyön tarpeellisuus ja merkitys on siis jälleen kasvussa.

Opinnäytetyöni aiheen ajankohtaisuuden näkee myös maailmanlaajuisesti. Euroopan parlamentti nimesi vuoden 2011 vapaaehtoistyön teemavuodeksi. Teemavuoden tarkoituksena oli kannustaa yhä useampia osallistumaan vapaaehtoistoimintaan, ja tuoda esiin vapaaehtoistoiminnan arvoa sekä sen yhteiskunnallista merkitystä. Vapaaehtoistyön teemavuosi nosti esiin monia tärkeitä asioita ja se sai paljon keskustelua aikaan. Keskustelua käytiin myös siitä mikä on vapaaehtoistyön anti ja panos tulevaisuuden sosiaalipalveluissa. (Euroopan vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011.) Mielestäni vapaaehtoisten antama panos työyhteisöille on erittäin tärkeä, ajankohtainen ja kehittämisen arvoinen asia. Yritänkin työssäni hahmottaa sitä miten julkisen ammattityön ja vapaaehtoisen työn yhteistyötä voitaisiin parantaa.

Vapaaehtoistyön tarve ja sen kasvu on nähty nyt myös sosiaalialan työssä; niin ammattilaiset kuin vapaaehtoistyöntekijät ovat havainneet vapaaehtoistyön merkityksen ja vaatimuksien kasvun. Yhä enemmän vapaaehtoistyöntekijät antavat ulkopuolista apua sosiaalialan eri sektoreilla, kasvavana esimerkkinä vanhustyöhön annettava apu. Kuuskoski (2003, 35) muistuttelee kuitenkin että vapaaehtoistoimintaan kohdistuvat odotukset on mitoitettava oikein. Ei voidakaan olettaa että vapaaehtoistyöntekijä korvaisi ammattilaisen ja pystyisi tekemään hänen työnsä. Pelko siitä, että vapaaehtoisia halutaan käyttää ammattityötä korvaaviin tehtäviin, on Lehtisen (1997, 7) mukaan oikeutettu. Hän pitää yhteiskunnan kannalta ongelmallisena sitä, että vapaaehtoistyöstä muodostuu helposti virallisen työn jatke. Vapaaehtoistyö toimii kuitenkin täysin erilaisista lähtökohdista käsin kuin ammatillisesti toteutettava työ ja ammattityöntekijöiden tulisikin huolehtia, että vapaaehtoistyön ja ammattityön väliset rajat pysyisivät selkeinä.

Viime vuosina sosiaali- ja terveysalalla on tuotu esiin moni ammatillista työtettä, ja sosiaalityön uuden ammatillisuuden tavoitteena on pidetty sosiaalisten verkostojen tukemista ja ihmisten oman avun kehittämistä. Yleisesti ollaankin yhtä mieltä siitä, että sosiaalisia verkostoja voidaan ammatillisen työn avulla vahvistaa. Huomio tulisi kuitenkin kiinnittää siihen, että monet ongelmat voitaisiin ehkäistä jo ennalta vertaistuen ja sosiaalisten suhteiden avulla. Vapaaehtoistyö nähdään oleellisena osana tätä rakentavaa työtä. Muut osat kokonaisuutta ovat luonnollinen auttaminen ja ammatillinen työ. Näi-

den eri osa-alueiden saumaton yhteistyö on tärkeää ja edellytys vapaaehtoistyön kehittymiselle.

Kuitenkaan näiden kolmen osapuolen yhteistyö ei ole aina helppoa. Ammattilaisten asenteet luonnollisia auttajia kohtaan voivat olla hyvin monenlaisia. Ammattityöntekijöiden voi olla vaikea hyväksyä ydinperheen ulkopuolisia auttajia, esimerkiksi naapureita tai ystäviä, yhteistyökumppanikseen. Tässä tilanteessa vapaaehtoistyöntekijä nähdään oivana apuna. Vapaaehtoistyöntekijät nähdään ammattilaisten ja luonnollisten auttajien välimaastossa. (Lehtinen 1997, 6.) Vapaaehtoistyöntekijöillä on luonnollisia auttajia enemmän yhteyksiä viranomaisiin, heitä organisoidaan jonkun järjestön kautta sekä heillä on jokin pienimuotoinen koulutus vapaaehtoistyöhön. Tästä syystä mielestäni olisikin tärkeää, että ammattityön ja vapaaehtoistyön välistä suhdetta pyrittäisiin mahdollisimman paljon vahvistamaan.

Miten sitten yhdistää onnistuneesti kaksi täysin eri periaatteista ja lähtökohdista kumpuavaa työtä, vapaaehtoistyö sekä ammatillinen työ? Miten näiden kahden työn tekijöiden yhteistyö sujuu käytännön vanhustyössä vai olisiko siinä mahdollisia kehittämisen aiheita? Minkä merkityksen ammattilaiset antavat vapaaehtoiselle vanhustyölle? Näitä asioita halusin opinnäytetyössäni lähteä selvittämään ja nimenomaan ammattilaisten näkökulmasta, sillä mielestäni heidän näkökulmastaan ei ole vielä tehty paljon tutkimuksia. Koen myös, että ammattilaisten asema tulevaisuuden vapaaehtoistyössä tulee korostumaan, mikä käy ilmi myös aiemmin tässä kappaleessa. Olin kiinnostunut siitä, miten ammattilaiset näkevät vapaaehtoistyön ja sen tarpeellisuuden vanhuspalveluissa, sekä millaista yhteistyö näiden kahden eri tahon välillä on.

Vapaaehtoistyöntekijöistä on olemassa runsaasti erilaista tutkimustietoa. Heidän motiivejaan ja kokemuksiaan on tutkittu paljon, mutta ammattilaisten näkökulmaa vapaaehtoistyöstä on harvoin tarkasteltu. Kuitenkin myös ammattilaiset ovat tärkeä osa vapaaehtoistyön tulevaisuutta ja sen kehittämistä. He ovat merkittävässä asemassa antamassa tukea ja ohjausta vapaaehtoistyöntekijöille. Tutkimuksessani kartoitan ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia vapaaehtoistyöstä vanhuspalveluissa sekä yhteistyöstä vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa. Tarkoitukseni on etsiä vastausta siihen, onko vapaaehtoistyöstä apua kentällä tehtävään työhön, ja millaisena yhteistyö koetaan ja ymmärretään. Halusin lisäksi tietää mitä ammattilaiset miettivät vapaaehtoistyöstä ja sen tulevaisuudesta vanhuspalveluissa.

Opinnäytetyöni alussa kerron tutkimukseni toteutuksesta. Ensiksi kerron tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimusongelmat jonka jälkeen käyn läpi siinä käyttämiäni aineiston hankinta- ja analyysitapoja. Tämän jälkeen määrittelen ja tarkastelen yleisesti vapaaehtoistyön käsitettä. Mitä ovat sen periaatteet ja yhteiskunnallinen merkitys sekä millaista se on vanhuspalveluissa. Tässä kohtaa nostan esiin myös muutamia muita opinnäytetöitä ja väitöskirjoja aiheesta, erityisesti sellaisia, joissa on selvitetty ammattihenkilöstön näkemyksiä vapaaehtoistyöstä. Samoin käyn läpi ammatillisuuden käsitteen, mikä on sen yleinen määritelmä ja millaista ammatillisuus on sosiaali- ja terveysalalla. Näiden jälkeen avaan lukijalle ammattilaisten ja vapaaehtoisten välistä yhteistyötä, mitä eroavaisuuksia ja yhteneväisyyksiä siinä on. Tätä seuraa Mummon Kammarin ja siellä tehtävän vapaaehtoistoiminnan esittely. Lopuksi kerron tutkimukseni tulokset ja niistä tekemäni johtopäätökset. Pohdinta osiossa käyn läpi tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä, kerron työstä kummunneita kehitysehdotuksia yhteistyölle sekä lopuksi pohdin opinnäytetyötä prosessina.

2 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa käyn ensimmäiseksi läpi opinnäytetyöni tarkoituksen ja tutkimusongelmat jonka jälkeen kerron siinä käyttämästäni tutkimusmenetelmästä. Lopuksi kerron siitä, millä keinoin olen tutkimukseni aineiston analysoinut.

2.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimusongelmat

Opinnäytetyöni tarkoituksena on selvittää Mummon Kammarin kanssa yhteistyötä tekevien vanhuspalvelutuottajien näkemyksiä vapaaehtoisesta vanhustyöstä ja sen tarpeellisuudesta sekä merkityksestä yrityksessään sekä laajemmin koko vanhuspalveluissa. Tavoitteena on havainnollistaa ammattilaisten näkökulmaa ja kokemuksia yhteistyöstä vapaaehtoisten kanssa. Olin kiinnostunut siitä näkevätkö ammattilaiset yhteistyössä jotain kehittämisen aiheita, ja jos niin miten yhteistyötä tulisi heidän mielestään parantaa. Lisäksi haluan selvittää millaisena he näkevät vapaaehtoistyön tulevaisuuden vanhuspalveluissa. Tutkimuskysymykseni muotoutuivat seuraavanlaisiksi:

1. Millaisia kokemuksia ja tarpeita palvelun tilaajalla on vapaaehtoisesta vanhustyöstä?
2. Miten palveluntilaaja kokee vapaaehtoisen ja ammatillisen (palkatun) työn välisen yhteistyön?
3. Kuinka vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten välistä yhteistyötä voitaisiin parantaa?
4. Millaisena palveluntilaaja näkee vapaaehtoistyön tarpeen tulevaisuudessa?

2.2 Aineiston hankinta

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Aihetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Laadullisen tutkimuksen pyrkimyksenä on pikemminkin löytää tai paljastaa uusia seikkoja kuin to-

distaa jo olemassa olevia väittämiä. Sen vuoksi lähtökohtana ei ole teorian testaaminen vaan aineiston monitahoinen tarkastelu. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2009, 161). Laadullisessa tutkimuksessa siis pyritään ymmärtämään ja kuvaamaan jotain tiettyä ilmiötä ja antamaan sille teoreettisesti mielekäs tulkinta. Tästä syystä laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että siihen osallistuvat henkilöt, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on omakohtaista kokemusta siitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.)

Opinnäytetyössäni halusin selvittää nimenomaan Mummon Kammarin kanssa yhteistyötä tekevien vanhuspalvelutuottajien omia, henkilökohtaisia näkemyksiä, kokemuksia ja ajatuksia vapaaehtoistyön tarpeellisuudesta sekä vapaaehtoisten ja ammattilaisten välisestä yhteistyöstä. Lisäksi olin kiinnostunut siitä miten he näkevät vapaaehtoistyön aseman tulevaisuuden vanhustyössä. Aineiston hankintaa suunniteltaessa päädyin haastattelemaan viittä (5) vanhuspalvelun tuottajaa, jotka tekevät aktiivisesti yhteistyötä Mummon Kammarin kanssa. Haastatteluun valitut henkilöt valittiin Mummon Kammarin henkilökunnan toimesta siten, että kotikäyntiohjaaja kyseli ensin yhteistyötahojen työntekijöiltä halukkuutta osallistua haastatteluun, jonka jälkeen minä soitin heille ja kerroin tarkemmin opinnäytetyöstäni ja haastattelujen tarkoituksesta sekä sovin haastattelujen ajankohdan.

Mummon Kammarin yhteistyökumppanit, joita tutkimukseeni haastattelin, olivat kaikki erilaisia vanhusalan toimijoita. Haastattelemani työntekijät tulivat niin isoista valtakunnallisista kuin vähän pienemmistä paikallisista toimijoista, mutta kaikkia heitä yhdisti tiivis yhteistyö Mummon Kammarin kanssa. Tämä olikin yksi kriteerini haastateltavia valittaessa. Halusin, että työntekijät todella osaisivat ottaa kantaa tutkimukseeni tuloksiin. Haastattelemani työntekijöistä kaksi (2) oli sairaanhoitajia, kaksi (2) sosionomia ja yksi lähihoitaja. Ammattinimikkeet vaihtelivat palveluohjaajasta yrittäjään. Kutakin haastattelua varten varattiin aikaa yksi (1) tunti ja haastattelut tehtiin kunkin työntekijän omalla työpaikalla. Haastattelut nauhoitin sanelukoneella.

Laadulliselle tutkimukselle ominaisesti valitsin haastateltavien joukon tarkoituksenmukaisesti, en satunnaisotoksen menetelmää käyttäen. Alun perin halusin opinnäytetyöhöni haastateltavia vain pienemmistä vanhuspalveluntuottajista, mutta totesimme yhdessä Mummon Kammarin työntekijöiden kanssa että tarpeeksi kattavien tulosten saamiseksi minun kannattaisi valita haastateltavat niistä palveluntuottajista, jotka tekevät eniten

yhteistyötä Mummon Kammarin kanssa. Haastateltaviksi valikoitui siis henkilöitä niin kunnan kotipalvelun ja kotisairaanhoidon puolelta kuin yksityisiä yrittäjiäkin. Haastatteluihin valikoitujen henkilöiden kriteerinä oli se, että haastateltavat olivat tehneet yhteistyötä joko itse Mummon Kammarin ja vapaaehtoisten kanssa tai että he osaisivat kertoa vapaaehtoistoiminnasta ja yhteistyöstä vapaaehtoisten ja ammattilaisten kesken heidän yrityksessään. Halusin haastateltavia niin kunnallisilta sekä yksityisiltä palveluntuottajilta isosta yrityksestä pieneen, sillä heidän toimintansa vapaaehtoisten parissa saattaa vaihdella paljonkin. Toteutin ennen varsinaisia haastatteluja myös yhden testihaastattelun, saadakseni paremman kuvan haastatteluteemojen- ja kysymysten toimivuudesta. Testihaastattelua en kuitenkaan ottanut mukaan tutkimukseni aineistoon. Haastattelut toteutin yksilöhaastatteluina.

Koska kyseessä oli laadullinen tutkimus ja pieni otosryhmä, koin luontevaksi tavaksi käyttää aineistoa hankkiessani tutkimusmenetelmänä teemahaastatteluja. Teemahaastattelusta puhutaan usein strukturoidun ja strukturoimattoman haastattelun välimuotona. Mitään yhtä määritelmää tälle puolistrukturoidulle haastattelumuodolle ei kuitenkaan ole. Teemahaastattelussa edetään tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten varassa. Teemahaastattelu korostaa ihmisten omia tulkintoja tutkittavasta asiasta sekä heidän sille antamiaan merkityksiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Haastattelutilanteissa korostuvat erityisesti haastateltavien elämysmaailmat ja omat määritelmät tilanteista. Teemahaastattelussakaan ei kuitenkaan kysellä ihan mitä tahansa, vaan siinä pyritään löytämään merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimustehtävän mukaisesti. Tämän menetelmän valintaan vaikutti juurikin se, että otoksen pienuudesta huolimatta halusin saada mahdollisimman laajan ja syvän käsityksen heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään tutkimastani aiheesta.

Teemahaastattelussa etuna on se, että se ei sido haastattelua tiettyyn muottiin, rajoita haastattelukertojen määrää eikä määrittele sitä, kuinka syvälle aiheeseen haastattelussa voidaan mennä (Hirsijärvi & Hurme 2008, 48). Tämä antaa liikkumavapautta haastattelutilanteessa, mikä on tärkeää, sillä tutkimuksen aihe voi tuottaa vastauksia moniin suuntiin, jolloin kysymysten selventäminen on tärkeää. Tämän koin hyväksi myös oman tutkimukseni osalta, jonka aiheen tiesin voivan tuottaa monenlaisia vastauksia ja silloin tarkentavien kysymysten teko oli tärkeää.

Tein teemahaastatteluni rungon etukäteen, siten että valitsin siihen kolme pääteemaa; vapaaehtoistyö yrityksessä ja sen tarpeellisuus, kokemukset yhteistyöstä ja tulevaisuuden näkymät (LIITE 1). Näiden teemojen alle loin tarkentavia kysymyksiä.

2.3 Aineiston analyysi

Haastattelujen toteuttamisen jälkeen litteroin saamani aineiston nauhoitukset läpikäyden sana sanalta. Litteroinnin tein koko aineistosta, sillä otokseni oli suhteellisen pieni enkä vielä tässä vaiheessa nähnyt tarpeelliseksi valikoida saadun aineiston sisältöä. Litterointi vaiheen jälkeen aloin käydä aineistoa läpi valitsemieni teemojen kautta. Vastaukset teemoittelin teoriasta nousevien teemojen mukaan. Teemat olivat: ammattilaisten käsitykset vapaaehtoistyöstä sekä sen tarpeellisuudesta, vapaaehtoisten ja ammattilaisten välinen yhteistyö ja vapaaehtoistyön tulevaisuus vanhuspalveluissa sekä kehittämistarpeet.

Analyysitapana päädyin käyttämään laadulliselle tutkimukselle usein ominaista, aineiston sisältöön perustuvaa analyysitapaa, sisällönanalyysia. Sisällön analyysi on perusanalyysimenetelmä, jota voidaan käyttää kaikissa laadullisen tutkimuksen menetelmissä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.) Sisällönanalyysi on kuitenkin vain tapa, jolla saadaan järjesteltyä kerätty aineisto johtopäätösten tekoa varten. Johtopäätökset on tutkijan tehtävä itse ja niiden on pohjattava tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen.

Laadullisen aineiston analyysi, sisällönanalyysi, voidaan jakaa karkeasti myös kolmeen eri osaan joita ovat; aineistolähtöinen, teoriasidonnainen ja teorialähtöinen analyysi. Tämä jaottelu ottaa huomioon analyysin tekoa ohjaavat tekijät. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.) Analysoin tutkimusaineistoni teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä aikaisemmalla teorialla ja tiedolla on oma roolinsa analyysivaiheessa, ne voivat toimia apuna analyysin etenemisessä. Tässä analyysitavassa aikaisempi tieto tutkittavasta aiheesta ohjaa tai auttaa analyysia. Analyysin alkuvaiheessa edetään aineistolähtöisesti, mutta loppuvaiheessa teoria tuodaan mukaan analyysiin liittämällä empiirinen aineisto teoreettisen viitekehyksen käsitteisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97). Etsin siis aineistostani kohtia joissa kuvailtiin vapaaehtoistyön tarpeellisuutta, hyötyjä niin asiakkaalle kuin työntekijöille, vapaaehtoisten ja ammattilaisten välistä yhteistyötä, mahdollisia ongelmia ja kehitettävää siinä ja vasta myöhemmin liitin

löytämäni asiat teoreettiseen viitekehykseeni. Tarpeellisuutta kuvaavina asioina pidin hyötyjä ja vaikutuksia, joita vapaaehtoistoiminta aiheuttaa organisaatiossa.

Aineiston pelkistämässä eli redusoinnissa aineistosta karsitaan tutkimuksen kannalta epäoleelliset asiat pois. Aloitin aineiston analyysin lukemalla aineistoni läpi ja samalla merkiten alustavasti tutkimuskysymyksiä kuvaavia ilmaisuja. Lisäksi merkitsin erikseen ne asiat, jotka haastateltavat olivat nostaneet esille liittyen vapaaehtoistyön käyttämisen riskiin ja mahdollisiin uhkiin tulevaisuudessa. Näitä en huomionnut muuten varsinaisen analyysin aikana, mutta keräsin ne ylös ja määrittelin myös niille pelkistetyt ilmaukset. Analyysiyksikkönä käytin ajatuskokonaisuuksia, joten analyysiyksikkö saattoi sisältää useampia lauseita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–110.)

Tutkimustulosten luotettavuuden kannalta olisi hyvä että analyysi tehdään mahdollisimman lyhyessä ajassa eikä esimerkiksi pidemmälle ajalle ripoteltuna. Tästä syystä mietin alussa tarkkaan mitä etsin ja tein analyysin muutaman päivän sisällä. Tekniikanani oli käydä aina yksi haastattelurungon tema kerrallaan läpi jokaisesta haastattelusta eikä yhtä haastattelua aina kerralla kokonaan. Näin pyrin varmistamaan, että sama näkökulma säilyisi joka haastateltavan kohdalla mahdollisimman samana. Samalla kun merkitsin aineistosta alkuperäisilmauksia, niin määrittelin niille sisältöä lyhyesti kuvaavat pelkistetyt ilmaukset erilliselle paperille. Kerätessäni alkuperäisilmauksia otin kaikki tutkimusongelmani kannalta oleelliset ilmaisut tarkasti ylös, eli vaikka sama haastateltava olisi tuonut jonkin ajatuksen useamman kerran esiin haastattelun aikana, otin kaikki kerrat ylös, jotta kaikki tarpeellinen tulisi nostettua esiin aineistosta. Katsoin, että mahdollinen toisto ei haittaa, koska asioiden mainintakertoja ja määriä ei laskettu tässä opinnäytetyössä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–110.)

Pelkistetyistä ilmauksista loin alaluokkia joihin kuhunkin kokosin mielestäni samaa tarkoittavia ilmaisuja. Säilytin pelkistetyissä ilmauksissa haastateltavien numerokoodit, sillä yhdeltä haastateltavalta oli saattanut tulla samasta asiasta useampia mainintoja ja halusin olla selvillä siitä, kuinka moni haastateltava oli mistäkin alaluokasta puhunut ja mitä. Näin tahdoin välttää painottamasta liikaa yhden henkilön vastauksia, ja oli myös helpompi huomata eroja ja yhteneväisyyksiä eri haastateltavien näkemysten välillä. Alaluokat ryhmittelin yläluokiksi. Teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti olin määritellyt yläluokat valmiiksi ja ne perustuivat teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimuskysymyksiin (Tuomi & Sarajärvi 2009, 110, 117, 119). Yläluokkia oli yhteensä seitse-

män(7): vapaaehtoistyö ja sen tarpeellisuus, ammattilaisten tieto vapaaehtoistyöstä, yhteistyö vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä, yhteistyön vahvuudet ja heikkoudet, vapaaehtoistyön tuottama apu ja tuki, yhteistyö kehittäminen sekä vapaaehtoistyön tulevaisuus vanhuspalveluissa. Yhdistävänä luokkana näille kaikille oli palveluntilaajien kokemukset ja tarpeet vapaaehtoisesta vanhustyöstä ja yhteistyöstä vapaaehtoisten kanssa. Saatuaani aineiston näin analysoitua, kirjoitin tulokset hyödyntäen yläluokkien jakoa.

3 VAPAAEHTOISTYÖ

Vertaistuessa ja vapaaehtoistoiminnassa ei ole mitään uutta. Niin sanottua naapuri- tai maallikkoapua on kaikkialla maailmassa ollut aina ja tulee aina olemaan. Yksilön halu auttaa ja kantaa vastuuta muistakin kuin itsestään on arvokas voimavara, jota hyödynnetään monenlaisissa tehtävissä. YK:n asiantuntijaryhmä laati vuonna 2001 raportin Vapaaehtoistoiminnan rooli sosiaalisessa kehityksessä (The Role of Volunteerism in the Promotion of Social Development 2000). Raportissa vapaaehtoistyön nähtiin olevan toimintaa, jonka juuret ovat syvällä ihmisluonnossa ja jolla on kauaskantoisia sosiaalisia vaikutuksia. Se ”on sekä sydämen tapa että kansalaishyve”(habit of the heart and civic virtue). (Ruohonen 2003, 40). Vapaaehtoistyön ainutkertaisuus perustuu siis huolenpidon kulttuuriin ja ihmisten keskinäiseen toisistaan välittämiseen, myös yli perhe- ja sukurajojen.

Vapaaehtoistyö on aiheena hyvin ajankohtainen. Tämä näkyy muun muassa sen saamista tilasta tiedotusvälineissä. Julkista keskustelua on käyty esimerkiksi sosiaalialan palvelujen järjestämisestä sekä julkisen ja kolmannen sektorin välisestä työnjaosta ja vastuualueista. Kolmas sektori on muodostunut yhteiskunnallisesti tärkeäksi sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajaksi. (Mykkänen-Hänninen 2007, 5). Vapaaehtoistyön näkyvyys ja siitä käytävä keskustelu onkin tärkeää aikana jolloin muun muassa väestön ikääntyminen ja globalisoituvaa maailmaa tuovat hyvinvointiyhteiskuntaamme monimutkaisia haasteita. Välittäminen on välttämättömyys, ei hyväntekeväisyyttä. Aina ei välttämättä tule edes ajatelleeksi, mikä kaikki toiminta on itse asiassa vapaaehtoistyötä ja miten suuri merkitys sillä on yhteiskunnassamme. Avaan tässä luvussa sitä mitä vapaaehtoistyöllä tarkoitetaan ja mitkä ovat sen keskeiset periaatteet, mitä se edellyttää ja mikä on sen yhteiskunnallinen merkitys ja asema.

3.1 Vapaaehtoistyö käsitteenä

Vapaaehtoistoiminnan ilmiöistä on yhteiskunnan eri muutosten vaiheissa käytetty erilaisia käsitteitä. Näistä muutamana esimerkkinä mainittakoon aivan vapaaehtoistoiminnan alkuaikoina käytetty talkootyö ja vapaa huoltotyö, sittemmin hyväntekeväisyys työ, ja viimeisten vuosikymmenten aikana vakiintuneet vapaaehtoistoiminta, vapaaehtoisuus ja

vapaaehtoistyö. (Nylund & Yeung 2005, 14.) Jokainen käsitteistä kertoo omasta ajastaan ja silloin vallinneesta ajattelutavasta vapaaehtoistyötä kohtaan, yhdessä ne kuitenkin kuvastavat hyvin sitä miten moninainen vapaaehtoistoiminnan kenttä todella on.

Suomessa vapaaehtoistoiminta määritettiin 1980-luvulla järjestöjen toiminnaksi, jolla tuetaan ja täydennetään julkisia palveluja. Tuolloin vapaaehtoistyötä ei juurikaan arvostettu eikä sillä nähty olevan suurta merkitystä ihmiselle itselleen. Arvostus kuitenkin nousi 1990-luvulla, jolloin kolmannen sektorin odotettiin pelastavan laman kouriin jääneet sosiaalipalvelut ja helpottavan työttömyyttä. Lama nosti vapaaehtoistyön tarvetta ja arvostusta. (Lehtinen 1997, 17; Niemelä & Dufva 2003, 46; Yeung 2002, 11). Myöhemmin vapaaehtoistyö onkin saanut tarkempia määritelmiä. Antti Eskola ja Leena Kurki määrittelevät vapaaehtoistyön olevan osallistumista johonkin vuorovaikutukseen perustuvaan organisoituun auttamis- ja tukitoimintaan, joka tähtää henkisen ahdingon lievittämiseen tai elinoloihin liittyvän puutteen korjaamiseen. Vapaaehtoistyötä ei tehdä taloudellisena toimintana eikä palkkatyönä vaan auttajan motiivi pohjautuu ajatukseen, että hän voi olla avuksi ja oppia jotain tärkeää. Myös tällaiseen toimintaan liittyvät tukitehtävät kuuluvat vapaaehtoistyön piiriin (Eskola & Kurki 2001, 10.) Lehtinen (1997, 17) puolestaan kuvaa vapaaehtoistoimintaa prosessiksi, jossa ihmiset yhdessä ryhtyvät parantamaan elämänlaatuaan ja voittamaan vaikeuksiaan.

Vapaaehtoistoiminta ja vapaaehtoistyö- käsitteiden eroista ja käytöstä on erilaisia mielipiteitä. Käsitteitä käytetään usein neutraaleina synonyymeina, mutta toisinaan yritetään välttää vapaaehtoistyö- käsitteen käyttöä, sillä sen nähdään epäsuorasti viittaavan palkkatyöhön. Yleisimmin vapaaehtoistyö- käsite ymmärretään yksilöiden ja ryhmien joksikin konkreettiseksi toiminnaksi ja vapaaehtoistoiminta tätä toimintaa organisoivien järjestöjen toiminnaksi. (Müller 2002, 9-10.) Vapaaehtoistyötä voi organisoida palkattu työntekijä kun taas vapaaehtoistyöntekijän oletetaan toimivan palkatta. Ruohosen (2003, 42) mielestä termi vapaaehtoistoiminta kuvastaa enemmän vapaaehtoistoiminnan luonnetta toimintana, omasta halusta ja kiinnostuksesta tapahtuvana, kun taas vapaaehtoistyö viittaa enemmän velvollisuuteen. Tässä opinnäytetyössä käytän rinnakkain termejä vapaaehtoistyö ja vapaaehtoistoiminta.

Riippumatta siitä mitä käsitettä käytetään, on vapaaehtoisuuden perus ajatus aina sama: palkaton, vapaasta tahdosta kumpuava yleishyödyllinen toiminta, joka on useimmiten organisoitunut jonkin tahon avustuksella. (Nylund & Yeung 2005, 15.) Vapaaehtoisto-

minta on tutkimuksissakin perinteisesti määritelty juuri näiden kahden käsitteen kautta: vapaaehtoisuus ja palkattomuus.

3.2 Vapaaehtoistyön periaatteet ja edellytykset

Vapaaehtoistyölle on määritelty periaatteita, joiden mukaan sitä tehdään. Suomessa periaatteiksi on kirjattu muun muassa vapaaehtoisuus, vastavuoroisuus, palkattomuus, yhteinen ilo, tasa-arvoisuus, ei-ammattillisuus ja luottamuksellisuus. (Ruohonen 2003, 42; Yeung 2002, 11). Vapaaehtoisuus tarkoittaa sitä, että toimintaan tullaan mukaan täysin omasta tahdosta, valiten itse tavan toimia vapaaehtoisena sekä siihen käyttämän aikansa. Myös jokaisen vapaaehtoisen autonomisuuden toteutuminen kuuluu vapaaehtoistyön peruseriaatteisiin. Vapaaehtoisella on oikeus kieltäytyä tarjotusta tehtävästä, mikäli se tuntuu itselle sopimattomalta. Itsemääräämisoikeuden on toteuduttava niin auttajan kuin autettavankin osalta, vapaaehtoisen on kunnioitettava autettavaa eikä hän voi tehdä asioita tai päätöksiä hänen puolestaan. Vapaaehtoinen nähdään yhteistyökumppanina, jolloin hänen odotetaan olevan vaitiolovelvollinen, vastuuntuntoinen ja puolueeton. Hänen myös odotetaan saavan toimintaansa tukea ja rohkaisua. (Lehtinen 1997, 20; Yeung 2002, 11).

Vapaaehtoistyöntekijä ei saa taloudellista hyötyä toiminnastaan. Palkattomuutta onkin jo pitkään pidetty tärkeänä periaatteena muun muassa siitä syystä että rajat ammatillisuuden ja vapaaehtoistyön välillä pysyisivät selkeinä. (Ruohonen 2003, 42.) Vaikka vapaaehtoinen ei palkkaa saakaan voidaan hänelle sen sijaan korvata niitä kuluja joita toiminnasta aiheutuu. (Lehtinen 1997, 20.) Vapaaehtoistyön palkkana pidetään toiminnasta saatua mielihyvää.

Vapaaehtoisuus määritellään tavallisesti myös ei-ammattilliseksi toiminnaksi. Vapaaehtoistyössä toimitaan tavallisen ihmisen taidoin ja tiedoin, joissa esimerkiksi kuuntelutaito ja empatia ovat tärkeitä ominaisuuksia. Tiedot ja taidot vaihtelevat yksilöittäin mutta jokaiselle löytyy varmasti oma, hänelle sopiva tehtävä. Ei-ammattillisuuden periaate tarkoittaa myöskin sitä, että vapaaehtoiselta ei edellytetä mitään ammatillisia valmiuksia tai muuta erityisosaamista vapaaehtoistyössä toimiessaan. Vapaaehtoinen toimii tehtävässä oman persoonansa ja elämäkokemuksensa avulla, jota pidetään yhtenä merkittävimmistä vapaaehtoistyön resursseista. (Korhonen 2005, 14; Lehtinen 1997, 20). Lehti-

nen (1997, 20) haluaakin korostaa tätä ei-ammattillisuuden periaatetta: vapaaehtoistyö ei saa eikä voi korvata ammattityöntekijöiden työtä.

Ilon nähdään olevan tärkeä kriteeri vapaaehtoistyöhön osallistumiselle. Tekijän täytyy saada toiminnasta jotakin ei-aineellista vastiketta myös itselleen, jotta hänelle syntyy halu ja motivaatio lähteä toimintaan mukaan ja pysyä siinä mukana. (Ruuhonen 2003, 43.) Tämä on myöskin yksi vapaaehtoistyön edellytyksistä. Jotta toimintaan sitouduttaisiin on sen tunnettava vapaaehtoisesta mielekkäältä ja heistä on huolehdittava. Vapaaehtoistyön laadusta riippuen tarvitaan erilaisia koulutuksia ja ohjausta. Myös vapaaehtoisten palkitseminen on yksi motivoiva tekijä. Palkitseminen tapahtuu ei-materiaalisin keinoin, esimerkiksi erilaisten kulttuuritapahtumien, retkien tai yhdessäolon merkeissä. Müller-Kohlerbergin tutkimuksen mukaan juuri toisten vapaaehtoisten tapaamisilla on suurin merkitys vapaaehtoisten jaksamiselle. Ammattilaisten apu ja tuki tulevat vasta tämän jälkeen. (Lehtinen 1997, 21.)

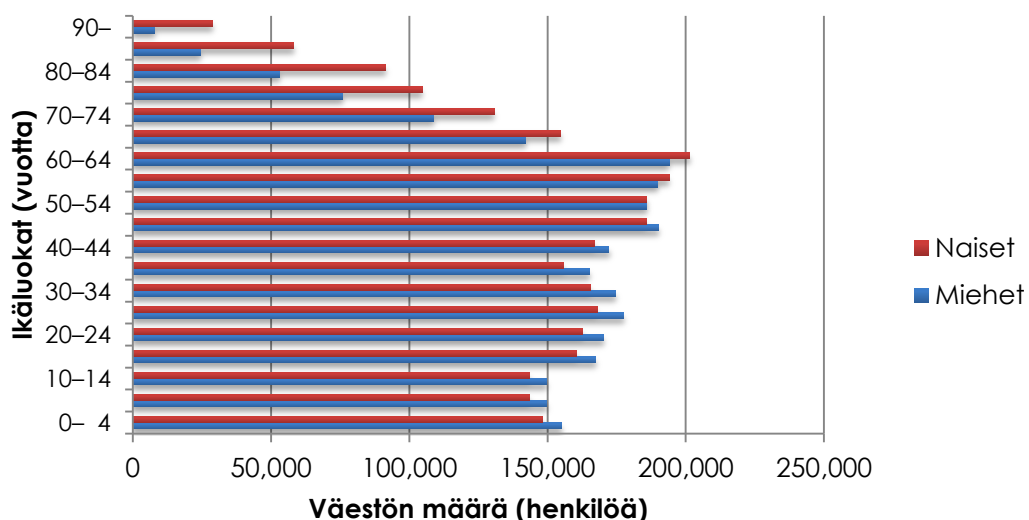
Luottamuksellisuus vapaaehtoistyössä näkyy muun muussa toimintaan sitoutumisena ja autettavalle pidettävänä lupauksina. Vapaaehtoisen tulee arvioida omat voimavaransa oman arkielämänsä ja vapaaehtoistoiminnan välillä. Autettavalle ei saa luvata enemmän kuin mitä ehtii ja jaksaa tehdä. Vapaaehtoistoiminta täyttää tehtävänsä kaikkein parhaiten silloin kun kullekin vapaaehtoiselle räätälöidään hänelle sopivat vapaaehtoistyön tehtävät, ottaen huomioon hänen kykynsä ja mieltymyksensä niin, että vapaaehtoinen voi kokea, että häneen luotetaan antamalla hänelle juuri oikea määrä vastuuta omassa tehtävässään. (Lehtinen 1997, 21.) Vapaaehtoistoiminnassa kaikki osapuolet ovat tasarvoisia erilaisuudesta ja erilaisista näkemyksistä huolimatta. Kun toimitaan ihmiseltä ihmiselle- suhteessa, on jokainen toimija, niin vapaaehtoistyöntekijä kuin autettavakin tärkeä omine tietoineen ja taitoineen. (Korhonen 2005, 14-15; Ruuhonen 2003, 43.)

Jotta vapaaehtoistyö onnistuisi, on sillä periaatteiden lisäksi myös joitakin perusedellytyksiä, joiden ylläpitämisestä on huolehdittava. Yksi tärkeä edellytys vapaaehtoistyön kehittymiselle on sen tosiasian ymmärtäminen, että vapaaehtoistoiminta maksaa. Vaikka vapaaehtoistoiminta muodollisesti on ilmaista, ei se ole täysin kulutonta. Rahaa tarvitaan muun muussa tiedotukseen sekä puhelin- ja postikuluihin. Lisäksi vapaaehtoistyö tarvitsee tuekseen ammattityöntekijöiden apua mikä ei luonnollisesti ole ilmaista. Vapaaehtoistoiminnan onnistumisen edellytyksenä on myös vapaaehtoisista huolehtiminen. Vapaaehtoiset eivät jaksakaan eivätkä ole motivoituneita toimimaan kauan, mikäli heis-

tä ei huolehdi. Vapaaehtoisista huolehtivan työntekijän on oltava perillä vapaaehtoistyön perimmäisestä tarkoituksesta jottei vapaaehtoistoiminnasta tulisi liian ammattimaista. Ammatillaisen on osattava toimia vapaaehtoistyön lähtökohdista vapaaehtoisten etujen mukaisesti: taustalla, mutta aina tarvittaessa tavoitettavissa. Kolmas tärkeä edellytys vapaaehtoistyölle on sen toiminnan oikeanlainen kontrollointi. Vapaaehtoistoimintaa ei tule määrätä vaan tukea. Vapaaehtoistyön kehittymiselle on annettava aikaa kehittyä ja lupa kokeilla erilaisia asioita. Ylhäältä annetun vision ja roolin toteuttaminen perustehtävästä tinkien on uhkana vapaaehtoisjärjestöissä. Vapaaehtoistyö tukehtuu vallan talutusnuorassa. Vapaaehtoisten motivaatio ja luottamus järjestöä kohtaan heikkenee, jos he kokevat itsensä vain kunnallisen toiminnan paikkaajaksi. (Lehtinen 1997, 20-21; Ruohonen 2003, 52.)

3.3 Vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen merkitys Suomessa

Suomi on ikääntyvä yhteiskunta. Tilastokeskuksen mukaan eläkeikäisten eli 65-vuotta täyttäneiden ja tätä vanhempien määrä kasvaa vuoteen 2030 mennessä 26 prosenttiin kun se tällä hetkellä on 17 prosenttia. Samassa ajassa työikäisten määrä laskee melkein kymmenen prosenttia. Tämä on seurausta suurten ikäluokkien eläkkeelle jäännistä. On jopa arvioitu että eläkeikäisten määrä lähes kaksinkertaistuu nykyisestä vuoteen 2060 mennessä! (Väestöennuste 2009-2060, 2009.) On selvää, että tämä kehitys heikentää yhteiskunnan huoltosuhdetta ja vaikeuttaa nykyisten kaltaisten hyvinvointipalvelujen ylläpitoa. Väestön ikääntyminen tuo mukanaan haasteita, joihin olisi jo nyt alettava varautumaan. Näissä keskusteluissa hyvinvointiyhteiskunnan palvelujärjestelmien tulevaisuudesta, on vapaaehtoistyö merkittävässä roolissa.

Kuva 1. Väestön ikärakenne vuoden 2011 lopussa. (Tilastokeskus 2012)

Vapaaehtoistyöllä on kaksi tärkeää yhteiskunnallista tehtävää. Vapaaehtoistyö tarjoaa kansalaisille mahdollisuuden osallistua heitä itseään kiinnostavaan yhteiskunnan toimintaan. Osallisuus vahvistaa yksilön sidettä yhteiskuntaan ja voi näin ehkäistä syrjäytymistä. Esimerkiksi työttömälle tai eläkeläiselle osallistuminen vapaaehtoistoimintaan voi muodostua erityisen merkittäväksi. Myöskin kansalaiset jotka ovat vaarassa syrjäytyä yhteiskunnasta, esimerkiksi mielenterveys- tai päihdekuntoutujat, voivat löytää vapaaehtoistyön kautta mielekäästä tekemistä. Yksilölle vapaaehtoistyö voi parhaimmillaan tarjota yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuden, sisältöä elämään, kokemuksen siitä että tekee jotain merkittävää sekä mahdollisuuden auttaa ja kehittyä. (Mykkänen-Hänninen 2007, 11.) Toinen vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen tehtävä on tarjota hyvinvointiyhteiskunnan palvelujärjestelmään lisäresurssia. Sitä pyritään hyödyntämään sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Niin kuin jo edellisen kappaleen perusteella voidaan nähdä, on tuen ja avun tarvitsijoita paljon ja heidän määränsä vain nousee. Vapaaehtoistyötä voitaisiin hyvin käyttää varhaisen tuen tarjoajana. (Mykkänen-Hänninen 2007, 6; 17.)

Vapaaehtoistyö on sosiaaliyhteiskunnallista toimintaa. Vastakohtana sille on siis valtion ja muiden julkisten viranomaisten toiminta. Vapaaehtoistyö linkittyy läheisesti käsitteeseen kolmas sektori, jota käytetään kuvaamaan järjestöjen ja yhdistysten toimintaa. Kolmannen sektorin järjestöjen ja yhdistysten toiminta sisältää vapaaehtoistyötä. Tällöin siis järjestön yksittäinen jäsen tekee vapaaehtoistyötä vaikkakin järjestöissä on usein myös palkattuja työntekijöitä. (Koskiahho 2001, 17.) Kolmannen sektorin lisäksi puhutaan toisesta sektorista jolla tarkoitetaan julkista valtaa ja valtiota, ensimmäisellä sektorilla puolestaan markkinoita ja taloutta. Neljäs sektori pitää sisällään perheet ja lähiyhteisöt. Neljännen sektorin työ voi olla hyvinkin samanlaista kuin vapaaehtoistyö, he vain tekevät sitä ilman erillistä organisointia. Koskiahho (2001, 17) tuo kirjoituksessaan esille EU:n eurooppalaiseen sosiaalipoliittiseen ajatteluun levittämää subsidiari-teettiperiaatteen ajatusta. Tämän periaatteen mukaan ongelmia tulisi aina lähteä ratkaisemaan ensin lähiympäristöstä, eli neljänneistä ja kolmannesta sektorista, ja vasta, jos tämä ei tehoa, tulisi turvautua julkisen sektorin apuun. Tämä periaate, joka korostaa perheen ja läheisten apua sekä vapaaehtoistyötä, on vastakkainen pohjoismaiselle hyvinvointivaltioajattelulle, joka on korostanut julkisen sektorin ensisijaisuutta. Kolmannen sektorin aktivoimista on jälleen korostettu, sillä siitä on muodostunut merkittävä sosiaalipoliittinen toimija julkisen sektorin rinnalle. (Mykkänen-Hänninen 2007, 14.)

Vapaaehtoistoiminnan yhteiskunnalliseen merkittävyyteen havahduttiin, monien maiden länsimaiden tapaan myös suomessa, uudelleen 1990-luvun alkupuolella. Lama vaikutti vapaaehtoistoiminnan tarpeeseen ja arvostukseen. Vapaaehtoistoiminta nousi pysvästi julkisen keskustelun keskiöön jossa se on vielä tänä päivänäkin. Vaikka 1990-luvun talouslama taittui jo vuosia sitten, on Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos tehnyt tutkimuksia, joiden mukaan vapaaehtoistoiminta täydentää ja jopa korvaa, usein vieläkin puutteita, joita julkisen sektorin toimintaan liittyy. Vapaaehtoistyöntekijät ja aktiiviset kansalaiset nähdään kokoajan oleellisempina osana yhteiskunnan ongelmanratkaisumalleissa. (Matthies 2005, 306-307; Yeung 2002, 11.)

Valtion ja yritysten rinnalla kolmannen sektorin monipuolinen toiminta on noussut yhteiskuntatieteellisessä keskusteluissa aikaisempaa enempi esille. Kolmas sektori on nähty yhtenä uutena mahdollisuutena työllistää ja luoda mielekästä toimintaa palkkatyön ulkopuolelle. Sen on jopa katsottu voivan korvata hyvinvointivaltion entisiä tehtäviä vapaaehtoisuuden pohjalta. Järjestöt ovatkin jo nyt laaja ja merkittävä osa palvelujärjestelmää; ne tuottivat vuonna 2006 jo noin 20 prosenttia koko sosiaalipalveluista. (Siisiäinen 1998, 23; Mykkänen-Hänninen 2007, 19.) Hyvinvointipolitiikan perinteinen tavoite on ollut antaa kansalaisille mahdollisimman tasa-arvoiset edellytykset hyvinvoinnin tavoittelemiseen. Uusimmissa politiikkaohjelmissa ovat alkaneet korostua sellaiset asiat kuin kansalaisten toimintakyvyn lisääminen, omaehtoinen selviytyminen ja elinikäinen kehittyminen. Lisäksi esiin on nostettu yhteisöllisyys ja vapaaehtoistoiminnan vahvistaminen. Näiden asioiden katsotaan takaavan sen että kansantalous olisi kestäväällä pohjalla tässä alati muuttuvassa yhteiskunnassa. (Björklund – Sarlio-Siintola 2010, 37.) Aiemmin esittämiäni väestöennusteiden perusteella nämä ajatukset eivät ole yllättäviä, sillä apua tarvitsevien määrän noustessa ja työtätekevien veronmaksajien joukon pienentyessä, käy nykyisenlaisen palveluverkoston ylläpitäminen mahdottomaksi, ilman tuntuvia veronkorotuksia tai velanottoa.

Vapaaehtoistyöllä on myös kansantaloudellisia vaikutuksia ja merkityksiä. Vaikutuksista on valmistunut myös tutkimus Helsingin yliopiston Ruralia-instituutissa. Tutkimuksessa tutkittiin neljässä eri järjestössä (Suomen 4-h liitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto, Suomen Pelastusalan keskusjärjestö, Suomen Punainen Risti) tehtävää vapaaehtoistyötä, sen kansantaloudellista vaikutusta sekä sen rahallista arvoa. Tutkimusaineis-

tona käytettiin järjestöjen antamia tietoja vapaaehtoistyön määrästä ja kustannuksista, järjestöjen omia dokumentteja toiminnan taloudesta sekä Tilastokeskuksen tilastoja eri toimialojen tuotannosta ja työllisyydestä. Tutkimuksessa kävi muun muussa ilmi että järjestöjen vapaaehtoistyöhön sijoitetulla yhdellä eurolla saadaan noin kuusinkertainen tuotos yhtä työtuntia kohti laskettuna. (Laasanen 2011, 9; 14; 19). Tutkimuksen tulos antaa mielestäni hyvän kuvan vapaaehtoistyön kansantaloudellisesta merkityksestä ja vaikutuksesta.

Vapaaehtoistoiminnan arvo ja yhteiskunnallinen merkitys on ollut esillä ja puhuttanut Suomessa paljon, mutta suuntaus on sama myös muualla Euroopassa. Euroopan vapaaehtoistoiminnan teemavuoden myötä (ks. s. 7) luotiin Euroopan vapaaehtoistoiminnan toimenpideohjelma P.A.V.E (Policy Agenda on Volunteering in Europe). Toimenpideohjelma pitää sisällään suosituksia vapaaehtoistyön toimijoille, niin isoille eurooppalaisille instituutioille kuin pienemmille työmarkkinaosapuolille. Yhtenä esimerkkinä näistä on ohjelman kaikille sidosryhmille antama suositus vapaaehtoistoiminnan arvon ja yhteiskunnallisen merkityksen lisäämisestä. Ohjelmassa tuodaan esille kuinka vapaaehtoistoimintaa tulisi markkinoida merkittävänä sosiaaliseen yhteiskuntaan lisäarvoa tuovana toimintana, joka kasvattaa solidaarisuutta. Myös työmarkkinaosapuolten arvostus vapaaehtoistoimintaa kohtaan haluttiin tuoda enemmän esille. Toimenpideohjelman yhtenä suosituksena ja tavoitteena onkin lisätä kaikkien ryhmien ymmärrystä vapaaehtoistoiminnan arvosta ja sen merkityksestä esimerkiksi jollekin yksittäiselle yritykselle. (European Year of Volunteering 2011, 36-37)

Vapaaehtoistyön yhteiskunnallinen merkitys ei varmasti tulevaisuudessa ainakaan vähene. Myös aiemmin mainitsemani Ruralia- instituutin tekemä tutkimus arvioi, että vapaaehtoistoiminnan rooli korostuu tulevaisuudessa. (Laasanen 2011, 20.) Näin käy varmasti varsinkin vanhuspalvelujen piirissä, joissa on jo nyt paljon sellaisia tehtäviä, mihin vapaaehtoisia voidaan käyttää. Usein vapaaehtoistyön asemasta käydyssä keskustelussa korostuu, että vapaaehtoistyön tehtävä on täydentää ja tukea sosiaali- ja terveyspalveluiden toimintaa. Mykkänen-Hänninen (2007, 12.) kuitenkin muistuttaa, että tämän keskustelun tiimoilla on aina pidettävä huoli siitä että vapaaehtoistyö säilyy vapaaehtoisena; sen turvin ei voi eikä saa korvata ammattityötä.

3.4 Vapaaehtoistyö vanhuspalveluissa

Vapaaehtoistyön osuus hyvinvoinnin tuottajana on kasvanut. Esimerkiksi sosiaaliviraston kehittämispalvelujen vuonna 2008 teettämä kysely Länsi-Helsingissä osoitti että sosiaaliviraston omissa laitoksissa oli yhteensä noin 750 vapaaehtoistyöntekijää ja luku on varmasti vain kasvanut noista päivistä (Salomaa 2009, 28). Tässä luvussa nostan esiin kaksi tutkimusta jotka mielestäni kuvastavat hyvin kokonaisvaltaisesti vapaaehtoistyön merkitystä vanhuspalveluissa, toinen ammattihenkilöstön ja toinen vanhusten näkökulmasta. Vapaaehtoistyön merkitystä ja motiiveja on tutkittu paljon myös vapaaehtoisten näkökulmasta mutta en nosta niitä tässä esiin. Esimerkiksi Anne Birgitta Pesiltä löytyy paljon vapaaehtoistyöhön liittyviä julkaisuja.

Sinikka Salomaa on sosionomi joka on tehnyt ylemmän AMK opinnäytetyönsä vapaaehtoistyön kehittämishankkeena. Hankkeen tarkoituksena oli tuottaa tietoa vapaaehtoistyön mahdollisuuksista toimia sosiaaliviraston palveluiden tukena Länsi-Helsingin alueella. Opinnäytetyöstä saadun tiedon kautta oli tavoitteena tehdä vapaaehtoistyön kehittämissuunnitelma sosiaalivirastolle Länsi-Helsinkiin. Työssään Salomaa selvitti, miten alueen työntekijät kokevat vapaaehtoistyön oman työnsä näkökulmasta ja millainen vapaaehtoistyö tukisi heidän työtään. Vastaajina oli työntekijöitä niin vanhus-, aikuis-, että lapsiperheiden palveluista. Tutkimus osoitti, että sosiaaliviraston työntekijät Länsi-Helsingissä tekivät melko vähän yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa mutta näkivät vapaaehtoistyöstä olevan apua heidän asiakkailleen. Eri ikäluokkien tarpeet kuitenkin eroavat hieman toisistaan. Vanhuspuolella tarvetta olisi erityisesti ystävöiminnälle kuten juttuseuralle ja ulkoilukaverille. Tämä ehkäisisi yksinäisyyttä ja ylläpitäisi vanhuksen fyysistä toimintakykyä, jotka myös mahdollisesti myöhästyttäisivät laitoshoidon tarvetta. Muista ikäryhmistä poiketen vanhukset tarvitsisivat myös apua arkiaskareissa, kuten kauppa- tai pankkikäynneillä. Myös vapaaehtoisten pitämät ryhmät koettiin hyödyllisiksi. Tutkimuksessa kävi ilmi, että pienelle osalle ammattilaisista oli epäselvää, millaiset asiat kuuluvat vapaaehtoistyöntekijöiden työnkuvaan ja kokivat ”ammattilaisemman” vapaaehtoistyön olevan hyödyllisempää asiakkaalle. Yhdessä vastauksessa vapaaehtoisten toivottiin jopa tekevän ammattilaisille kuuluvia tehtäviä, mikä ei kuitenkaan ole vapaaehtoistyön periaatteiden mukaista. (Salomaa 2009, 90-92.)

Salomaan tutkimuksessa selvisi myös että asiakkaan vapaaehtoistyön kautta saama apu auttaa myös työntekijää. Kaikki se apu mikä on asiakkaiden parhaaksi ja lisää heidän

arjessa jaksamistaan ja selviytymistä, koettiin auttavan myös työntekijöitä. Esimerkiksi arjen asioiden hoitamisessa auttavat tukihenkilöt ja vapaaehtoiset ystävät auttavat työntekijöitä, koska tällainen tuki voi parhaimmassa tapauksessa auttaa asiakkaan esimerkiksi vaikean elämänvaiheen yli. Ennen kaikkea vapaaehtoistyöllä nähtiin olevan ennaltaehkäisevä vaikutus, jolloin sen nähtiin vähentää sosiaalityön tarvetta. Vapaaehtoistyö voi tuoda osallisuutta, vertaistukea ja apua vanhuksen arkeen. Työntekijät kokivat että myös vapaaehtoistyöstä tiedottaminen auttaisi heitä työssään. Vapaaehtoistyöstä nähtiin vanhuspalvelutyöntekijöille olevan apua myös silloin jos vapaaehtoiset auttaisivat vanhuksen kodissa tehtävissä pienissä askareissa kuten verhojen laitossa ja muuttohommissa. (Salomaa 2009, 95-98.)

Anne Hartikainen on myös tutkinut vapaaehtoistyön merkitystä, mutta keskittyi siinä ammattihenkilöstön sijaan vapaaehtoisten ja vanhusten näkemykseen. Hänen tutkimuksensa on sosiaalipolitiikan väitöskirja joka tutki vanhusten ja vapaaehtoisten kohtaamista Keravan terveystieteiden tutkimuskeskuksen pitkäaikaishoidon vuodeosastolla. Hartikainen tutki sitä, miten vapaaehtoisuutta toteutetaan osaston arjessa, millaista vuorovaikutus vapaaehtoisten ja vanhusten välillä on sekä mitä vapaaehtoisuus heille merkitsee. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vapaaehtoistyö edellyttää onnistuakseen kaikkien osapuolten- henkilökunnan, vapaaehtoisten ja vanhusten- keskinäistä luottamusta, selkeitä käsityksiä vapaaehtoisten vastuunjaosta, asemasta sekä roolista ammattihenkilöstön rinnalla. Myös vapaaehtoisille järjestettävä työhönohjaus ja säännöllinen tapaaminen henkilöstön kanssa koettiin tärkeäksi, sillä sen nähtiin tukevan vapaaehtoistyöntekijän sitoutumista ja jaksamista. (Hartikainen 2009, 6-7.)

Vapaaehtoistoiminta sairaalassa on Hartikaisen mukaan hyödyllistä niin sairaalahenkilökunnalle ja vanhukselle kuin vapaaehtoiselle itselleenkin. Merkitykset olivat osittain päällekkäisiä, sillä esimerkiksi vapaaehtoisen läsnäololla vanhuksen luona oli merkitystä kaikille kolmelle osapuolelle. Vanhus saa vapaaehtoistyön kautta ennen kaikkea sosiaalisia kontakteja ja tekemistä. Vapaaehtoinen saa kokemuksia tarpeellisuudesta, vertaisuudesta ja vastavuoroisuudesta. Hoitajille vapaaehtoistyöstä on käytännön konkreettista apua. Vapaaehtoistyö tukee vanhusta sosiaalisesti ja lisää tätä kautta arkivirikkeellisyttä. Vanhuksen on helpompi puhua vapaaehtoisen kanssa vaikeistakin asioista, sillä tämä on ulkopuolinen verrattuna hoitajiin tai omaisiin. Hoitajien mukaan heillä ei ole koskaan mahdollisuuksia päästä samanlaiseen suhteeseen vanhusten kanssa kuin mitä

vapaaehtoisilla on. Hartikainen toteaa tutkimuksensa osoittavan miten merkittävä voimavara vapaaehtoistyö vanhustyössä on. (Hartikainen 2009, 132-133, 7.)

4 AMMATILLISUUS

4.1 Ammatillisuus käsitteenä

Työ, ammattitaito ja ammattipätevyys ovat käsitteitä jotka usein sekoitetaan toisiinsa. Käsitteissä on paljon kirjavuutta ja samoja käsitteitä käytetään eri yhteyksissä eri merkityksissä. Tämä johtuu luultavasti siitä, että käsitteet ovat niin arkipäiväisiä, ettei niitä käytettäessä tulla juurikaan miettineeksi mitä ne todellisuudessa pitävät sisällään. Ammattitaito käsitetään yleisesti älyllisenä ja fyysisenä kokonaisuutena, joka on hankittu kokemuksella, koulutuksella ja harjoittelulla. Sillä tarkoitetaan tietojen ja taitojen mahdollistamaa osaamista tietyssä ympäristössä. Ammattipätevyys taas on kykyä ja tahtoa toimia tietyt kriteerit täyttävällä tavalla tietyssä ammatissa. (Helakorpi & Olkinuora 1997, 80-83.) Ammatillisuus on siis monien tekijöiden summa. Tässä luvussa käsittelemme ammatillisuuden käsitettä ensin yleisesti tarkastellen mitä se pitää käsitteenä sisällään, jonka jälkeen pohdin mitä ammatillisuus on sosiaali- ja terveystieteillä.

Ammatillisuus koostuu tutkintoon johtavasta alan koulutuksesta, ammattitaidosta ja osaamisvalmiuksista, ammatillisesta osaamisesta, työkokemuksesta sekä jokaisen ammattilaisen persoonallisista tekijöistä. Ammattitaidon perusta luodaan siis ammatillisessa koulutuksessa. Koulutus tarjoaa yksilölle valmiudet toimia tietyssä ammatissa sekä luo itsevarmuutta työntekijälle. Koulutuksesta saatu tutkinto osoittaa työnantajalle, että työntekijä hallitsee kyseisen ammatin sisältämät perusasiat ja todistaa työntekijän osaamisen taso. Koulutus luo myös pohjan työntekijän ammatilliselle kehitymiselle. Koulutuksella on todettu olevan merkittävä osuus siinä, miten työntekijät kehittävät ja ylläpitävät omaa ammatillista osaamistaan myös koulutuksen jälkeen työelämässä. (Hildén 2002, 44.)

Koulutus luo ammattitaitoa joka on myös yksi ammatillisuuden osa. Alhon (2008) mukaan ammattitaito on tietyllä koulutuksella ja kokemuksella hankittua yksilöllistä valmiutta toimia tietyssä ammatissa. Se muodostuu jokaisen yksilön tiedoista ja taidoista, ammatti-etiikasta sekä ammattivalmiuksista. Tällöin yksilö omaa sellaista toimintakykyisyyttä, jonka avulla hän voi toimia ammatissaan. (Alho 2008, 26-27.)

Työkokemus on myös yksi tärkeä ammatillisuuden osa. Työkokemus tuo ammattilaiselle varmuutta toimintaan kun osaaminen kasvaa. Ammattitaito ja työtehtäviin tarvittavat valmiudet vahvistuvat kokemuksen kasvaessa. Näin on mielestäni varsinkin sosiaalialalla, jossa työskennellään lähellä ihmistä ja joskus hyvinkin henkilökohtaisten asioiden parissa. Koen, että koulutus luo meille hyvän pohjan työelämää varten, mutta vasta työstä saatu kokemus ja oppi on se joka tekee meistä ammattilaisia. Ainakin itse koen, että koulutuksen aikaiset harjoittelu jaksot ja myöhemmin työelämässä mukana oleminen, ovat olleet parhaat opettajat sosionomin työhön. Työkokemus auttaa työntekijää myös keskittymään työnkannalta vain olennaiseen. (Alho 2008, 71).

Jaakkola (1995) kuvaa ammattitaitoa yksilön taitojen ja ammatin vaatimusten monimuotoisena suhteena. Hänen mukaansa ammattitaito voidaan käsittää monimuotoisena kokonaisuutena, joka koostuu erilaisista taidoista ja osaamisalueista. Pätevyys on siis enemmän kuin yksittäisten taitojen summa ja sitä voidaan kuvata esimerkiksi ammatillisentyön hallintana tietyssä toimintaympäristössä tietyssä aikana. Jaakkola selventää ammattitaidon määrittelyä laajentamalla sitä toimintakokonaisuuden käsitteellä, jonka sisältöä hän kuvaa kolmena eri taitotasona; 1. yleiset perustaidot, 2. ammattialakohtaiset perustaidot ja 3. ammattispesifit taidot. Yleiset perustaidot ovat mm. ongelmanratkaisuja päätöksentekotaitoja sekä sosiaalis-kommunikatiivisia taitoja. Näitä perustaitoja voi soveltaa erilaisiin tarkoituksiin useilla ammattialoilla. Ammattialakohtaiset perustaidot ovat puolestaan sellaisia taitoja, joita voi siirtää tai soveltaa eri tarkoituksiin, mutta pysyen samalla ammatillisella alueella. Yleisten perustaitojen hallinta on edellytys ammattispesifien taitojen oppimiselle. Ammattispesifit taidot ovat sen sijaan taitoja, jotka on sidottu yhteen työpaikkaan tai työympäristöön. (Turpeinen 1998, 11).

Yhteiskunta muuttuu jatkuvasti ja silloin myös ammattilaisten on mukauduttava muutokseen ja muokattava valmiuksiaan. Esimerkiksi kansainvälistyminen on tuonut mukanaan muutoksia ammattitaitovaatimuksiin. Opetusministeriön Tulevaisuusbarometrin mukaan oppimiskyky nousee vuoteen 2017 mennessä merkittävimmäksi ammattitaitovaatimukseksi. Myös globaali tulevaisuudenajattelu, erilaisuuden sietokyky ja ekologisuus painottuvat tulevaisuuden vaatimuksissa nykyistä enemmän. Nousussa ovat myös ihmissuhdeosaaminen, eettisyys ja esteettisyys. Sen sijaan esimerkiksi aiemmin arvostetut ominaisuudet kuten fyysinen kuntoisuus ja kädentaidot arvostetaan nykyään varsin vaatimattomalle tasolle. (Turpeinen 1998, 10). Myöskin Joronen (1994) arvioi samansuuntaisesti ammattien laaja-alaistumista ja yhdentymistä tulevaisuudessa. Hänen mu-

kaansa avustavat työt vähenevät, fyysinen ja henkinen työ yhdistyvät sekä luovuuden merkitys kasvaa. (Turpeinen 1998, 10.)

Miten nämä muutokset sitten näkyvät sosiaalialalla? Sosiaaliala on varmasti yksi niistä aloista, joissa yhteiskunnan muutokset näkyvät nopeimmin. Sosiaalialan ammattilaisen työhön vaikuttaa niin maailmanlaajuiset kuin paikallisetkin tekijät. Kun joku näistä tekijöistä muuttuu, muuttuu myös alan ammattilaisen työ. Tällöin sosiaali-alan ammattilaisen olisi kyettävä mukautumaan muutoksiin, jotta hän pystyisi vastaamaan niihin tarpeisiin, joita uudenlainen yhteiskunta luo. Aiemmin mainitsemani Tulevaisuusbarometrin teettämä kysely nosti esiin monia sellaisia tulevaisuudessa tarvittavia ammattitaito vaatimuksia, joita mielestäni on sosiaalialalla jo nyt. Sosiaalialan työntekijän on esimerkiksi oltava ihmissuhdetaitoinen, erilaisuutta sietävä ja globaali tulevaisuuden ajattelija. Kuitenkin toisin kuin kyselyn tulokset osoittavat, luulen että fyysinen kuntoisuus ei tule laskemaan sosiaalialan työssä. Mielestäni ammattilaisen työ sosiaali- ja terveysalalla tulee psyykkisesti, mutta myös fyysisesti raskaammaksi, sillä erilaiset ongelmat ja sairaudet lisääntyvät ja pahenevat. Sosiaalialallakin ammatillisuus siis muuttuu ajan myötä, ja tämän hetkisen yhteiskunnallisen tilanteen myötä sanoisin, ettei ainakaan kovin paljon helpommaksi.

Ammatillisuus on siis käsitteenä hyvinkin laaja, siihen kuuluu monia osia joita työntekijän on pystyttävä kehittämään ja muuttamaan tarpeen vaatiessa. Yhteenvetona ammatillisuuden käsitteestä esitän Turpeisen (1998) määritelmän ammattitaidosta. Hänen mukaansa ammattitaito on kykyä säädellä toimintaa kulloisenkin tehtävän vaatimalla tavalla sekä kykyä hallita ja perustella nämä erilaiset toiminnat ajattelun tasolla. Ammatittaito on pätevyyttä, jota yksilö kykenee erilaisissa työtehtävissä hyödyntämään, arvioimaan ja kehittämään. (Turpeinen 1998, 17).

4.2 Ammatillisuus sosiaali- ja terveysalalla

Työntekijän ammatillisuus on siis monien osien summa. Monien muiden alojen tapaan myös sosiaali- ja terveysalalla painotetaan ammattitaidon merkitystä. Karvinen (1993) kuitenkin muistuttaa että koulutus ja harjoittelu eivät vielä takaa ammatillista pätevyyttä, varsinkaan sosiaalialalla. Sosiaalialalla työntekijä joutuu työssään kohtaamaan monenlaisia tilanteita, aina uusia muutoksia ja epävarmuutta. Hyvin usein myös yhteis-

työsuhteet sosiaalialalla ovat hyvin monisäikeisiä. Näin ollen ammatillista pätevyyttä tulee tarkastella yhteiskunnallisesti ja historiallisesti muuttuvan ja kehittyvän toimintajärjestelmän osana. Työntekijän pätevyys perustuu yhteiskunnan kehityksen asettamiin ehtoihin. Tällöin niin työntekijän ammattitieto- ja taito kuin hänen persoonansakin on nähtävä kehittyvänä kyynä vastata toiminnan haasteisiin. (Karvinen 1993, 18). Sosiaalialan työssä ammattitaito näkyy siis myös taitona analysoida yhteiskuntaa ja sen muutoksia. Tämä taito kehittyy kuitenkin usein vasta ajan kanssa. Niin kuin jo aiemmassa kappaleessa totesin, on sosiaaliala yksi niistä ensimmäisistä aloista, joissa yhteiskunnan muutokset näkyvät. Sosiaalialan ammattilaisen on siis pystyttävä analysoimaan yhteiskuntaa ja sen muutoksia ja kyettävä mukautumaan niihin.

Sosiaali- ja terveysalalla ammattitaito käytännön asiakastyössä on erityisen tärkeää. Silloin työskennellään ihmisten kanssa ja melko usein myös hyvin henkilökohtaisten ja vaikeiden asioiden parissa. Ammattitaito asiakastyössä näkyy mm. seuraavissa asioissa. Työntekijä kohtaa asiakkaansa aina oikeudenmukaisesti ja tasavertaiseksi. Asiakastyötä tehdään yksilö- ja ryhmätasolla, jolloin yhteistyö- ja vuorovaikutustaidot korostuvat. Asiakkaan tilanne huomioidaan kokonaisvaltaisesti ja tilannekohtaisesti. Sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset toimivat asiakkaan ehdoilla ja ensisijaisesti asiakaslähtöisesti. Myös hyvät päätöksentekotaidot ovat välttämättömät. Erityisesti sosiaalipuolella, hyvät vuorovaikutustaidot sekä monipuolinen tuntemus ihmisten tavallisesta elämäntavasta ja näkökulmista, ovat tärkeitä. (Hildén 2002, 54 , 59-60 ; Miettinen ym. 2000, 20-23).

Työntekijän kyky itsenäiseen työskentelyyn on hyvin tärkeää sosiaali- ja terveysalalla. Työ edellyttää usein itsenäistä päätöksentekoa, jolloin työntekijän on kyettävä organisoimaan oma työnsä ja pystyttävä itsenäisesti ratkaisemaan eteen tulevia ongelmia. Myöskin taito suunnitella toimintaansa on odotettu taito sosiaali- ja terveysalalla. Tämä pitää sisällään niin asiakkaan hoidon ja kuntoutuksen suunnittelun, oman työn suunnittelun kuin mahdollisesti koko työyhteisön toiminnan suunnittelun. Työntekijän oma persoona, ja se miten hän osaa hyödyntää sitä työssään, on noussut yhä tärkeämmäksi ominaisuudeksi. Tämän olen huomannut myös omakohtaisesti. Aloitin opiskellessani työt sellaisessa paikassa, jossa en ollut ikinä aiemmin työskennellyt ja työkin oli täysin uutta. Aluksi pelkäsin, etten osaisi tehdä juuri mitään, ja odotin myös työtoverieni reagoivan minuun negatiivisesti. Työ oli kuitenkin niin käytännönläheistä ihmisten parissa työskentelyä, että ilman virallista pätevyyttäkin selvisin siitä moitteettomasti. Myöhemmin sainkin vielä jatkoa työsopimukselle ja kuulin, että minusta pidettiin työ-

yhteisössä juurikin persoonani takia. Toisinaan siis persoona voi todellakin olla ammatitaitoa tärkeämpi tekijä. Varsinkin sosiaalialalla, jossa työskennellään läheisesti ihmisten parissa. Erilaisuus tuo myös rikkautta työyhteisöön. (Hildén 2002, 54-57).

Sosiaali- ja terveysalalla ammatilliseen osaamiseen sisältyy paljon huolenpidon ja välittämisen elementtejä. Ne kuuluvat jokaisen työntekijän arkeen kaikkien asiakkaiden kanssa ja saattavat siksi tuntua itsestään selvyyksiltä. Olisi kuitenkin tärkeää että kaikkea osaamista tarkasteltaisiin tietoisesti ja pohdittaisiin niiden toteutumista. Oman työn reflektointi vahvistaa ammatillista osaamista ja tätä myötä ammatillisuutta merkittävästi. (Miettinen ym. 2000, 25.) Sosiaalialantyö rakentuu sellaisille näkemyksille, jotka edellyttävät reflektiivisyyttä ja tutkivaa suhdetta omaan työhön. Sosiaalialantyötä ei nähdä lineaarisesti etenevänä prosessina vaan moniulotteisena kokonaisuutena. Niinpä työntekijöiden luovuus ja muuntelukykyisyys vaikuttavat olennaisesti työn kulkuun ja tuloksiin. Reflektiivisessä työotteessa työntekijät itse analysoivat työnsä perustaa ja etsivät siihen soveltuvia ratkaisuja. (Karvinen 1993, 19.) Reflektoinnin avulla voidaan välttää hoidon ja huolenpidon rajoittuminen rutiininomaiseksi toiminnaksi. (Miettinen ym. 2000, 23.) Reflektointi myös auttaa työntekijää kehittymään ja vastaamaan yhteiskunnan muutoksiin joista puhuin edellisessä kappaleessa.

Vaikkakin työntekijän koulutusta ja työkokemusta arvostetaan työelämässä paljon, on myös muita tärkeitä tekijöitä jotka vaikuttavat työntekoon. Kuten esimerkiksi arvot ja normit, jotka säätelevät kaikkea sosiaalista toimintaa ja näin ollen ne ohjaavat työntekijöitä myös sosiaali- ja terveystyössä. Jokaiseen ammattiin kuuluu oma arvoperusta, johon ammatillinen toiminta perustuu. Puhutaan ammattietiikasta. Ammattietiikka on sellaista ammatissa harjoitettavaa toimintaa, joka on eettisesti hyväksyttävää ja suositeltavaa. Myös jokaisella työntekijällä on oma eettinen arvohierarkiansa, joka ohjaa juuri hänen toimintaa. Sosiaali- ja terveysalan ammattietiikka rakentuu inhimillisyyden ihan-teille. (Lehtinen 1997, 34.) Täytyy kuitenkin huomioida, että työssä nousevat eettiset tekijät määräytyvät kulloinkin eletävän aikakauden mukaan. Työntekijän on siis pystyttävä työskentelemään ajan eettisten näkemysten mukaan. Esimerkiksi pari vuosikymmentä sitten nähtiin eettisesti oikeaksi tehdä paljon asiakkaan puolesta kun nyt pyritään työskentelemään siten, että asiakas on asiantuntija omassa asiassaan ja tilanteessaan.

Ammatillinen pätevyys ja henkilöstön kelpoisuusvaatimukset määritellään myös Suomen laissa. Sosiaalihuollon tehtävissä vaadittavat kelpoisuudet määritellään kansallises-

ti ja niiden tarkoituksena on turvata koulutettuja ja ammattitaitoisia henkilöitä sosiaali- huoltoon. Kelpoisuudet on määritelty sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoi- suusvaatimuksista annetussa laissa ja asetuksessa. Nämä löytyvät muun muassa Sosiaa- li- ja terveysministeriön internet sivuilta. Lakia sovelletaan sosiaalihuollon ammatillisel- ta henkilöstöltä vaadittaviin kelpoisuuksiin kunnan omissa palveluissa sekä yksityisissä palveluissa. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2012).

Entä sosiaali- ja terveysalan ammatillisuuden tulevaisuus? Sosiaali- ja terveysalan työs- sä tapahtuu jatkuvasti muutoksia, jotka edellyttävät uutta osaamista. Esimerkiksi asiakas määrien kasvu ja työntekijöiden vähäinen määrä tekee työstä kiireisempää ja kuormitta- vampaa, mikä ajaa monet työntekijät psyykkisesti hyvin ahtaalle. Minkälaista ammatil- lista osaamista tulisi siis kehittää? Sairaanhoidajille tehdyn tutkimuksen mukaan he tar- vitsevat tulevaisuudessa nykyistä suurempaa henkistä kestävyyttä ja parempaa kykyä kestää koviakin työpaineita. Tämän tutkimuksen tulokset voi hyvin nähdä koskevan koko sosiaali- ja terveysalaa, kummallakin alalla on samantyyppisiä ongelmia muun muassa asiakkaiden määrän kasvussa ja työntekijöiden määrän vähenemisessä. Tutki- mus osoitti myös että työntekijöiden täytyisi tulevaisuudessa osata suhtautua paremmin työssään tapahtuviin muutoksiin. Muutokset ovat välttämättömiä tulevaisuudessa ja työntekijän oikea suhtautuminen auttaa häntä itseään ja muuta työyhteisöä motivoitu- maan paremmin raskaaseen mutta antoisaan kehittämistyöhön. (Hildén 2002, 62-63). Vaikka tutkimus osoittikin että sairaanhoitajat hallitsevat työssään tällä hetkellä tarvit- tavan osaamisen melko hyvin, ei paikoilleen voi jäädä. Sosiaali- ja terveysalalla tapah- tuu jatkuvasti muutoksia ja näin ollen työntekijän on kehitettävä ja ylläpidettävä amma- tillista osaamistaan koko työuransa ajan.

5 VAPAAEHTOISTEN JA AMMATTILAISTEN VÄLINEN YHTEISTYÖ

Vapaaehtoistyötä hyödynnetään 2000 luvun sosiaalipalveluissa monitahoisesti ja kirjavasti. (Mykkänen-Hänninen 2007, 13.) Voidaan jopa sanoa että melkein kaikissa sosiaalialan yrityksissä on joko itsellään tai heidän asiakkailtaan apuna vapaaehtoistyöntekijöitä. Vapaaehtoistyöntekijöiden käyttö tuo mukanaan kuitenkin myös haasteita. Mikä on ammattilaisen rooli silloin kun organisaatioon tulee vapaaehtoistyöntekijöitä? Entä vapaaehtoisen? Minkälaista yhteistyön tulisi olla ja mitä se vaatii? Useimmat työpaikat organisoivat vapaaehtoistyötä hyvin ja vastuullisesti, mutta on myös niitä jotka tekevät sen melko vastuuttomasti. On oleellista, että vapaaehtoistyötä hyödyntävä järjestö tarjoaa riittävästi resursseja toiminnan organisointiin. (Mykkänen-Hänninen 2007, 13.) Vapaaehtoisten kanssa toimiessa olisi tärkeää, että ammattihenkilöstö tuntisi vapaaehtoistoiminnan ideologian ja sen periaatteet. Toiminnan tukeminen lähtee ajatuksesta, että toiminta tapahtuu vapaaehtoistoiminnan ehdoilla, eikä palvelujärjestelmän etua ajatellen. Työntekijän on syytä tuntea virallinen palvelujärjestelmä. Vapaaehtoistoimintaa tukevan työntekijän työ voi olla vaativaa sillä hänen täytyy osata rajata ja määritellä tehtävät ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä. Ammattilaisten lisäksi yhteistyön kannalta on tärkeää, että myös vapaaehtoinen pyrkii ylläpitämään hyviä suhteita järjestön muihin työntekijöihin.

5.1 Vapaaehtoistyön ja ammatillisen työn yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia

Vapaaehtoistyöstä ja ammatillisesta auttamistyöstä puhutaan usein toistensa vastakohtina. Vapaaehtoistyön nähdään edustavan jotakin inhimillistä, aitoa ja lämmintä vastakohtana ammattilaisten viileälle toiminnalle. Riitta Mykkänen-Hänninen (2007, 12) näkee tällaisen vastakkainasettelun olevan tarpeetonta. Tärkeämpää olisi jakaa tehtävät mielekkäällä tavalla kummallekin osapuolelle ja kohdistaa voimavarat mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti. Aila-Leena Matthies (1993, 112) näkisi vastakkain asettelun sijaan paljon hedelmällisempänä etsiä lähestymistapaa, joka ei asettaisi ammatillista ja ei-ammattillista toimintaa keskinäiseen hierarkkiseen suhteeseen. Tällöin ammattiapua ei pidettäisi automaattisesti maallikkoapua parempana tai huonompana, vaan vain toisenlaisena, korostaen kummankin erityisyyttä ja keskinäistä täydentävyyttä. (Matthies 1993, 112).

Ammatillisuuden ja ei-ammattillisuuden yhteydessä puhutaan usein ammattipätevyydestä ja arkipäivän pätevyydestä. Sosiaalialan työn kannalta tämän jaon tekee erityiseksi se, että sosiaalialan työntekijältä odotetaan kumpaakin pätevyyttä; sekä epävirallista ihmisseläheisyyttä että koulutukset kautta hankittua pätevyyttä. Näin ollen siis nimenomaan sosiaalisen auttamisen alueella avun laatu ja vaikuttavuus ei ole itsestään selvästi sidoksissa auttajan koulutukseen tai tiedon määrään. Maallikkoiden antama apu voi joissakin tapauksissa olla jopa ammatti-apua parempaa. Tämän olen kokenut myös itse toimiesani vapaaehtoisena. Aloitin vanhusten parissa tehtävän vapaaehtoistyön jo ennen sosionomi opintojeni aloitusta, joten koulutuksen kautta saatua osaamista ei ollut, mutta pystyin silti auttamaan vanhuksia muilla keinoin. Esimerkiksi yksinäisyys ja läheisten ihmissuhteiden puuttuminen ovat sellaisia ongelmia, joihin vapaaehtoistyö pystyy sosiaalialalla vastaamaan ammattiapua paremmin. (Matthies 1993, 112-113).

Ammatillisen ja vapaaehtoisuuden eroja on tutkinut myös Ulla Haberman (Matthies 1993, 113). Hän jakaa professionaalisen ja vapaaehtoisen sosiaalityön erot seuraavanlaisesti:

Taulukko 1. Ammatillisen ja vapaaehtoisen työn erot.

Ammatillinen	Vapaaehtoinen
- laaja näkökulma	- tunteiden värittämät kokemukset
- systemaattinen arvio	- arjen järki/ intuitio
- pitkäaikaisperspektiivi	- tässä ja nyt –perspektiivi
- ymmärrys	- kokemus/ elämys
- objektiivisuus	- subjektiivisuus
- persoonan tietoinen käyttö	- identifioituminen
- empatia	- sympatia
- kontrolloitu suhtautuminen	- sitoutuminen

(Matthies 1993, 113-114.)

Vapaaehtoistyö ja palkkatyö eroavat monessa suhteessa toisistaan. Miten siis yhdistetään onnistuneesti vapaaehtoistyö, jolle ominaista on toimijan maallikkomaisuus ja ammatillisuus, joka painottaa koulutuksen ja ammatin kautta nousevaa osaamista? Tehtävät tulisi jakaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti, kuunnellen kumpaakin osapuolta. Toimenkuvien tulisi määrittää, miten tehtävät ja vastualueet jakautuvat järjes-

töissä vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten kesken. Täytyy kuitenkin muistaa, että vaikka ammattiauttamisen ja sosiaalialalla toteutuvan vapaaehtoistyön tavoite on yhteinen, ovat niiden tehtävät lähtökohtaisesti erilaisia. Vapaaehtoistyöllä ei saa eikä sen tulekaan korvata ammattilaisen tekemää työtä. (Mykkänen-Hänninen 2007, 12.)

Ammattilaisella on käytössään koulutuksen tuoma teoriapohjainen tieto ja sen tuoma ymmärrys. Vapaaehtoistyöntekijä on puolestaan maallikkoauttaja. Hän toimii rinnalla kulkijana, kuuntelijana ja arkisten asioiden ymmärtäjänä. Hän ei tee hoitoarvioita tai diagnooseja autettavan tilanteesta. Vapaaehtoisen tärkeimpiä työvälineitä ovat oma persoona ja kyky olla läsnä. Tosin sosiaalialalla nyt myös ammattilaisten oma persoona, ja se miten sitä osaa hyödyntää työssään, ovat nousseet yhä enemmän esille myös ammatityössä (ks. s 30.) Tehtävään eivät velvoita lähiverkoston ihmissuhteet tai palkkatyö. Ammattiauttaja sen sijaan työskentelee palkkasuhteessa koulutustaan vastaavassa tehtävässä. (Mykkänen-Hänninen 2007, 12). Vapaaehtoistyöntekijä ei saa toiminnasta minäänlaista taloudellista vastiketta, lukuun ottamatta mahdollisia toiminnasta aiheutuvia kuluja.

Ammattiosaaminen rakentuu vahvasti koulutuksen tuoman tiedon ja ammattiroolin vaaraan. Käytettävissä olevat tiedot ja taidot perustuvat sekä hankittuun teoretietoon että käytännön tuomaan kokemukseen. Ammattilainen kehittyy päivittäisessä työssään ja hänellä on mahdollisuus reflektoida työtään ja vaihtaa ajatuksiaan muiden alalla toimivien kanssa. Ammattilaisen tehtävä on arvioida asiakkaan hoidon tarve ja laatia hänen kanssaan hoitosuunnitelma. Koulutuksen tarjoama tieto auttaa ammattilaista kohtaamaan ja ymmärtämään kulloisenkin asiakkaan tarvitsemaa apua ja sen riittävyttä. (Mykkänen-Hänninen 2007, 33- 34). Ammattilaisella on vapaaehtoistyöntekijästä poiketen ammatillinen pätevyys, tiedot ja taidot, mutta suhde autettavaan perustuu kaupalliseen periaatteeseen kun hän saa maksun auttamisesta palkkansa muodossa. Tämä voi vaikuttaa ammattiauttajan ja autettavan suhteeseen negatiivisesti silloin, jos autettava ei pysty luottamaan siihen, että auttaja on kiinnostunut juuri hänestä ongelmineen eikä vain hoida rutiininomaisesti työtään. Ammattilaisen on myös pidettävä tietynlaista etäisyyttä asiakkaisiinsa, jotta suhde ei pääse muodostumaan henkilökohtaiseksi eikä autettavan tilanne ahdistaisi auttajaa. (Lehtinen 1997, 50.) Ammattilaiset voidaankin joskus kokea viranomaisena, joka kuuntelee asiakasta vain työn velvoittamana. Etäisyyden pitäminen autettavasta luovat mielikuvan kylmästä auttajasta. Todellisuudessa ammattitaito tarjoaa tärkeitä välineitä itsensä suojaamiseen, joista yksi on muun muassa etä-

syyden pitäminen. Kun sosiaalialan ammattilainen toimii päivittäin vaikeiden asioiden ja vahvojen tunteiden kanssa, on hänellä oltava keinoja joilla etäännyttää itsensä työn herättämistä tunteista. Tämä ei kuitenkaan tarkoita empaattisuuden katoamista asiakkaan ja ammattilaisen suhteesta. (Mykkänen-Hänninen 2007, 34.)

Vapaaehtoistyö perustuu haluun tukea ja auttaa. Vapaaehtoistyöntekijältä ei odoteta ammatillisen koulutuksen tuomaa pätevyyttä, joten hänen tehtäviinsä eivät kuulu mitkään ammatilliset tehtävät, kuten asiakkaan avun tai hoidon tarpeen arvioinnit. Vapaaehtoistyöntekijää eivät sido myöskään ammatilliset ohjeistukset, vaikkakin sosiaalialalla toimivilla vapaaehtoisilla onkin salassapitovelvollisuus. Vaitiolovelvollisuuden lisäksi vapaaehtoistyöntekijät sitoutuvat noudattamaan organisaation sääntöjä ja ohjeita. Näin varmistetaan asiakkaiden saavan yhdenmukaista kohtelua. Vapaaehtoistyöntekijän olisi hyvä muistaa, ettei hänen tehtävänsä ole toimia ammattilaisen apurina tai renkinä. Hänen ei myöskään tule pitää itseään ammattilaisena vaan muistaa oma perustehtävänsä ja pysyä sen rajoissa. (Mykkänen-Hänninen 2007, 34). Muun muussa nämä seikat ovat kirjattu myös vapaaehtoistyön periaatteisiin; ei-ammattillisuus, tasa-arvoisuus ja luottamuksellisuus (ks. s 19.)

Vapaaehtoistyöntekijän ja autettavan välinen vuorovaikutus rakentuu tukea ja apua tarvitsevan ihmisen ja tukea antavan ihmisen kohtaamiselle. Tärkeitä elementtejä tässä kohtaamisessa ovat autettavan ainutkertaisuuden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen ja aito läsnäolo. Kokemus kuulluksi ja hyväksytyksi tulemisesta on usein merkittävämpi kuin suorien neuvojen ja ohjeiden antaminen. (Mykkänen-Hänninen 2007, 35). Müller-Kohlbergin (Lehtinen 1997, 50) mukaan autettavan toiveet ja odotukset hoidosta kohdistuvat ensisijaisesti siihen, että auttaja hyväksyy hänet ihmisenä, eli on ensin kiinnostunut hänestä persoonana ja vasta sitten hänen ongelmastaan. Tästä näkökulmasta voidaan maallikkoavun nähdä toimivan jopa paremmin kuin ammattiavun, sillä maallikolla ei ole samanlaista tarvetta pitää etäisyyttä autettavaan kuin ammattityöntekijällä. Lisäksi maallikkoavun maksamattomuuden kautta välittyy suoraan maallikon oma mielenkiinto autettavaa persoonaa kohtaan. Ammattityöntekijällä on myös tietyt puitteet toimia autettavan hyväksi, kuten työaika ja päivittäisten asiakkaiden määrä, joita maallikkoauttajalla ei luonnollisesti ole. (Lehtinen 1997, 48-50.) Tällöin ammattilainen ei välttämättä pysty paneutumaan riittävästi yhden autettavan tilanteeseen eikä välttämättä silloin kun avun tarve olisi akuutein.

Vapaaehtoistyö ja ammatillinen työ voivat toimia omissa lohkoissaan, mutta toisistaan tietoisina. Tällöin vapaaehtoistyö ja ammattityö muodostaisivat yhdessä parhaiten toimivan kokonaisuuden. Järjestön toimintaa suunniteltaessa on vapaaehtoistyön erityispiirteet hyvä ottaa huomioon. Vapaaehtoistyön tulee painottua ihmisten väliseen kohtaamiseen sekä tukemiseen, mitkä ovat vapaaehtoistyön perustehtävät. Vapaaehtoistyöntekijän olisikin hyvä jäsentää oma toimenkuvansa ja tehtäviensä rajat. Toimenkuvien selkeys ja vastuualueiden rajaaminen lisäävät organisaation työrauhaa ja antavat heidän asiakkailleen mahdollisuuden saada itselleen auttajan ammattiavun ja lähiverkoston välimaastosta. (Mykkänen-Hänninen 2007, 34 -35).

Tänä päivänä vapaaehtoistyö nähdään jo yhtenä oleellisena osana sosiaali- ja terveysalan työtä. Näin ei ole kuitenkaan aina ollut, vaan vapaaehtoistyötä ja vertaistoimintaa on aiemmin käytetty suhteellisen vähän hyväksi sosiaali- ja terveyspalveluissa (Niemelä & Dufva 2004, 34). Yksi syy tähän voi olla vapaaehtoistyön väheksyntä ammattilaispiireissä. Olisi kuitenkin muistettava että vapaaehtoistyö ja ammattityö eivät ole toistensa kilpailijoita, vaan ne pitäisi nähdä toisiaan täydentävinä auttamisen muotoina. Vapaaehtoistyön ja ammattityön välisten suhteiden vahvistamisella ja tukemisella saataisiin asiakkaille laadukasta ja sujuvaa palvelua, tuettaisiin ammattilaisten tekemää työtä, sekä luotaisiin vapaaehtoistyöntekijälle miellyttävä ja mielihyvää tuottava ympäristö. Yhteistyön onnistuminen on siis kiinni kummankin osapuolen panostuksesta siihen.

6 MUMMON KAMMARI PALVELUN TUOTTAJANA

”Yhdessä olemme enemmän”

6.1 Mummon Kammari -vapaaehtoisen vanhustyön keskus

Mummon Kammari on vapaaehtoisen vanhustyönkeskus, jonka kyläpaikka eli ns. tuki-keskus sijaitsee aivan Tampereen keskustassa, Otavalankadulla. Kyläkeskus on kaikille ja kaikenikäisille avoin kohtauspaikka Tampereella. Kyläpaikassa tapahtuvan monipuolisen toiminnan lisäksi yksi Mummon Kammarin keskeisimmistä toimintamuodoista on vapaaehtoisavunvälitys. Mummon Kammarin työntekijät ottavat päivittäin vastaan avunvälityspyyntöjä joko ikäihmisiltä itseltään, heidän omaisiltaan tai hoitajiltaan. Näihin pyyntöihin he yksitellen etsivät perehdyttämänsä vapaaehtoisen joka pystyy kyseisen tehtävän hoitamaan. Avunvälitystä annetaan paljon yksittäisten ikäihmisten koteihin mutta myös hoitolaitoksiin. Avuntarve voi olla tilapäistä ja kertaluonteista, eli niin sanottua keikka-apua, joka on usein ulkoilu- tai asiointiapua. Tai sitten kyseessä voi olla pitkäaikaisen ystäväsuhteen tai ulkoiluystävän tarve.(Jahnukainen & Tammisto 2010, 24.) Mummon Kammarilta ikäihminen voi halutessaan saada apua myös pieniin kodin askareisiin, esimerkiksi digiboxin viritykseen tai lumen luomiseen. Näitä apuja antavat vapaaehtoisista miehistä koostuva talkkari pikkarasten ryhmä.

Mummon Kammari on osa ev.lut.seurakuntien diakoniatyötä. Kammari oli perustamisvuonnaan 1989 ensimmäinen vapaaehtoisen vanhustyönkeskus suomessa. Myöhemmin, Mummon Kammarin innoittamana, suomeen on perustettu useitakin vapaaehtoistyön keskuksia. Mummon Kammarin toiminta on saanut alkunsa ja ideansa niin kutsutusta ystävätoiminnasta, joka käynnistyi Tampereen ev.lut. seurakunnissa jo vuonna 1970. Vuoteen 1983 mennessä vapaaehtoisia ystäviä oli yhteensä 138.(Jahnukainen & Tammisto 2010, 148.) Vuosi tämän jälkeen ystävänpalvelu nimettiin lähimmäispalveluksi ja vuonna 1986 Maarit Tammisto nimettiin toiminnanjohtajaksi. Toiminta vilkaistui nopeasti, mutta tilojen puute asetti rajoja toiminnan laajenemiselle kunnes muutamaa vuotta myöhemmin se sai omat tilat Otavalankadulta. Näin siis vuonna 1989 kammarin ovet avattiin ensimmäisenä vapaaehtoistyön keskuksena Suomessa. Tällöin vielä avunvälitys oli pienimuotoista, mutta ihmisten mielenkiinto toimintaa kohtaan alkoi herätä, muun

muussa toiminnan järjestämistä paikan päälle toivottiin ja myöhemmin samana vuonna Kammarilla järjestettiin jo ensimmäiset miesten illat. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 150.)

Vuoteen 1992 vapaaehtoisten määrä mummonkammarissa oli noussut 800:aan. Avunvälitys laajeni ja vuosien myötä palkattiin toiminnanjohtajan avuksi lisää työntekijöitä (Mummon Kammarin 2012). Ennen vuotta 1999, mummonkammarin oli tarjonnut apua myös muille sitä tarvitseville, kuten kehitysvammaisille ja perheen äideille. Tuona vuonna kuitenkin päätettiin keskittyä nimenomaan vanhusten auttamiseen ja muut tehtävät siirtyivät yhteistyötahoille, esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitolle. Siitä lähtien Mummon Kammarin vapaaehtoistyö on keskittynyt vain ikäihmisten auttamiseksi.

Vuosien saatossa Mummon Kammarin kasvoi kasvamistaan ja työntekijöitä tarvittiin lisää. Tänä päivänä mummonkammarilla on seitsemän palkallista työntekijää, vapaaehtoistoiminnanohjaajista toimistosihteeriin. He hoitavat muun muassa avunpyyntöjen vastaanottamisen, avunvälityksen ja tiedottamisen. Vapaaehtoisia oli vuoden 2009 lopulla jopa 1314 ja heidän kaikkien keski-ikä oli 61,8 vuotta. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 161.) Kuitenkin pelkkien vuonna 2009 vapaaehtoisiksi tulleiden keski-ikä on paljon matalampi, vain 46 vuotta. Kiinnostus vapaaehtoistyötä kohtaan tuntuu lisääntyvän jatkuvasti mikä on myös asiakasmäärän noustessa pelkästään hyvä asia. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 17.) Vanhusten kasvava avuntarve olikin se tekijä joka synnytti Mummon Kammarin.

6.2 Mummon Kammarin toiminnan periaatteet

Mummon Kammarilla on toiminnassaan muutama keskeinen periaate jotka ohjaavat vapaaehtoista vanhustyötä. Vuoden 2010 toimintasuunnitelmassa Mummon Kammarin toiminta-ajatus on kiteytetty näiden kolmen periaatteen avulla. Ensimmäinen periaate koskee Mummon Kammarin toimintaa osana Tampereen ev.lut.seurakuntien diakoniakeskusta. Kammarin nähdään vapaaehtoisen vanhustyön toimintakeskuksena ja kaikille avoimena kyläpaikkana jonne kaikenlaisten ihmisten, muidenkin kuin vanhusten, olisi helppo tulla. Toinen keskeinen periaate koskee Mummon Kammarin toimintaa vapaaehtoisessa vanhustyössä. Mummon Kammarilla ajatellaan että jokaiselle vanhuk-

selle kuuluu ihmisarvo ja täysivaltainen osallisuus yhteiskunnassa. Tätä aatetta toteutetaan vanhusten kunnioittavalla kohtaamisella ja aktiviteettien tarjoamisella. Kammari-laiset myös näkevät, että jokaiselle vapaaehtoistyöstä kiinnostuneelle kuuluu elämäntilanteensa ja taitojensa mukainen tehtävä seurakunnan vapaaehtoistyössä sekä osallisuus yhteiskunnassa. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 20.) Tätä periaatetta toteutetaan vapaaehtoisten kokonaisvaltaisella kuuntelemisella sekä ohjauksella.

Kolmas periaate koskee niitä arvoja joista vapaaehtoista vanhustyötä tehdään. Koska Mummon Kammari on osa ev.lut.seurakuntien diakoniatyötä, ovat sieltä tulevat arvot niitä joiden mukaan vapaaehtoistyötä tehdään. Asiakaslähtöisyys on yksi näistä arvoista. Muita tärkeitä arvoja joita Mummon Kammari vapaaehtoisessa vanhustyössään painottaa ovat muun muassa se että työtä tehdään tavallisen ihmisen tiedoin ja taidon mutta ammatillisesti johtaen sekä se että yhteistyötä tehdään ammatti-ihmisen kanssa ja vaikuttamistoimintaa hyödyntäen. Mummon Kammarin toiminnan halutaan nähdä rakentavan ja vahvistavan ihmisten välistä yhteisöllisyyttä. (Mummon Kammari 2012).

Mummon Kammarin toiminta-ajatus ja periaatteet eivät ole vain lauseita suunnitelmissa ja asiakirjoissa. Jokainen työntekijä on vahvasti sitoutunut yhteiseen toiminta-ajatuksen ja he käyttävät sitä ohjaamaan päivittäistä työtään aina vapaaehtoisten rekrytoinnista ja perehdyttämisestä avunvälitykseen. Toiminta-ajatus ja periaatteet ovat vahvasti mukana myös silloin kun tehdään julkisuustyötä tai yhteistyötä muiden vanhushuolun ammattilaisten kanssa. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 20.)

6.3 Vapaaehtoistoiminta Mummon Kammarilla

Mummon Kammarin vapaaehtoistoiminta on kaikille ikäihmisille avointa, maksutonta palvelua. Asiakkaat ovat eri-ikäisiä ikäihmisiä jotka joko itse tai joiden läheiset tai hoitajat kokevat hänen tarvitsevan joko tilapäistä tai säännöllistä apua. Jokainen vanhus koetaan Mummon Kammarilla yhtä arvokkaaksi, olivatpa hänen pyyntönsä ja tarpeensa kuinka pieniä tai isoja tahansa.

Mummon Kammarin perimmäinen tarkoitus on siis ikäihmisten päivittäisen elämän helpottaminen vapaaehtoisen vanhustyön avulla. Se voi tapahtua joko ikäihmisen kotona, hoitolaitoksissa tai Mummon Kammarin kyläpaikassa. Vapaaehtoistyö myös vaihte-

lee hyvin paljon aina jutustelu seurasta talonmiestehtäviin, saattokeikkoihin ja kahvion pitämiseen. Vapaaehtoisten tehtävien kirjo siis on erittäin laaja, kaikille löytyy jotakin. Kammari pyrkii siihen, että vapaaehtoinen saa tehdä juuri sitä asiaa mitä hän itse haluaa ja minkä kokee mieleisekseen.

Vapaaehtoistyö ikäihmisten kotona ja kotikulmilla on Mummon Kammarin vapaaehtoistyön muodoista selkeästi suurin. Avunvälityskeskukseen tulee vuosittain noin 2800-3200 avunpyyntöä ikäihmisten kodeista. Päivittäin se tarkoittaa noin 20 puhelua. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 24.) Avuntarve kotona vaihtelee paljon, se voi olla joko tilapäistä asiointiapua tai säännöllistä oma ystävä tai ulkoiluapua. Tilapäisen kotiavun on tarkoitus tukea vanhuksen kotona selviytymistä ja kotikulmilla viihtymistä. Se korvaa vanhukselta mahdollisesti puuttuvan lähimmäisen, omaisen tai vaikka naapurin, antamaa apua ja samalla tukee ja täydentää ammatti-ihmisten tekemää vanhustyötä. Toiminta muodostetaan ikäihmisten tarpeista käsin, joten se voi hyvin olla kauppa- ja asiointiapua, lääkäriin saattamista tai teatterissa käymistä. Vanhuksen kotiin pyydetty apu on useimmiten kerta luonteista ja semmoista, josta vanhus ei yksin selviydy, mutta johon ei myöskään tarvita ammatti-ihmistä. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 24.) Tilapäisen auttamisen jälkeen varmasti yleisin Mummon Kammarin kotiin antama vapaaehtoistyön muoto on Oma ystävä-toiminta. Tämän palvelumuodon tarkoitus on antaa vanhukselle luotettava ja turvallinen lähimmäissuhde, josta monesti kehkeytyy vanhukselle tärkeä ystävyysuhde. Useimmiten vanhukset kaipaavat juttukaveria ja ulkoiluapua mutta toiminta on täysin vapaaehtoisen ja vanhuksen keskenään sovittavissa. Tällä hetkellä Mummon Kammarissa on noin 150 omaystäväsuhdetta. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 29.) Suurin osa näistä omaystävä vanhuksista ovat yksinasuvia, 80-90 –vuotiaita naisia, toki miehiäkin löytyy. Myöskin pieniä talonmiehen hommia ikäihmisen kotona tekevät talonmies pikkaraiset kuuluvat ikäihmisen kotiin annettavan vapaaehtoistyön piiriin. He käyvät ikäihmisten kodeissa tekemässä pieniä talonmiehen hommia, esimerkiksi talvella lumenluontia. Talonmies pikkaraisten palvelu, niin kuin kaikki muukin Mummon Kammarilta annettava vapaaehtoisapu, on asiakkaalle täysin maksutonta.

Kotiin annettavan avun lisäksi vapaaehtoistyötä tehdään myös eri laitoksissa. Näistä osastonystävä hoitolaitoksessa on yleisin vapaaehtoisavun muoto. Mummon Kammarilla on osastoystäviä Koukkuniemen vanhainkodissa, Kaupin sekä Hatanpään sairaaloissa yhteensä noin 150. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 45.) Osastoystävänä oleva vapaaehtoinen käy hoitolaitoksessa pyrkien tuomaan asukkaiden ja potilaiden arkeen iloa, lähei-

syyttä ja erilaisia virikkeitä. Myös laitoksissa aivan kuin ikäihmisen kotonakin on vapaaehtoisen rooli tukea ja täydentää hoitohenkilökunnan työtä tavallisin ihmisen taidoin. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 45.) Osastoystävät parantavat potilaiden elämänlaatua tuoden pienen tuulahduksen laitoksen ulkopuolelta. Toiminnan lähtökohtana myös laitoksissa on aina ikäihmisen tarve sosiaaliseen kontaktiin. Se voi olla aina papiljottien laittamisesta, laulattamiseen, jutusteluun ja myyjäisten järjestämiseen. Tämä vaatii tietenkin vapaaehtoiseltakin ennakkoluulottomuutta ja yhteistyökykyä.

6.4 Vapaaehtoisten perehdytys, koulutus ja tuki

Jo ennen Mummon Kammarin toiminnan käynnistämistä on Tampereen seurakuntien lähimmäispalvelussa järjestetty vuosittain 1-2 lähimmäispalvelun peruskurssia. Kun sitten vanhusten avuntarve kasvoi kasvamistaan ja Mummon Kammarin perustettiin, mahdollisti se uutena vapaaehtoistyön keskuksena jatkuvan vapaaehtoisten rekrytoinnin. Tällöin luovuttiin aiemmista lähimmäispalvelun peruskursseista ja tilalle tulivat kulloisestakin tarpeesta nouseva vapaaehtoisten joustava perehdytys ja koulutuksen räätälöinti. Vapaaehtoiset, heidän motivointinsa, perehdytyksensä ja vapaaehtoistehtävissä jaksaminen, nousivat keskeisiksi Mummon Kammarin toiminnassa. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 124.) Nämä tekijät ovat vieläkin tärkeitä Kammarin toimintakulttuurissa, mutta vuosien myötä varsinkin motivoinnin merkitys vapaaehtoistehtävän kaikissa vaiheissa on noussut. Vapaaehtoisten motivointi on pitkäjänteinen ja melko vaativakin prosessi. Jokaiselle vapaaehtoiselle tulee tarjota koulutusta ja mahdollisuus hakeutua itseä eniten kiinnostavaan toimintaan. Motivaatiota tulee pitää yllä myös perehdytyksen jälkeen, mistä Mummon Kammarin pitää huolta tukemalla heitä tehtävissään sekä erilaisien vapaaehtoisille tarkoitettujen koulutusten ja virkistystoiminnan keinoin.

Uuden vapaaehtoisen henkilökohtainen vastaanotto on Mummon Kammarilla erityisen tärkeää. Ensi tuntuman vapaaehtoiseen vanhustyöhön uusi vapaaehtoinen saa yleensä tulemalla Mummon Kammarin josta käydään pieni haastattelu siitä mitä hän itse haluaisi vapaaehtoisena tehdä. Haastattelun tarkoitus on rohkaista vapaaehtoista oman osaamisensa hyödyntämiseen vapaaehtoistyössä ja toisaalta samalla pohtia niitä rajoja joissa hän vapaaehtoistyötään haluaa tehdä. Haastattelun jälkeen uusi vapaaehtoinen osallistuu Mummon Kammarin järjestämälle perehdytyskurssille. Kurssi kokoontuu pari kertaa joiden aikana käydään läpi Kammarin toiminta-ajatus, vapaaehtoistyön yleiset

periaatteet, salassapito sekä työalojen esittely. Kouluttajina kursseilla ovat sekä Mummon Kammarin työntekijät ja kokeneet vapaaehtoiset että joskus myös yhteistyötahojen työntekijöitä. Jatko perehdytystä annetaan tarvittaessa siinä toimintayksikössä johon vapaaehtoinen hakeutuu.(Jahnukainen & Tammisto 2010, 125.)

Perehdytyksen jälkeen ei vapaaehtoista suinkaan unohdeta vaan hänellä on mahdollisuus osallistua ja ylläpitää tietouttaan Mummon Kammarin järjestämällä ajankohtaiskoulutuksilla ja luennoilla. Näitä koulutuksia ja luentoja järjestetään useamman kerran vuodessa ja niille voivat osallistua niin uudet kuin vanhatkin vapaaehtoiset. Koulutusten sisältö vaihtelee aina vanhusten hengellisyydestä dementoituneen vanhuksen kohtaamiseen ja vanhustenhuollon uusiin haasteisiin. Koulutusten ja luentojen lisäksi on vapaaehtoisten pitkäluonteinen tuki tärkeää. Jotta vapaaehtoinen sitoutuisi vapaaehtoiseen vanhustyöhön on hänen voimavarojensa tukeminen ja kannustaminen keskeisessä asemassa. Vapaaehtoiset ovat itse sanoneet, että on tärkeää tietää, kenen puoleen kääntyä, jos tulee kysyttävää.(Jahnukainen & Tammisto 2010, 128.) Useimmiten tämä lähituki tulee Mummon Kammarin työntekijöiltä mutta joissakin tapauksissa lähituen roolissa toimii vanhuspalveluiden toimintayksikössä nimetty ammatti-ihminen. Vertaistukea vapaaehtoisille pyritään antamaan järjestämällä samoissa tehtävissä toimiville vapaaehtoisille ryhmätapaamisia joissa heillä on mahdollisuus vaihtaa kokemuksiaan ja ajatuksiaan. Varsinaiseen työnohjaukseen vapaaehtoistyössä ei Mummon Kammarin ainakaan vielä ole nähnyt tarvetta. Lähi- ja vertaistuen nähdään riittävän koska kyseessä on vapaaehtoistyö eikä ammatillisesti tehtävä työ vaikka sitä tehdäänkin yhteistyössä ammatti-ihmisten kanssa.(Jahnukainen & Tammisto 2010, 128.)

6.5 Mummon Kammarin ja yhteistyökumppaneiden välinen yhteistyö

Mummon Kammarin perusverkosto muodostuu ikäihmisistä ja heitä auttavista vapaaehtoisista. Heidän lisäksi verkostoon kuuluvat tärkeänä osana myös ikäihmisen omaiset, heitä palvelevat ammatti-ihmiset sekä naapurit ja muut läheiset ihmiset. Mummon Kammarin toiminnan avaintekijöitä ovatkin aina olleet verkostomainen toiminta ja siihen liittyvä yhdessä tekeminen. Verkostotyön arvo nähtiin jo Kammarin perustamisesta lähtien mistä myös toiminnan tausta-ajatus, ”Yhdessä olemme enemmän”, kertoo.

Mummon Kammarilla on laaja yhteistyöverkosto joka ulottuu aina paikallisista toimijoista valtakunnallisiin vaikuttajiin. Mukana on sosiaali- ja terveysalan toimijoiden lisäksi työntekijöitä täysin eri aloilta, esimerkkinä yhteistyö Kenneltoiminnan järjestämän Kaverikoira-hankkeen parissa. Näiden yhteistyöverkostojen avulla tavoitetaan ne eniten apua tarvitsevat ikäihmiset ja tuetaan heidän kokonaisvaltaista palvelua. Yhteistyökumppaneiden kautta myös tietoisuus Mummon Kammarista leviää ja yhteydenotto on helpompaa. Yhteistyöverkostot ovat pitkälti eri organisaatioiden välisiä yhteyksiä, vaikkakin ne rakentuvat aina henkilökohtaisten kontaktien perusteella. Yhteistyö eri toimijoiden kanssa eroaa hyvinkin paljon toisistaan, joidenkin yhteistyötahojen kanssa yhteistyö on parhaimmillaan viikoittaista tai jopa päivittäistä kun taas joidenkin kanssa järjestetään silloin tällöin erilaisia hankkeita ja tapahtumia vapaaehtoisen vanhustyön hyväksi. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 129.)

Yhteistyöverkoston keskeisin tarkoitus on vanhuksien palveleminen heidän avuntarpeistaan käsin. On siis tärkeää että esimerkiksi hoitolaitoksessa asuvan ikäihmisen omahoitaja osaisi tarvittaessa ottaa yhteyttä Mummon Kammarin hänen puolestaan. Tämän jälkeen ikäihmisen palvelemiseksi on käytettävissä koko Mummon Kammarin yhteistyöverkosto palveluohjauksen periaattein. Kaikki Mummon Kammarin yhteistyökumppaneina toimivat sosiaali- ja terveysalan toimintayksiköt pidetään ajan tasalla siitä mitä kehityksiä ja toimintoja Kammarissa milloinkin tapahtuu. Kuhunkin yhteistyötahojen toimintayksikköön pyritään aina saamaan vapaaehtoistyön yhdyshenkilö johon pidetään yhteyttä ja jonka kautta tieto kulkisi koko henkilöstölle.

Verkostopohjaisen toiminnan olennaisina piirteinä Mummon Kammarilla pidetään muun muassa sitä, että verkostot eri toimijoihin luodaan jo ennen kuin niitä varsinaisesti tarvitaan. Näin taataan se että ikäihmisen palvelu olisi tulevaisuudessakin mahdollisimman kattavaa ja mutkatonta. Myöskin henkilökohtaisen kontaktin merkitystä verkostojen toimivuudelle painotetaan. Tämä näkyy muun muassa siinä että Mummon Kammarin painottaa henkilökohtaisten tapaamisten merkitystä tämän kaikenlaisen sähköisen viestinnän yleistyessä. Tapaamiset, esimerkiksi yhteisissä palavereissa tai koulutuksissa, vahvistavat yhdessä tekemisen toiminta-ajatusta. Verkostojen toiminnan kannalta on myös olennaista että Mummon Kammarin arvostaa ja kiittää yhteistyökumppaneitaan. Kammarin muun muassa kokoaa tukirahoitusta yhteistyökumppaneidensa vanhustyön erityistarpeisiin ja järjestää heille vuosittain syntymäpäivä- ja adventtikonsertteja kiitokseksi yhteistyöstä. Jotta tällainen laaja, Mummon Kammarin mukainen, verkostopoh-

jainen yhteistyö toimii, on sen aina oltava avoin uusille toiminnoille ja yhteistyökumppaneille. Myöskin ennakkoluulottomuus rajoja ylittävälle yhteistyölle on tärkeää.

7 TUTKIMUSTULOKSET

Tässä luvussa käyn läpi tutkimukseni tuloksia seitsemän (7) analyysissa muodostuneen pääteeman kautta. Ensiksi käyn läpi palvelun tilaajien kokemuksia ja tarpeita vapaaehtoisesta vanhustyöstä sekä sitä millaista kokemusta ja tietoa heillä vapaaehtoistyöstä on. Tämän jälkeen käsittelen vapaaehtoisten ja ammattilaisten välistä yhteistyötä, sen heikkouksia ja vahvuuksia, vapaaehtoisten tuomaa apua sekä yhteistyön kehittämisen alueita. Lopuksi kerron minkälaisena ammattilaiset kokevat vapaaehtoisen vanhustyön tulevaisuuden, onko sille tarvetta ja tulisiko yhteistyön ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä jatkoa.

7.1 Vapaaehtoistyö ja sen tarpeellisuus

Kaikissa organisaatioissa, joiden työntekijöitä haastattelin, oli vapaaehtoistyöntekijöitä ollut jo useiden vuosien ajan, keskimäärin viidestä kymmeneen vuoteen. Yhteistyö vapaaehtoisten kanssa ei ollut missään organisaatiossa aivan päivittäistä, muutamat työntekijät kuitenkin kertoivat että vapaaehtoistyöntekijöitä käy heillä jo nyt useita kertoja viikossa ja pyyntöjen määrä tuntuu kasvavan. Melkein jokainen työntekijä kertoi vaihteluvuuden olevan suurta siinä kuka vapaaehtoistyöntekijä heillä käy. Vain harva mainitsi ns. vakituisista vapaaehtoisista.

Vapaaehtoistyöntekijöiden työnkuva oli melko samanlainen jokaisessa organisaatiossa. Selvästi yleisin vapaaehtoistyöntekijän työtehtävä olivat saattokeikat. Saattokeikalla vapaaehtoistyöntekijä lähtee asiakkaan seurana ja turvana esimerkiksi lääkäriin, pankkiin tai kauppaan. Saattokeikkojen lisäksi työntekijät luettelivat muun muassa, seurustelun asiakkaan kanssa, ulkoilu apuna olemisen ja arkiaskareissa auttamisen kuuluvan vapaaehtoistyöntekijän tehtäviin. Kukaan haastattemistani työntekijöistä ei nähnyt minkään hoidollisen tehtävän kuuluvan vapaaehtoisen työnkuvaan.

” Kyllä he tekevät kaikenlaista, seurustelevat, käyvät ulkoilemassa, saattavat lääkäriin, verikokeisiin, tutkimuksiin, sairaalaan. Siis tän tyyppistä. Ei kuitenkaan mitään hoidollisia tehtäviä.”(H2)

Näin on kirjattu myös aiemmin esittelemiini vapaaehtoistyön periaatteisiin, joista yksi on ei-ammattillisuus (ks. s. 19). Vapaaehtoiselta ei siis voida edellyttää mitään ammatillisia valmiuksia vapaaehtoistyössä toimiessaan. Näin ollen myös mitkään hoidolliset tehtävät eivät voi kuulua vapaaehtoisen työnkuvaan.

Muutama työntekijöistä mainitsi vapaaehtoisten työntekäviin kuuluvan myös asiakkaan yllättävän avun tarpeessa auttamisen, jossa he näkivät vapaaehtoiset erinomaisina auttajina. Esimerkkinä tällaisesta tilanteesta on asiakkaan yllättävä sairastuminen kotona, jolloin vapaaehtoinen mahdollistaa sen, että asiakkaan luona käydään useammin kuin silloin jos pelkkä työntekijä siellä kävisi.

”Ja sitte voi olla vaikka tilanne että mun asiakas on murtanu nilkkansa ja kotiutuu sairaalasta, niin sillohan mä käyn siellä noin kerran viikossa mutta että silloin vapaaehtoisista on ihan hirvee apu siinä asiakkaalle jos hän käy siellä useemin kun minä.”(H4)

Jokainen työntekijä koki vapaaehtoistyön tarpeen organisaatiossaan tällä hetkellä jatkuvaksi. Tarpeen nähtiin myös kasvavan koko ajan ja lisää vapaaehtoisia tarvittavan. Yksi vastaajista koki tarpeen olevan nyt jo liian iso verrattuna vapaaehtoisten määrään. Tarvetta on erityisesti saattokeikoille sairaalaan tai muuhun hoitoon, koska niille työntekijöiden on todella vaikea päästä asiakkaan mukaan.

”..ja lisää vaan tarvittas. Et se on varmaan semmonen loputon suo. Mun mielestä enemmän tarvittais ku mitä nyt pystytään antamaan.”(H4)

Vapaaehtoistyö nähtiin tarpeelliseksi myös asiakkaiden kannalta. Asiakkaiden koettiin saavan vapaaehtoisten kautta kokonaisvaltaisempaa palvelua ja tuovan esimerkiksi henkistä turvaa saattokeikoille. Osa vastaajista koki myös joidenkin palveluiden maksullisuuden olevan syy siihen, miksi yhä useampi asiakas haluaa käyttää vapaaehtoistyötä ammattilaisten sijasta. Asiakkaat eivät enää halua eivätkä pysty maksamaan pelkästä ulkoilutuksesta. Vapaaehtoistyön nähtiin auttavan näiden palveluiden turvaamisessa jokaiselle asiakkaalle.

”Siinä on se, että kyllähän meilläkin asiakas voidaan viedä ulos mutta se on maksullista, et se on sen 30 euroo per tunti. Ei kukaan tänä päivänä halua maksaa pelkästä ul-

koilusta eikä pystykkään maksamaan. Et kyllä siihen tarvitaan joitain muita tahoja, esimerkiksi tätä vapaaehtoissektoria.”(H1)

7.2 Ammattilaisten tieto vapaaehtoistyöstä

Kysyessäni työntekijöiltä siitä, kokevatko he että heillä on tarpeeksi tietoa vapaaehtoistyöstä ja siitä mitä vapaaehtoiset pystyvät heidän organisaatiossaan tekemään, kertoivat he kaikki tiedon olevan jokseenkin riittävää. Osalle vapaaehtoistyö oli tuttua jo aiemmilta työpaikoilta tai omasta kokemuksesta, osalle tieto oli tullut Mummon Kammarin kautta. Myös muiden organisaation työntekijöiden tieto vapaaehtoistyöstä katsottiin tärkeäksi vapaaehtoistyöntekijöiden tehtävän ja työkuvan selkeyden kannalta.

”Ja mun mielestä meidän hoitajat on muutenki hyvin orientoituneita ja ymmärtävät näiden vapaaehtosten tehtävän ja työkuvan nii ei oo heiltäkään tullut palautetta etteivät he tietäis vapaaehtoistyöstä tarpeeks.”(H3)

Osa haastatelluista koki että tietoa vapaaehtoistyöstä voisi olla enemmänkin. Tosin he myös pitivät tiedon puutetta heistä itsestään riippuvana asiana; jos he itse haluaisivat ja ehtisivät ottaa siitä selvää, niin tietoa varmasti saisi. Vapaaehtoistyötä koskevan tiedon koettiin muuttuvan niin, että tietoa pitäisi päivittää aina silloin tällöin. Haastatellut kokivatkin hyvänä, että heillä on aina numero johon soittaa ja kysyä apua. Mummon Kammarin nähtiin myös hyvänä paikkana käydä kuulemassa tietoa tämän hetken Tampereen vapaaehtoistyöstä ja siitä millaista apua heidän on mahdollista saada.

”Että ehkä vähän enemmän haluisin tietää, et kyllä mä nään perusasiat tiiän mutta aina vois tietää enemmänkin. Joskus vois ite mennä sinne mukaan kun Mummon Kammarilta tullaan täällä käymään.”(H5)

”Kyllä mä oisin valmis lähteä sinne Kammarin kuulemaan mitä siellä tänä päivänä on, siellähän kehittyy koko ajan se homma ja mä en tarkalleen ottaen edes tiedä mitä kaikkea siellä on. Että kyllä tämän työn puolesta ois hyvä lähteä selvittämään tän hetken vapaaehtoistyöstä ja mitä kaikkea meidän on mahdollista saada.”(H1)

Kysyttäessä sitä keneltä työntekijöiden mielestä tietoa tulisi saada, nousi Mummon Kammari tiedonlähteenä ylivoimaisesti esiin. Osa haastatelluista työntekijöistä olisi halukas saamaan tietoa myös suoraan vapaaehtoiselta itseltään, tällöin vapaaehtoinen ei jäisi täysin pimentoon. Moni haastatelluista toivoi että mahdollisista muutoksista ja vapaaehtoistyötä koskevista asioista tultaisiin kertomaan paikanpäälle tai että he voisivat mennä Mummon Kammariin käymään. Yhteistyötä tiedon saamisessa niin vapaaehtoisilta itseltään kuin Mummon Kammariltakin toivottiin hieman enemmän kuin mitä sitä nyt on. Tämä on jokseenkin ristiriidassa Mummon Kammarin periaatteiden kanssa, sillä Mummon Kammari on pyrkinyt saamaan jokaiseen yritykseen vapaaehtoistyön yhdyshenkilöä, joka tiedottaisi mahdollisista muutoksista ja Mummon Kammarilla tapahtuvasta toiminnasta. Tästä kerroin jo luvussa kuusi (s. 44). Nämä haastattelut kuitenkin paljastivat sen tosiseikan, että tämä pyrkimys ei ole onnistunut kaikkien yritysten kohdalla. Ehkä vapaaehtoistoiminnan yhdyshenkilöiden nimeämiseen pitäisi jatkossa panostaa enemmän jotta yhteistyötä voitaisiin kehittää.

Jokainen työntekijä kertoi Mummon Kammari olevan se, joka perehdyttää vapaaehtoiset heillä tehtävään työhön. Mikään organisaatio ei järjestänyt koulutuksia itse. Yksi työntekijöistä mainitsi pitävänsä vakituisille vapaaehtoisille jonkinnäköisiä tapaamisia tai palavereita, joissa sovitaan yhteisistä asioista. Vain muutama työntekijä sanoi kertovansa vapaaehtoistyöntekijälle itse, mikä on käynnin tarkoitus ja vapaaehtoisien tehtävä; muut luottivat siihen että Mummon Kammari hoitaa tämänkin.

”Ei meillä oo minkäänlaista perehdytystä. Toki sillon, jos on jotain erityistä, niin sillon sanotaan, mutta jos ei, niin se on se pelkkä Mummon Kammari.”(H3)

Perehdytys koettiin erittäin tärkeäksi, varsinkin kun kyse on vanhoista ihmisistä joilla voi esiintyä esimerkiksi huimausta ja kaatuilua. Luottamus Mummon Kammarin perehdyttämiseen näkyi kaikkien haastateltavien vastauksissa. Vapaaehtoisiin uskallettiin luottaa kun heidät on perehdytetty eikä lisä perehdytykselle nähdä tarvetta, enemmänkin se saatettiin kokea päällekkäiseksi työksi.

”Se on Mummon Kammari joka perehdyttää. Ne on pitäny meille yrittäjille tapaamisia missä ollaan käyty läpi näitä asioita, mitä vapaaehtoinen voi tehdä ja muuta. Et kyllä ne perehdyttää nää vapaaehtoset tosi hyvin.” (H4)

Kerroin aiemmin Vapaaehtoisten perehdytys, koulutus ja tuki- kappaleessa (ks. s. 42), että vapaaehtoisille annetaan tarvittaessa jatko perehdytystä siinä toimintayksikössä, johon vapaaehtoinen hakeutuu. Näin ei kuitenkaan ainakaan näiden viiden organisaation kohdalla ollut, sillä kaikki viisi (5) haastattelemaani työntekijää kertoivat etteivät ole antaneet lisää perehdytystä vapaaehtoisille. Haastattelemani ammattilaiset eivät nähneet lisää perehdyttämislle tarvetta, mutta mielestäni tämä voisi olla ammattilaiselle hyvä tilaisuus syventää yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa ja saada tärkeää tietoa vapaaehtoistyöstä. Nykypäivänä kuitenkin ammattilaisten työhön käytettävä aika on niin tiukilla, että käytännön toteuttaminen voi olla hankalaa.

Kaikki haastateltavat näkivät vapaaehtoiset maallikkoauttajina eivätkä siis kokeneet että vapaaehtoisten tulisi olla mitenkään samalla tasolla ammattilaisten kanssa. Suurta osaa haastatelluista ei myöskään huolettanut, että vapaaehtoistyöllä yritettäisiin korvata ammattityötä. Eräs haastateltava toi kuitenkin esiin ajatuksen, että vapaaehtoistyöllä ehkä yritettäisiin paikata joitain ammattityön osa-alueita. Tämä ajatus ei Lehtisen (1997) mielestä ole täysin vieras. Hänen mukaansa pelko siitä, että vapaaehtoisia haluttaisiin käyttää ammattityötä korvaaviin tehtäviin, on oikeutettu. (Lehtinen 1997, 7.) Melkein kaikki haastattelemani ammattilaiset eivät kuitenkaan pitäneet tätä mahdollisena omassa yrityksessään. Haastateltava, joka toi esiin ajatuksen vapaaehtoisten käyttämisestä ammattityöhön, näki tällaisen tilanteen mahdollisena vain silloin jos työntekijöistä olisi todella pulaa. Tämä ei kuitenkaan olisi vapaaehtoistyön periaatteiden mukaista (ks. s. 19).

Kaikki haastateltavat olivat kuitenkin sitä mieltä, että vapaaehtoistyö tukee ammattityötä, joissakin tilanteissa merkittävän paljonkin. Tämä sama tulos on saatu myös muutamassa aiemmin aiheesta tehdyssä tutkimuksessa. Esimerkiksi aiemmin mainitsemani Anne Hartikaisen tutkimus (ks. s. 25) osoitti vapaaehtoistyöstä olevan konkreettista apua hoitajille sekä sen olevan todella merkittävä voimavara vanhustyössä. Minusta olikin mukava huomata, että myös haastattelemani ammattilaiset arvostivat vapaaehtoistyötä. Vapaaehtoistyö täydentää ammattityötä, mutta niiden rajat on oltava selkeänä (Mykkänen-Hänninen 2007, 34.)

Luvussa viisi (ks. s 32) puhuin siitä, mitkä seikat ovat tärkeitä toteutettaessa ammattilaisten ja vapaaehtoisten välistä yhteistyötä. Niistä melkein tärkeimpänä nousi esiin ammattilaisten tieto ja tuntemus vapaaehtoistyöstä. Vapaaehtoisten kanssa toimiessa

olisi tärkeää, että ammattihenkilöstö tuntisi vapaaehtoistoiminnan ideologian ja sen periaatteet. Vapaaehtoistoimintaa vastaanottavan työntekijän tehtävä ei ole helppo, sillä hänen tulee tuntea virallinen palvelujärjestelmä mutta pidettävä huolta siitä, että toiminta ei tapahdu palvelujärjestelmän etua ajatellen vaan vapaaehtoistoiminnan ehdoilla. (ks. s. 19 Vapaaehtoistyön periaatteet ja edellytykset.) Ammattilaisten tietämys vapaaehtoistyöstä olisi siis tärkeää toimivan yhteistyön kannalta.

7.3 Yhteistyö vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä

Kysyessäni haastattelemiltani työntekijöiltä miten he näkevät vapaaehtoistyön ja työntekijöiden aseman suhteessa ammattilaiseen, olivat vastaukset melko yhdenmukaisia. Vapaaehtoistyö nähtiin tukea antavana, naapuri avun kaltaisena apumuotona. Maallikkous oli kaikkien työntekijöiden mielestä pelkästään positiivinen asia vapaaehtoistyössä. Vapaaehtoistyöntekijöiltä ei, ammattilaisista poiketen, vaadita minkäänlaista ammatillista osaamista.

”Lähinnä mä näen että he ovat tukea antavana. Et tukevat asiakkaan toimintaa ja sitä kautta meidän työtä”(H3)

”..ihan sellanen ajatus et naapuri voisi tämän tehdä. Et se on naapuri avun kansimissa.”(H4)

Hoidolliset työtehtävät eivät kuulu vapaaehtoisten työnkuvaan. Tämä määritellään yhtenä kohtana myöskin vapaaehtoistyön periaatteissa (ks. s. 19). Ei-amatillisuuden periaate tarkoittaa sitä, että vapaaehtoiselta ei voida vaatia mitään ammatillisia valmiuksia. Vapaaehtoistyössä toimitaan tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin. Käytännössä se tarkoittaa sitä että vapaaehtoisen ja ammattilaisen työnkuvat eroavat paljonkin keskenään, vapaaehtoistyöntekijä ei voi työskennellä asiakkaan kanssa, joka vaatisi sellaista osaamista, minkä voi vain ammattiin opiskelemalla saada.

”Sillon se on sitä vapaaehtostyötä nimenomaan, et siinä ei tehdä ammattinimikkeellä mitään. Käytännössä se tarkoittaa esimerkiks sitä, että jos mä haluan että vapaaehtonen lähtee mun pyörätuolissa olevan asiakkaan kanssa ulos, nii sen pitää olla sellanen asia-

kas joka osaa mennä siihen pyörätuoliin itekseen. Vapaaehtosen ei tarvii semmosia taitoja omata.”(H4)

Vapaaehtoistyöntekijät koettiin maallikkoapuna, tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin työtä tekevänä. Maallikkoapu nähtiin vapaaehtoistyössä ammattiapua parempana vaihtoehtona. Maallikoitten koettiin ammatillaisia paremmin pystyvän lähestymään vanhusta tavallisena ihmisenä, ilman hoidollista ajattelua. Saman ajatuksen jakoi myös Müller-Kohlberg (Lehtinen 1997, 50.) Hänen mukaansa autettava odottaa auttajalta ensisijaisesti sitä, että tämä on ensin kiinnostunut hänestä ihmisenä ja vasta sitten hänen ongelmastaan. Tästä näkökulmasta maallikkoavun voidaan joskus nähdä toimivan paremmin kuin ammattiavun. Näin on varmasti myös vapaaehtoistyön kohdalla. Vapaaehtoistyöntekijöiltä kuitenkin toivottiin tietynlaista ihmistuntemusta, mutta mitään ammatillisia valmiuksia ei vaadittu.

”Ei tarvii omata mitään ihme taitoja, pääasia että tulee vanhuksen kanssa juttuun. Musta on hyvä että kaikki ei oo ammatillaisia vaan pitää olla tämmösiä maallikoitakin.”(H1)

”Et semmosia ihan tavallisiakin ihmisiä tarvitaan.”(H5)

Haastattelemiini työntekijät kertoivat konkreettisen yhteistyön vapaaehtoisten kanssa olevan suhteellisen vähäistä ja lyhytkertaista. Yhteistyötä tehdään lähinnä vain alussa, silloin kun vapaaehtoinen tulee ensimmäisen kerran asiakkaan luo. Tämän jälkeen työntekijät eivät välttämättä näe vapaaehtoista enää ollenkaan. Työntekijät kertoivat vapaaehtoisten tekevän työtä usein itsenäisesti, ilman konkreettista yhteistyötä ammatillaisen kanssa. Jos yhteistyötä esiintyi, oli se useimmissa organisaatioissa ainoastaan tiedonvälitystä ja puhelinsoittoja, niitäkin osin hyvin väljästi.

”Täytyy kyllä sanoa että enimmikseen se on sitä että vapaaehtonen tekee itse sitä omaa työtä ja me tehdään meidän työtä. Tietysti jonkinlaista tiedonvälitystä siinä on mutta ei voi sanoo, että se mitään tiivistä yhteistyötä on kun se on niin lyhytkertanen se hetki.”(H2)

Konkreettinen yhdessä työskentely nähtiin osittain vaikeaksi ja turhaksi, ikäänkuin päällekkäiseksi työskentelyksi, joka voi olla yksi syy sille miksi sitä ei organisaatioissa tehty. Tosin tilanteet joissa ammattilaiset auttavat vapaaehtoistyöntekijää, esimerkiksi pukemalla asiakkaan ulos lähtöä varten, koettiin hyväksi yhteistyöksi, sillä asiakkaat saattavat olla haastavia ja vapaaehtoiselta ei voida vaatia tällaisia taitoja.

”Se rinnakkain työskentely on jotenki hankalaa. Ku jos vaikka vapaaehtonen lähtee ulkoiluttaa asiakasta niin ei siinä oikein rinnakkain voi tehdä työtä. Paitsi niin voi vaikka olla, että meidän hoitaja tulee auttaa asiakkaalle vaatteet päälle jos on vaikka hankala puettava kun eihän vapaaehtosen tarvii osata semmosta hommaa.” (H1)

Vaikka yhteistyö ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä koettiin tähän asti suhteellisen hyväksi, totesi melkein jokainen haastatteleman työntekijä yhteistyön olevan tällä hetkellä liian vähäistä ja he toivoivat sen lisääntyvän tulevaisuudessa. Etenkin tiedonvälittämisen ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä sekä henkilökohtaisen tapaamisen toivottiin lisääntyvän. Useimmat työntekijät olivat myös itse valmiita panostamaan yhteistyön parantamiseksi.

” No sitä (yhteistyötä) on ehkä liian vähän. Et vois olla enemmän sellasta henkilökohtasta tapaamistakin. Ehkä vois ajatella et Mummon Kammari, vapaaehtonen ja me oltas kasvokkain kaikki. Et sehän edesauttas tätä yhteistyötä.”(H4)

7.4 Yhteistyön vahvuudet ja heikkoudet

Jokainen haastatteleman vanhuspalveluiden työntekijä koki yhteistyön vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten välillä hyväksi asiaksi. Vapaaehtoistyön nähtiin tukevan ja täydentävän ammattilaisten tekemää työtä. Muina vahvuuksina yhteistyössä nähtiin olevan muun muassa sen, että vapaaehtoistyö toi moneen organisaatioon aivan omanlaisensa toimintamuodon. Moni työntekijä koki tämän rikastuttavan asiakkaitten elämää, esimerkiksi hoitokodissa, entisestään. Vapaaehtoistyöntekijät nähtiin positiivisena lisänä, rikkautena, ammatillisen työn rinnalla. Työntekijät kokivat yhteistyön vapaaehtoisten kanssa olevan myös hyödyksi heidän työssään.

”Et mää koen sen (yhteistyön) ehottoman positiivisena asiana ja rikkautena, enkä niiku näe, että vaikka mä teen oman työni asiakkaan kanssa niin siellä on silti paljon semmosia asioita, joita sitten voidaan ajatella, että naapuri voisi tämän tehdä, niin sillohan vapaaehtoistyö auttaa meitä niissä asioissa.”(H4)

Yhteistyön vahvuudeksi työntekijät nimesivät tehtävien tarkoituksen selkeyden. Kun henkilö tulee ulkopuolisena organisaatioon työskentelemään samojen asiakkaiden kanssa kun organisaation omat työntekijät, voisi hänen työnkuvasta ja tehtävän tarkoituksesta tulla mahdollisia ristiriitoja. Tällaista ongelmaa ei kuitenkaan nähty mahdolliseksi vapaaehtoisten kanssa, koska heiltä ei vaadita tai odoteta minkäänlaista ammatillista osaamista. Työntekijät kokivat vapaaehtoisten tehtävän tarkoituksen olevan niin selkeä, että ristiriidoilta vältytään. Toisin olisi, jos vapaaehtoisilta vaadittaisiin ammatillista osaamista. Tällöin heidän työnkuvansa ja tehtävien tarkoitus olisi epäselvempää ja sitä myötä myös yhteistyö ammattilaisten kanssa mutkikkaampaa.

” No ainakin se on iso vahvuus et tietyllä tapaa asiat on sovittu jo etukäteen. Siis että me sekä vapaaehtonen ite tiedetään mitä me häneltä voidaan odottaa ja vaatia. Silloin ne tehtävänkuvat ja tarkoituukset on selkeitä eikä tuu mitään sekaannuksia mitä vois esimerkiksi vaikka toisten ammattilaisten kanssa tulla”(H2)

Vapaaehtoistyöntekijöiden tapa hoitaa tehtävänsä tunnollisesti nähtiin myös yhteistyön vahvuutena. Vapaaehtoistyöntekijät eivät ole velvollisia tai pakotettuja tekemään työtä vaan heidän työskentelyään ohjaa oma motivaatio auttaa. Oma motivaatio työhön näkyy muun muussa tunnollisena työskentelynä. Työntekijät näkivät vapaaehtoistyöntekijöiden olevan aidosti kiinnostuneita asiakkaista ja siitä työstä mitä heidän kanssaan tekevät. Tunnollisesti hoidetut tehtävät auttavat vahvistamaan yhteistyötä, koska tällöin ammattilaiset näkevät vapaaehtoistyöstä saatavan hyödyn ja avun.

”Ja sitte melkein poikkeuksetta kaikki vapaaehtoset on hoitaneet tehtävänsä hirveen tunnollisesti. Musta se on ollu ihanaa huomata koska nyt mä uskallan jo luottaa siihen että kyllä he hoitavat tehtävänsä todella kunnollisesti.”(H5)

Vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten välisessä yhteistyössä nähtiin myös joitakin heikkouksia. Useimmat työntekijöiden mainitsemista yhteistyön heikkouksista liit-

tyivät vapaaehtoisten suureen vaihtelevuuteen mikä saattoi aiheuttaa kommunikaation ja luottamuksen puutetta. Ylipäättään ajanpuute oli monien ammattilaisten mielestä yhteistyötä heikentävä tekijä.

”Niiku äsken sanoin niin siitä (yhteistyöstä) vois saaha paljon enemmänki hyvää irti, mut sille pitäis olla vaan enemmän aikaa. Se mahdollistas esimerkiks sen yhteistyön suunnittelun ja kommunikoinnin ite vapaaehtosten kanssa mikä on nyt aika olematon.”(H1)

Vapaaehtoistyön lyhytkertaisuus ja tuntemattomuus vapaaehtoistyöntekijää kohtaan, nähtiin myös yhteistyötä heikentävänä asiana. Vapaaehtoistyöntekijät vaihtuvat usein, mikä työntekijöiden mukaan vaikeuttaa yhteistyön luomista yhden vapaaehtoisen kanssa. Toisaalta lyhytkertaisuuden ymmärrettiin kuuluvan vapaaehtoistyöhön, sillä sen nähtiin mahdollistavan nopeankin avun saannin, mutta tällöin yhteistyö vapaaehtoisen kanssa jää työntekijöiden mukaan vähälle. Vähäistä kontaktia vapaaehtoistyöntekijään pidettiin yhteistyötä heikentävänä tekijänä, muttei kuitenkaan siinä määrin että se haittaisi oleellisesti yhteistyön sujuvuutta. Yhteistyö vapaaehtoisten kanssa nähtiin silti positiivisena ja tarpeellisena vaikkakin vapaaehtoisia ei ehdittäisi konkreettisesti näkemään.

”..et onhan se hankalaa tän yhteistyön kannalta se semmonen vapaaehtostyön lyhytkertaisuus ja tietyllä tapaa se tuntemattomuus. Mutta en mä näe tässä yhteistyössä silti mitään huonoa.”(H2)

Lyhytkertaisuuden ja tuntemattomuuden lisäksi yhteistyön heikkoudeksi muutama työntekijä sanoi vapaaehtoistyön sitoutumattomuuden ja tilanteiden ennalta arvaamattomuuden. Koska vapaaehtoistyöntekijät eivät ole samalla lailla sidottuja työhönsä kuin ammattityöntekijät, kokivat ammattilaiset sen joissakin tilanteissa hankalaksi. Esimerkiksi tilanteet, joissa asiakkaalle on luvattu vapaaehtoinen avuksi lääkäri reissulle, voivat muuttua todella pulmallisiksi, silloin jos vapaaehtoinen ei saavukaan paikalle tai on muuten estynyt tulemaan. Tällaiset tilanteet kuormittavat työntekijöitä paljon ja pahimmassa tapauksessa asiakkaan asioinnit esimerkiksi kauppaan tai lääkäriin eivät silloin onnistu ollenkaan. Vapaaehtoiset työntekijät ovat kuitenkin täysin oikeutettuja perumaan jo sovittujakin tapaamisia jos heille tulee este. Tämä on määritelty myös vapaaehtoistyön periaatteissa; vapaaehtoinen ei ole sitoutumisvelvollinen ja hänellä on oikeus

kieltäytyä tarjotusta tehtävästä (ks. s 19). Tämän kaltaisia tilanteita ei kuitenkaan työntekijöiden mielestä ollut juurikaan ollenkaan, joten mitään suurempaa ongelmaa vapaaehtoisten sitoutumattomuus ei organisaatioihin luo. Yhteistyö koettiin suurimmaksi osaksi mutkattomana.

Niin kuin jo aiemmin kappaleessa 5.2 totesin (ks. s 37), on yhteistyö ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä parhaimmassa tapauksessa hyvää ja siitä hyötyvät kumpikin osapuoli. Vapaaehtoistyö ja ammattityö muodostavat yhdessä parhaiten toimivan kokonaisuuden kun ne toimivat omissa lohkoissaan, mutta toisista tietoisina. (Mykkänen-Hänninen 2007, 34.) Olinkin iloinen huomattessani, että haastattelemani työntekijät arvostivat vapaaehtoistyötä ja yhteistyötä heidän kanssaan. Yhteistyössä nähtiin olevan paljon vahvuuksia, joista tärkeimpänä oli ammattilaisten siitä saama apu ja tuki, mistä kerron enemmän seuraavassa kappaleessa.

7.5 Vapaaehtoistyön tuottama apu ja tuki

Vapaaehtoistyön tuoma apu ja tuki sekä vanhuspalveluiden työntekijöille että asiakkaille on haastattelemieni työntekijöiden mielestä kiistatonta. Työntekijöiden näkemyksen mukaan vapaaehtoistyöstä on apua sekä heille että asiakkaille. Kaikki haastateltavat kertoivat kiireestä tai resurssien vähyydestä joten vapaaehtoiset nähtiin tervetulleena apuna. Suurin osa haastatelluista kuvaili, miten vapaaehtoisten tuoma apu ja tuki on tärkeää, koska työntekijöiden aika on rajallista, se menee perustyöhön eikä sitä ole niin paljon ajan viettämiseen asiakkaiden kanssa. Tällöin ylimääräiset käsiparit nähtiin tarpeellisina. Erityisesti apua ja tukea on koettu saavan silloin kun vapaaehtoinen pääsee ulkoiluttamaan tai saattamaan asiakasta.

”Että kyllä ihan selkeesti se apu ja tuki meidän työlle konkretisoituu silloin kun vapaaehtoinen lähtee asiakkaan kanssa vaikka lääkäriin ja me saadaan sillä aikaa hoitaa muita asiakkaita. Sitte on kyllä ihana nähdä kun he saavat meidän asukkaita esim ulos.”(H2)

Haastateltavat näkivät vapaaehtoistyön organisaatiota tukevana ja täydentävänä palveluna. Vapaaehtoistyön kerrottiin paikkaavan esimerkiksi virikepuolta, silloin kun työntekijällä ei ole siihen itsellään aikaa. Ajansäästö nähtiin todella oleellisena hyötynä jonka työntekijä vapaaehtoistyöstä saa. Suurin osa haastatelluista kertoi vapaaehtoistyön

auttavan ja helpottavan omaa työtään. Saman tuloksen sai myös aiemmin esittelemäni Anne Hartikaisen tekemä tutkimus, jonka tutkimustulokset osoittivat hoitajien saavan vapaaehtoistyöstä korvaamatonta konkreettista apua jokapäiväiseen työhönsä (ks. s 25). Osa haastateltavista kertoi, että usein vapaaehtoinen auttaessaan vapauttaa heidät työskentelemään jonkun toisen asiakkaan parissa, kun he tietävät että vapaaehtoisen huolehtivan asiakkaasta. Tällöin henkilökuntaa vapautuu muihin tehtäviin, sellaisiin joissa heidän ammatillista osaamistaan tarvitaan.

”Et voi ajatella niin, et okei, toi asiakas ulkoilee tänään vapaaehtoisen kanssa niin mää voin mennä sillä välin hoitamaan jonkun toisen asiakkaan asioita.”(H5)

Asiakkaiden saama apu ja tuki vapaaehtoistyöstä nähtiin lähestulkoon yhtä tärkeänä kuin työntekijöiden saama. Etenkin vanhusten kohdalla myöskin henkinen tuki nähtiin konkreettisen auttamisen rinnalla tärkeänä. Monella vanhuksella ei ole omaisia tai läheisiä jotka kävisivät häntä auttamassa, sillä nykyään ei ole harvinaista että esimerkiksi lapset ja lapsenlapset asuvat toisella paikkakunnalla. Tällöin vapaaehtoinen voi korvata omaisten puutetta ja parhaimmassa tapauksessa toimia hyvänä ystävänä. Sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen on vanhuksen hyvinvoinnin kannalta hyvin tärkeää ja juuri tässä asiassa vapaaehtoiset nähtiin korvaamattomana rikkautena.

”Et vanhuksen koko palveluja aatellen se on hyvin täydentävää ja sanotaanko tukevaa esimerkiksi se apu mitä ollaan Mummon Kammarilta saatu. Vapaaehtoiset on tosi tärkeitä niille vanhuksille jotka on yksinäisiä ja sellasille joilla ei oo sukulaisiakaan.”(H1)

”Että nykypäivänähän tää yksinäisyys on iso ongelma kaupunki elämässä. Et ihminen on niin paljon yksin että hän tarvitsee ihan vaan vaikka tämmöstä juttuseuraa, et ei mitään sen ihmeempää. Vapaaehtoiset todella rikastaa heidän elämää.”(H4)

Vapaaehtoistyön nähtiin rikastuttavat asiakkaitten elämää. Haastatellut kuvailivat vapaaehtoistyö ammattityöstä poiketen olevan kiireetöntä eikä siihen sisälly aivan samantlaisia sääntöjä kuin ammattityöhön, jolloin toiminta on vapaampaa. Asiakkaiden kannalta myös toiminnan maksuttomuutta pidettiin hyvänä. Tällöin kaikilla sitä haluavilla on siihen myös mahdollisuus.

”Sehän on ilmainen palvelu, hieno sen takia että kaikilla on mahdollisuus siihen. Nyt kaikilla on tilaisuus virkistyä ja saada ihania ystäviä.”(H5)

Haastateltavat kertoivat vapaaehtoistyön tuovan henkistä ja fyysistä turvaa ja apua niin henkilökunnalle kuin asiakkaillekin. Vapaaehtoistyön nähtiin mahdollistavan kokonaisvaltaisemman palvelun asiakkaalle kuin mitä se olisi pelkällä ammattityöllä. Haastatellut työntekijät kuvailivat, miten vapaaehtoistyön vaikutus ja asukkaille tuottama ilo on mukavaa nähdä. Osa haastatelluista kertoi siitä, miten kiva on nähdä, että asiakkaat odottavat ja pitävät vapaaehtoisten vierailuista ja heidän tuomastaan avusta ja tuesta. Vapaaehtoisten työtä arvostettiin ja siitä oltiin kiitollisia.

7.6 Yhteistyön kehittäminen

Kysyessäni haastateltavilta tahtoisivatko he yhteistyön ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä jatkuvan, oli kaikkien vastaus myönteinen. Vapaaehtoistyö nähtiin positiivisena asiana; sen tuoma apu ja asiakkaiden saama hyöty kuvailtiin korvaamattomaksi. Vaikka yhteistyö koettiin positiiviseksi, oli siinä myös asioita joissa haastattelemani työntekijät näkivät kehittämisen varaa. Ammattityöntekijöiden ja vapaaehtoisten yhteistyömalleja kehitettäessä on muistettava, että toiminnan lähtökohtana ovat yhteistyön kaikkien osapuolten motivaatiotekijät ja vapaaehtoistoiminnan ideologia. Tällöin myös vapaaehtoisilla on oma tehtävänsä yhteistyön luomisessa. (Lehtinen 1997, 62).

Haastatellut kertoivat yhteistyön vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä olleen tähän mennessä selkeää. Osa haastatelluista kertoi kuitenkin myös kohdanneen pieniä haasteita. Esimerkiksi tilanteet joissa vapaaehtoista ei ehdi nähdä kasvotusten ovat saattaneet johtaa pieniin ongelmiin; vapaaehtoinen ei olekaan tiennyt asiakkaasta kaikkea oleellista, esimerkiksi että hän on muistisairas tai todella helposti kaatuva. Tämmöisiäkin tilanteita on kuitenkin haastateltujen mukaan harvoin eivätkä ne koskaan ole johtaneet mihinkään suurempaan ongelmaan. Yhteistyön haasteena työntekijät näkivät myös kommunikoinnin puutteen vapaaehtoisten ja työntekijöiden välillä, jonka mainitsin myös kappaleessa 7.4. Työntekijät kokivat, että parempi kommunikaatio vapaaehtoisten kanssa selkeyttäisi yhteistyötä entisestään.

Mummon Kammariin kohdistuvat odotukset yhteistyö kumppanina koskivat lähinnä vapaaehtoisten opastamista ja perehdyttämistä. Haastattelemani työntekijät odottivat että Mummon Kammari välittää kaiken tarpeellisen tiedon vapaaehtoisille, jotta silloin kun vapaaehtoinen tulee heille töihin, voisivat he olla varmoja että vapaaehtoinen tietää edes suurin piirtein mitä häneltä odotetaan. Myöskin yhteistyön lisääminen Mummon Kammarin kanssa oli monen työntekijän toiveena.

”Enemmän voitais tehdä yhteistyötä. Ihan vois itekkin olla sinne enemmän yhteyksissä. Ja se, että ku me sieltä vapaaehtonen tilataan nii että he ovat sen kouluttaneet ja antaneet tarvittavat tiedot.”(H1)

Myös Mummon Kammari pitää yhteistyötä ja sen ylläpitämistä tärkeänä asiana, niin vapaaehtoisiin kuin ammattilaisiin. Vapaaehtoisten ja ammattilaisten motivointi on pitkäjänteinen ja melko vaativakin prosessi, sillä esimerkiksi vapaaehtoisten motivaatio tulee pitää yllä koulutuksen ja perehdyttämisen jälkeenkin. Tästä Mummon Kammari pitää huolta tukemalla heitä tehtävissään sekä erilaisten koulutusten ja virkistystoiminnan keinoin. (Jahnukainen & Tammisto 2010, 124.) Samanlaista toimintaa on myös jonkin verran ammattilaisille, mutta usein heidän aikataulunsa ja motivaationsa osallistua tapahtumiin on heikompaa kuin vapaaehtoisilla. Tässä voisi kuitenkin mielestäni olla yksi hyvinkin potentiaalinen keino kehittää yhteistyötä.

Lähes kaikki haastattelemini työntekijöiden vastaukset yhteistyön kehittämiseksi liittyivät yhteisiin tapaamisiin tiedonkulun ja tutustumisen merkeissä. Vapaaehtoiset haluttiin enemmän mukaan esimerkiksi yhteisten tilaisuuksien ja palaverien avulla. Kommunikointia ja tiedonkulkua vapaaehtoisten ja työntekijöiden välillä haluttiin näiden avulla parantaa. Kasvokkain kohtaamisen tärkeys tuli ilmi jokaisen haastateltavan kohdalla.

”Varmaan sellasia tilaisuuksia vois järjestää jossa Mummon Kammarilaiset, vapaaehtoset ja me yrittäjät kokoonnuttas ja nähtäs kasvokkain.” (H5)

”Semmonen kasvokkain oleminen, sitä pitäis olla enemmän. Et semmosissa kohtaamisissa nousis esille niitä aiheita mitä voitais yhdessä lähteä kehittää.”(H4)

Haastatellut halusivat kehittää yhteistyötä myös tiedonkulun lisäämisellä. Työntekijöiden toiveena oli saada mahdollisimman pikaisesti tietoa muutoksista ja uudistuksista

joita Mummon Kammarissa tapahtuu ja jotka mahdollisesti liittyvät heillä työskentele-
viin vapaaehtoisiin. Myöskin lisätieto vapaaehtoisten koulutuksesta ja siitä, mitä vapaa-
ehtoinen tietää heidän organisaatiostaan sinne tullessaan, olisi haastateltujen mielestä
tarpeellista. Moni kuitenkin totesi, että tietoa vapaaehtoistyöstä saisi varmastikin lisää jo
nyt jos vain itse olisi aktiivisemmin yhteydessä Mummon Kammariin.

”Tiedottaminen vois vähän kehittyä..ihan jo tässä vapaaehtosen ja meidän välillä”(H2)

*”Nii että kyllä sitä tietoa vois enempi olla vaikkakin luulen että se on nyt ihan itestä-
kin kiinni ettei oo siellä Mummon Kammarilla ehtiny käymään, niin kiirettä on.”(H1)*

Osa haastatelluista näki, että yhteistyö ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä voisi
tulevaisuudessa kehittyä jopa laajemmaksi. Tällöin vapaaehtoiset ja ammattilaiset teki-
sivät tiiviimpää yhteistyötä ja vapaaehtoisten tehtävät monipuolistuisivat entisestään.

*”Ja ehkä vois vapaaehtostenki työnkuvaa vähän laajentaa meilläki, et vois ihan amat-
tilaisten avuks pyytää vaikka erilaisia kerhoja vetämään ja suunnittelemaan.”(H5)*

”Henkisiä hommiaki voisivat tietty tehdä.”(H3)

Tiedonkulun lisääminen, kasvokkain kohtaaminen ja vapaaehtoisten toimenkuvien laa-
jennus olivat siis pääasiat joihin vanhuspalveluiden työntekijät haluaisivat kehitystä
tapahtuvan. Moni heistä kuitenkin totesi joidenkin näistä olevan melkein mahdottomia
toteuttaa. Esimerkiksi palaverit joihin vapaaehtoiset pääsisivät mukaan, olisivat käytän-
nössä hankalia järjestää asiakkaitten tietosuojallisista syistä. Eikä aika taas riitä järjes-
tämään jokaiselle vapaaehtoiselle omaa palaveria kaikkien työntekijöiden kanssa. Kui-
tenkin muunlaiset kohtaamiset ja tapaamiset vapaaehtoisten ja ammattilaisten kesken,
esimerkiksi yhteiset tilaisuudet tai retket, ovat hyvin mahdollisia järjestää. Silloin vain
kysytään kaikkien osapuolten, vapaaehtoisten, työntekijöiden kuin Mummon Kamma-
rinkin, motivaatiota tilaisuuksien järjestämiseen. Moni haastateltava oli kuitenkin hyvin
halukas kehittämään yhteistyötä ,mikä on sille sinällään jo hyvä lähtökohta. Täytyy kui-
tenkin muistaa, että yhteistyötä kehitettäisiin molempien osapuolten lähtökohdista käsin
(ks. s. 36). Tällöin vapaaehtoistyö ja ammattityö saisivat toimia omina toiminaan, mutta
toisistaan tietoisina, mikä auttaisi muodostamaan yhdessä parhaiten toimivan yhteistyön
kokonaisuuden.

7.7 Vapaaehtoistyön tulevaisuus vanhuspalveluissa

Niin kuin jo aiemmin kappaleessa 2.1 totesin, on vapaaehtoistyö tällä hetkellä hyvin ajankohtainen ilmiö. Vapaaehtoistyön roolista vanhuspalveluissa käydään kiivasta keskustelua niin päättäjien kuin työntekijöidenkin taholla. Itse olin opinnäytetyössäni kiinnostunut nimenomaan heidän, jotka päivittäistä vanhustyötä tekevät, mielipiteestä kyseisestä asiasta. Miten ammattilaiset kokevat vapaaehtoistyön tarpeen vanhuspalveluissa tänä päivänä? Entä sitten tulevaisuudessa?

Haastattelemieni työntekijöiden näkemys vapaaehtoistyön tarpeesta vanhuspalveluissa oli selkeän yksimielinen. Kaikki kokivat tarpeen olevan jo tällä hetkellä melko suurta, ja sen nähtiin vain lisääntyvän tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyö koettiin erittäin merkitykselliseksi nimenomaan vanhustyössä, jossa asiakkaat ja heidän tarpeensa ovat useimmiten sellaisia, johon vapaaehtoisapu soveltuu. Vapaaehtoistyön merkitys on huomattu nyt myös ammattikentällä. Tänä päivänä vapaaehtoistyö nähdään yhtenä oleellisena osana rakentavaa sosiaalityötä, jossa pyritään parantamaan ihmisten oman avun kehittämistä ja sosiaalisia verkostoja (ks. s. 9). Osa haastattelemistani työntekijöistäkin koki vapaaehtoistyön tarpeen lisääntyvän tulevaisuudessa merkittävästi, jopa niin että kysyntä ohittaa tarjonnan. Vapaaehtoistyön tarpeen nähtiin kasvavan jatkuvasti.

”..mutta kyllä vapaaehtosia tarvitaan, ja tarvitaan tulevaisuudessa vielä paljon paljon enemmän. Tarve tulee ihan selkeesti lisääntymään.”(H5)

Vanhustyöntekijät näkivät vapaaehtoistyön tarpeen lisääntymisen olevan lähinnä seurausta vanhusten määrällisestä kasvusta tulevaisuudessa. Vanhusten määrän kasvaessa myöskin avuntarve kasvaa. Työntekijät kokivat että vanhusten avuntarve tulee tulevaisuudessa olemaan vielä nykypäivää enempi sellaista missä vapaaehtoinen voi auttaa. Vanhukset nähtiin sellaisena asiakasryhmänä, jossa apu ilman sen kummempaa ammatillista osaamista, on selvästi lisääntymässä.

”Et se on semmonen alue missä apua tarvitaan ja ei tarvita mitään ammatillisia taitoja, vaan ihan empaattisuudella ja maalaisjärjellä pärjää kun menee kuntelee toista.”(H4)

Haastattelemani työntekijät kokivat avuntarpeen siis lisääntyvän mutta myös muuttuvan. Vanhukset muuttuvat ja tulevat esimerkiksi elämään yhä pidempään kotona, jolloin avuntarve tulee olemaan erilaista kuin tänä päivänä. Työntekijöiden mukaan apua tullaan yhä enenevässä määrin tarvitsemaan esimerkiksi yksinäisyyden lieventämiseen ja harrastuksiin, sellaiseen toimintaan jota vapaaehtoinen voi hyvin tehdä. Yksinäisyys on jo nyt pienoinen ongelma, sillä yhä useammalla vanhuksella omaiset asuvat kaukana, jolloin päivittäinen auttaminen on mahdotonta. Tähän työntekijät ovat nähneet vapaaehtoistyön olleen oiva apu, ja tämänkaltaisen avun tarpeen vain kasvavan tulevaisuudessa.

”Monella vanhuksella ei oo niitä omaisia jotka pääsis auttamaan keskellä päivää taikka ollenkaan nii näille vapaaehtoset on ollu ihan korvaamattomia. Ja vanhusten määrähän kasvaa nii kasvaa varmasti myös tämmönen tarve.”(H3)

Vapaaehtoistyön tarpeen nähtiin siis kasvavan vanhusten määrän ja avuntarpeen muuttumisen myötä. Myöskin vanhuspalveluissa vallalla oleva ajattelu, että vanhusta pyritään hoitamaan mahdollisimman pitkään omassa kodissaan ennen laitoshoitoon siirtymistä, tukee vapaaehtoistyön tarpeen kasvua (ks. sosiaalian uusi ammatillisuuden tavoite, s. 10). Apua tarvitaan enenevässä määrin vanhusten kotiin, jolloin myös vapaaehtoistyön kysyntä tulee lisääntymään.

”Ja vanhusten määrähän on kasvamassa ja heitä asuu ja pyritään hoitamaan enemmän ja enemmän kotona niin sinne niitä palveluita pyritään järjestämään hyvinki pitkälle. Et kyllä sillon nimenomaan on vapaaehtostyölle tarvetta.”(H1)

Haastattelemani vanhuspalveluiden työntekijät olivat siis hyvin yksimielisiä siitä että vapaaehtoistyön tarve on jo nyt suurta sekä siitä että se tulee vielä lisääntymään tulevaisuudessa. Kysyinkin työntekijöiltä vielä, että näkevätkö he joitain mahdollisia uhkia tai ongelmia siinä että vapaaehtoistyö lisääntyisi tulevaisuudessa. Pyysin heitä miettimään uhkia koko vanhuspalvelukenttää, ei vain heidän omaa organisaatiota, koskien. Esiin nousi erityisesti valta- ja vastuuasiat. Osa työntekijöistä oli huolissaan siitä, että vapaaehtoistyön lisääntyessä hämärtyisi raja ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä, jolloin vapaaehtoisia käytettäisiin enenevässä määrin ammattilaisten sijasta. Tällöin vapaaehtoistyö menisi ammatillisuuden puolelle eivätkä sen periaatteet enää toteutuisi. Työntekijät kuitenkin kokivat että jos tämmöinen tilanne tulisi, olisi vastuu sen korjaamiseen

myös heillä ammattilaisina. Kukaan heistä ei kokenut, että vapaaehtoistyötä voitaisiin missään tilanteessa käyttää ammattityön sijasta.

”No onhan ne vastuu ja valta asiat tietysti semmosia että niistä saattaa tulla (ongelmia).. Tietysti ku on nää työvoima asiat, et jos niiku henkilökunta mitoituksia vähennetään hurjasti ja vaadetta on sille asialle, nii sillonhan vapaaehtosten määrä kasvaa. Mutta en silti näe että vapaaehtoset vois tehdä ammattilaisten töitä, ja vastuuhan on meillä ettei näin kävis.”(H2)

Mahdollisena uhkana nähtiin myös vapaaehtoistyön maksulliseksi tuleminen, jolloin kaikilla sitä haluavilla ei olisi siihen välttämättä varaa. Toinen melko samanlainen uhkakuva liittyi siihen, että vapaaehtoistyön kysynnän lisääntyessä, ei sitä riittäisi enää kaikille halukkaille, vaan siihen olisivat oikeutettuja vain määrätyt henkilöt. Tällöin kaikki eivät olisi siihen oikeutettuja vaan sitä saavat valikoitaisiin vaikka tuloperusteisesti. Kuitenkin useampi työntekijä koki, että vaikka tämmöistä tulisi joskus tapahtumaan, on siihen vielä pitkä matka.

Tämän opinnäytetyön tulosten mukaan vapaaehtoistyöllä näyttäisi siis olevan vakaa ja tarpeellinen tehtävä osana vanhuspalveluiden tulevaisuutta. Vanhuspalvelutyöntekijät näkevät vapaaehtoistyön tarpeellisenä tekijänä tarjottaessa vanhukselle mahdollisimman kokonaisvaltaisia palveluita. Tämänkaltaisen suuntaus on ollut nähtävillä myös muissa vapaaehtoistyöstä tehdyissä tutkimuksissa (Hartikainen 2009, 7). Vapaaehtoistyön merkitys ja arvo on nyt tajuttu, ja siihen halutaan panostaa entistä enemmän.

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Vapaaehtoistyöstä on saatavilla paljon sekä kirjallisuutta että tutkimuksia, mutta tietoa on suoraan ammattilaisen näkökulmasta on huomattavasti vähemmän. Näistäkin suurin osa vain sivuaa ammattilaisten ja vapaaehtoistyöntekijöiden välistä yhteistyötä. Opin- näytetyöni teoriaosuutta oli tästä syystä hieman vaikea hahmottaa sillä en voinut liittää aihetta suoraan mihinkään jo suoritettuun tutkimukseen. Aiheesta on kuitenkin tehty 2000- luvulla muutamia opinnäytetöitä ja pro-gradu- tutkimuksia joiden avulla sain hahmoteltua työn teoria osuuden, ja jotka auttoivat johtopäätösten tekemisessä.

Tässä opinnäytetyössäni pyrkimyksenäni oli yksilötasolla selvittää vapaaehtoisen vanhuspalvelukeskus Mummon Kammarin kanssa yhteistyötä tekevien vanhuspalvelutuot- tajien näkemyksiä vapaaehtoisesta vanhustyöstä ja sen tarpeellisuudesta sekä merkityk- sestä vanhuspalveluissa ja tarkemmin juuri heidän organisaatiossaan. Tarkoituksena oli havainnollistaa ammattilaisten näkökulmaa ja kokemuksia yhteistyöstä vapaaehtoisten kanssa sekä tuoda esiin mahdollisia keinoja parantaa yhteistyötä. Lisäksi halusin selvit- tää millaisena he näkevät vapaaehtoistyön tulevaisuuden vanhuspalveluissa. Pyrkimyk- senä oli näin tuoda esiin vanhuspalvelutyöntekijöiden näkökulmaa vapaaehtoiseen van- hustyöhön.

Tutkimukseni osoitti, että vanhustyöntekijöiden näkemykset vapaaehtoisesta vanhus- työstä olivat melko samanlaisia organisaatiosta riippumatta. Kaikissa organisaatioissa vapaaehtoisten työnkuva oli yhteneväinen, seurustelusta saattokeikkoihin. Työntekijöil- lä oli selvänä vapaaehtoistyöntekijän asema organisaatiossaan, joka varmasti auttoi pi- tämään rajan ammatillisen- ja vapaaehtoistyön välillä selkeänä. Kaikki työntekijät näki- vät vapaaehtoisen ehdottomasti enemmän maallikkoauttajana kuin ammattilaisena eikä kukaan heistä pitänyt hyvänä tai oikeastaan edes mahdollisena, että vapaaehtoistyöllä korvattaisiin ammatittyyötä. Vapaaehtoistyö nähtiin tukevana muotona ammatittyyön rin- nalla. Vain yksi työntekijä ilmaisi huolensa siitä, että vapaaehtoistyöllä korvattaisiin joitakin ammatillisen työn osa-alueita silloin kun henkilöstöstä olisi pulaa. Tästä voisi tehdä johtopäätöksen, että pelko ammatillisen työn korvaamisesta vapaaehtoistyöllä on vanhustyössä ainakin vielä tällä hetkellä turha. Suurin osa ammattilaisista ei nähnyt sitä todellisena myöskään tulevaisuudessa, vaikka vapaaehtoisentyön määrä kasvaisi. Tämä on kuitenkin ristiriidassa aiemmin kappaleessa 2 (ks. s. 9) esittämäni Lehtisen näke-

myksen kanssa. Hänen mukaansa pelko siitä, että vapaaehtoisia halutaan käyttää ammattityötä korvaaviin tehtäviin, ei ole turha. (Lehtinen 1997, 7.) Voikin olla, että ammattilaiset eivät halua, että näin todellisuudessa kävisi eivätkä siksi näe sitä mahdollisena vaikkakin se teoriassa sitä olisi.

Samansuuntaisen näkemyksen lisäksi, myöskin tietämys vapaaehtoistyöstä oli organisaatiosta riippumatta yhtenevää. Useimmat työntekijät kokivat tietävänsä tarpeeksi vapaaehtoistyöstä sekä siitä, mitä vapaaehtoinen työntekijä voi juuri heidän organisaatiossaan tehdä. Tietoa oli kertynyt joko työntekijöiden omista aiemmista vapaaehtoistyön kokemuksista tai Mummon Kammarin kautta. Työntekijät eivät pääsääntöisesti kokee tarpeelliseksi saada lisätietoa ja tuntemusta vapaaehtoistyöstä. He myös kokivat, että muiden samassa organisaatiossa työskentelevien työntekijöiden tietämys vapaaehtoistyöstä on tarpeen, jotta vapaaehtoisen tehtävä ja työnkuva pysyisivät selkeänä. Tämän mukaan siis ammattilaiset kokevat tiedon vapaaehtoistyöstä tarpeelliseksi pääasiallisesti siksi, että yhteistyö heidän kanssaan olisi mahdollisimman sujuvaa. Työn rajaaminen ja tehtävien anto on myös helpompaa silloin, kun ammatillisella henkilöstöllä ovat tiedossa vapaaehtoistyön periaatteet sekä muu tärkeä tieto, mikä koskee vapaaehtoisen työtä heidän organisaatiossaan.

Muutama työntekijä kuitenkin koki, että tietoa vapaaehtoistyöstä voisi olla enemmänkin. Työntekijöiden kokemuksissa riittävän tiedon määrästä oli siis pienenä hajontaa. Kaikille yhteistyökumppaneille tulisi kuitenkin taata mahdollisuus samanlaiseen perustietoon vapaaehtoistyöstä. Tutkimuksessa nousi esiin myös vapaaehtoisten rooli tiedon antajana ja välittäjänä. Olisiko siis mahdollista kehittää informaation siirtymistä vapaaehtoiselta koko työyhteisölle? Tätä ainakin työntekijät olisivat valmiita kokeilemaan. Myös vapaaehtoisjärjestö, tässä tutkimuksessa siis Mummon Kamhari, koettiin tärkeäksi tiedon antajaksi. Esille nousi kysymys siitä, voisiko yhteistyötä myös tähän suuntaan kehittää niin, että tarvittava tieto olisi aina mahdollisimman helposti yhteistyökumppaneiden saatavilla, esimerkiksi niin että ajankohtainen tieto tulisi aina suoraan työntekijöiden sähköpostiin. Epäselväksi kuitenkin jäi, pitivätkö työntekijät itse tarpeeksi säännöllistä yhteyttä Mummon Kamhariin ja oltiinko vapaaehtoisten kanssa yhteyksissä juuri ollenkaan. Mielestäni tämän tutkimuksen perusteella vapaaehtoisten osaa tiedonvälittäjänä voitaisiin ja sitä kannattaisikin lisätä. He ovat kuitenkin niitä, joilla tieto vapaaehtoistyöstä on käytännönläheistä ja ajankohtaista.

Tutkimukseni tulokset tukevat sitä jo aiemmin esitettyä näkemystä siitä, että vapaaehtoistyö on hyvin tarpeellista sosiaalialalla. Erityisesti sen tarpeellisuus näkyy vanhustyössä jo nyt, sekä yhä vain lisääntyvästi tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyö koettiin tarpeelliseksi niin työntekijöiden kuin myös asiakkaiden kannalta. Asiakkaat saavat siitä sellaista apua mitä ammattilaisilla ei olisi aikaa tarjota, ja ammattilaiset saavat mahdollisuuden keventää omaa työtaakkaansa. Vapaaehtoistyön nähtiin siis tukevan koko organisaation toimintaa. Ennako-oletuksenani oli, että työntekijät eivät välttämättä arvotaisi vapaaehtoisten tekemää työtä ja sen tarpeellisuutta organisaatiossaan vielä kovin korkeaksi, mutta yllätyksekseni tulokset olivat täysin päin vastaisia. Yhteenvetona haastatteluista voidaan todeta, että vanhustaluiden työntekijät arvostavat vapaaehtoista vanhustyötä paljon ja kokevat sen erittäin tarpeelliseksi niin heidän oman työnsä kuin myös asiakkaan kannalta. Myös aiemmin luvussa 3 (ks. s. 25) esittelemäni Anne Hartikainen toteaa väitöskirjaa varten tekemänsä tutkimuksen osoittavan, että vapaaehtoistyö on kiistattoman merkittävä voimavara tämän päivän vanhustyössä. (Hartikainen 132-133, 7.)

Muutama työntekijä nosti esiin näkemyksen myös siitä, että vapaaehtoistyön tarve ylittäisi jo nyt kysynnän. Tästä herääkin kysymys siitä, miten kasvavaan vapaaehtoistyön tarpeeseen kyetään tulevaisuudessa vastaamaan? Tarpeen kasvaessa olisi tärkeää muistaa, että vapaaehtoisista pidettäisiin huolta ja vapaaehtoistyön periaatteet pysyisivät edelleen selkeinä. Suomessa pyrkimys vapaaehtoistyön periaatteisiin on sama kuin aikaisempina vuosikymmeninä, mutta käytäntö kentällä saattaa osoittaa toista, varsinkin silloin jos kysyntä kasvaa tarjonnan yli. Resurssien kiristyessä kentällä ovat vapaaehtoistyön vaatimuksetkin lisääntyneet. Myös vapaaehtoistyön koulutuksen vaatimukset ovat lisääntyneet. Jokaisen osapuolen olisi kuitenkin muistettava, että vapaaehtoistyö ei voi eikä saa korvata ammatillista työtä. Mielestäni olisikin tärkeää keskustella avoimesti siitä, mitkä ovat niitä työtehtäviä, joihin tarvitaan koulutettuja ammattityöntekijöitä, ja mitkä taas sellaisia joita vapaaehtoiset voivat ns. maalaisjärjen ja naapuriavun turvin tehdä. Keskustelussa vapaaehtoistyön tarpeen lisääntymisestä, on hyvä ottaa huomioon se seikka, että omaehtoinen vapaaehtoistoiminta ei ikinä synny tyhjistä, vaan tarvitsee toimiakseen ulkopuolista tukea, taloudellisia voimavaroja ja työntekijäresursseja. Vapaaehtoistyön tehtävänä ei saa olla niihin tarpeisiin vastaaminen, joita sosiaali- ja terveysmenojen karsiminen aiheuttaa. Vastuun ammatillisesta, korjaavasta työstä, tulee edelleen kuulua vain ammattityöntekijöille. (Lehtinen 1997, 20.)

Ammattilaisten kokemukset yhteistyöstä vapaaehtoisten kanssa olivat ennako-
odotusteni mukaisia. Tutkimustuloksissa näkyy selvästi se, miten ammattilaiset kokivat
yhteistyön vapaaehtoisten kanssa pääasiassa positiiviseksi asiaksi. Yhteistyöstä vapaa-
ehtoisten kanssa koettiin olevan hyötyä niin asiakkaalle kuin myös ammattilaisille. Eri-
tyisesti ammattilaisten saamat hyödyt korostuivat tuloksissa. Myös luvussa kaksi esitte-
lemäni Salomaa (2009) ja Hartikainen (2009) ovat löytäneet vapaaehtoistoiminnasta
samankaltaisia hyötyjä ja merkityksiä henkilökunnan kannalta, kuin mitä tässä opinnäy-
tetyössä. Tulosten mukaan vapaaehtoistyö tukee, helpottaa ja täydentää henkilökunnan
työtä ja tarjoaa heille esimerkiksi mahdollisuuden työskennellä vaativampien asiakkai-
den kanssa. Yksi suurimmista hyödyistä jonka työntekijä vapaaehtoistyöstä saa, oli
työntekijöiden mukaan ajansäästö. Vapaaehtoistyö tarjoaa työntekijöille apu käsiä ja
jalkoja. Vapaaehtoistyön nähtiin antavan työntekijälle enemmän aikaa kuin mitä se
mahdollisesti vie. Vaikka vapaaehtoistyö voi tuoda työntekijöille myös lisätyötä, näh-
dään se silti enemmän positiivisena kuin negatiivisena asiana. Yhteenvetona voikin
varmasti sanoa, että halukkuus yhteistyöhön vapaaehtoisten kanssa johtuu suurelta osin
siitä, että se antaa paljon enemmän kuin se ottaa. Niin asiakkaalle kuin ammattilaiselle.

Yhteistyön merkityksestä työntekijöille kertovat myös tulokset siitä, miten paljon vah-
vuuksia työntekijät näkivät yhteistyössä olevan. Vanhuuksia nähtiin suhteessa paljon
enemmän kuin heikkouksia. Yhteistyön vahvuuksiksi luettiin muun muassa asiakasläh-
töisyys, asiakkaiden saaman avun mahdollistaminen, ystävyysuhteet sekä tehtävien
tunnollinen hoitaminen. Erityisesti yhteistyön vahvuutena nähtiin se miten yhteistyö
mahdollistaa asiakkaan saaman avun olevan mahdollisimman monipuolista. Tällöin
ammattilaisella on oma roolinsa ja tehtävänsä ja vapaaehtoisella omansa ja yhdessä he
luovat asiakkaalle mahdollisuuden monenlaisiin palveluihin. Työntekijät kokivat, että
ilman vapaaehtoistyötä asiakkaat saattaisivat jäädä ilman joitakin palveluita, esimerkiksi
ulkoilua tai saattoapua, koska kyseiset tehtävät eivät kuulu kaikkien työntekijöiden toi-
menkuvaan. Yhteistyö vapaaehtoisten kanssa siis mahdollistaa asiakkaille parhaimman
ja monipuolisimman avun.

Heikkouksia yhteistyössä ei juurikaan nähty olevan. Kuitenkin esimerkiksi vähäinen
kontakti vapaaehtoiseen loi tuntemattomuutta, luottamattomuutta, epätietoisuutta ja yh-
teistyön lyhytkertaisuutta, mitkä koettiin heikkoutena yhteistyön kannalta. Tuloksia tar-
kastellessa esiin nousee myös kysymys työnkuvan selkeydestä ja tehtävien jaosta.
Työnkuvan selkeä jako voi olla vaikeaa koska kontakti vapaaehtoiseen on niin vähäistä.

Vapaaehtoinen ei ole usein tavattavissa työyhteisössä ja hänen vapaaehtoisena työskentelyn jatkuvuudesta ei ole takeita. Tämä voi hyvinkin olla ammattihenkilöstölle lisärasitetta tuottava tekijä, koska vapaaehtoisia tapaa harvoin ja vapaaehtoistyöntekijöissä on usein runsasta vaihtuvuutta. Siksi olisi mielestäni tärkeää, että tapaamisia vapaaehtoisten kanssa pyrittäisiin järjestämään säännöllisesti. Tapaamiset voisivat olla jotain selkeästi ennakolta suunniteltua yhteistä toimintaa, esimerkiksi palavereita työntekijöiden ja ammattilaisten kesken tiedonvälityksen merkeissä. Silloin molemminpuolinen luottamus lisääntyisi ja kummankin osapuolen tieto vapaaehtoisen tehtäväkuvasta oli yhteneväinen, jolloin myös yhteistyö paranisi. Tapaamisten järjestäminen voi kuitenkin olla hankalaa, sillä vapaaehtoistyön periaatteiden mukaan vapaaehtoisen ei tarvitse sitoutua mihinkään ja hän saa täysin itse päättää mihin toimintaan hän osallistuu. Jos hän ei esimerkiksi halua osallistua tällaisiin ylimääräisiin tapaamisiin, ei häntä siihen voida velvoittaaakaan.

Vaikkakin työntekijät kokivat vapaaehtoistyön erittäin tarpeelliseksi ja tärkeäksi avuksi organisaatiossaan sekä näkivät yhteistyön hyvänä asiana, oli yhteistyö itse vapaaehtoisten kanssa vielä suhteellisen heikkoa. Työntekijät olivat yhteyksissä lähinnä vain vapaaehtoisia välittävään Mummon Kammariin, mutta yhteistyö varsinaisen vapaaehtoisen kanssa jäi hyvin pieneksi. Mummon Kammarille soitettiin ja pyydettiin tarvittava apu asiakkaalle, ja itse vapaaehtoista ei aina tavattu kasvotusten ollenkaan. Yhdessä työskentely oli kaikissa organisaatioissa vähäistä, ja jos sitä oli, oli se useimmiten vain silloin, kun vapaaehtoinen tuli uutena taloon. Tällöin saatettiin käydä läpi asiakkaaseen liittyviä tärkeitä asioita, mutta tämän jälkeen yhteistyö vapaaehtoisen kanssa ei useimmiten jatkunut. Samanlaisia havaintoja ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteistyön heikkoudesta teki Sinikka Salomaa omassa tutkimuksessaan. Salomaan tutkimus osoitti, että sosiaaliviraston työntekijät Länsi-Helsingissä tekivät vielä melko vähän yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa, vaikka näkivätkin vapaaehtoistyön olevan apuna heidän asiakkailleen. Salomaan mukaan ongelmana on kohtaamattomuus, joka johtuu usein tietämättömyytenä toiminnasta. (Salomaa 2009 ,95) Tässä tapauksessa siis ammattilaisten tietämättömyytenä vapaaehtoistyöstä. Myöskin ajanpuute on monesti ongelma kunnollisen yhteistyön rakentumiselle. Olisiko siis niin, että suurin parannus ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteistyölle saataisiin yksinkertaisesti yhteisten kohtaamisten järjestämisellä? Tällöin kaikilla olisi mahdollisuus tutustua toisiinsa ja vaihtaa tietoja työstä sekä asiakkaista. Myös se, että ammattilaisille mahdollistettaisiin työaikana erillinen hetki jonka he voisivat käyttää vapaaehtoistyöhön tutustumiseen tai järjestämiseen, auttaisi

varmasti lisäämään ja vahvistamaan yhteistyötä. Mutta mitä muuta yhteistyö tarvitsee toimiakseen?

Lähes kaikki työntekijät olivat sitä mieltä, että yhteisten tapaamisten lisäksi yhteistyötä voitaisiin parantaa tiedonkulun ja kommunikoinnin lisäämisellä. Myös vapaaehtoisten toimenkuvaa laajentamalla nähtiin yhteistyötä parantava vaikutus. Tämä olisi mahdollista kuitenkin vain silloin jos vapaaehtoistoiminta olisi säännöllisempää ja vapaaehtoiset sitoutuneempia työhönsä. Kuitenkin vapaaehtoistyön luonteen huomioiden, on vahvempi sitoutuminen vapaaehtoisena oloon vaikeasti toteutettava asia, ja jossain määrin ristiriidassa vapaaehtoistyön periaatteiden kanssa. Tosin joillain vapaaehtoistyön kentillä vapaaehtoiselta saatetaan edellyttää sitoutumista esimerkiksi tukihenkilönä toimimiseen. Tämä on kuitenkin mielestäni ymmärrettävää, koska useimmiten kyse on lasten tai erityisryhmien kanssa työskentelevistä vapaaehtoisista. Jos vanhushpalveluissa alettaisiin edellyttää vastaavaa, saattaisi se johtaa vapaaehtoisten määrän vähenemiseen, sillä kynnyks vapaaehtoiseksi ryhtymiseen olisi korkeampi. Myös jo pelkästään se, että tapaamisia työntekijöiden kanssa lisättäisiin tai vapaaehtoisten toimenkuvaa laajennettaisiin, saattaisi vaikuttaa negatiivisesti vapaaehtoistyöhön lähtemiseen. Jos ihmiset saavat kuvan siitä, että vapaaehtoistyö sitoo liikaa, on hyvin mahdollista, että kynnyks lähteä siihen mukaan nousee. Kehitettäessä yhteistyötä olisikin hyvä edetä rauhallisesti pienin askelin, vapaaehtoistyön periaatteet muistaen.

Yksi, myös aiemmin mainitsemani, vapaaehtoistyön periaate on yhteinen ilo (ks. s. 19). Ilon nähdään olevan tärkeä kriteeri vapaaehtoistyöhön osallistumiselle, lähinnä vapaaehtoistyöntekijöille, mutta mielestäni myös ammattilaisille. Jotta ammattilaiset ja vapaaehtoiset sitoutuisivat yhteistyöhön, on sen tunnettava kaikista mielekkäältä ja heistä on huolehdittava. Yhteistä iloa voidaan pitää yllä erilaisin ei-materiaalisin keinoin, esimerkiksi retkien ja yhdessäolon merkeissä. Aiempien tutkimusten mukaan juuri toisten vapaaehtoisten tapaamisilla on suuri merkitys vapaaehtoisten jaksamiselle (Lehtinen 1997, 21.) Mielestäni tämä olisi varmasti myös ammattilaisten ja vapaaehtoisten keskinäisillä tapaamisilla mahdollista. Vapaaehtoisten parempaa sitoutumista työhön tai toimenkuvan laajentamista ei varmasti saada hetkessä aikaan ja yhteistyötä paranemaan, mutta jo pienet teot, kuten tällaiset yhteiset tapaamiset edes kerran puolessa vuodessa, auttavat alkuun. Näitä ja muita keinoja yhteistyön parantamiseksi pohdin lisää kappaleessa 9 (ks. s. 72).

Positiivisena asiana tutkimuksesta nousee ammattilaisten innokkuus vapaaehtoistyötä ja työntekijöitä kohtaan. Kaikki toivottivat vapaaehtoiset tervetulleiksi yrityksiinsä ja olivat kiitollisia avusta jonka saavat. Sama asenne näkyy heidän vastauksissaan vapaaehtoistyön tulevaisuutta kohtaan. Vaikka vapaaehtoistyön tarpeen nähtiin tulevaisuudessa kasvavan paljonkin, ei se ammattilaisia huolestuttanut. He eivät nähneet vapaaehtoistyön käytön lisääntymisessä juurikaan uhkia, vaan olivat siitä enemmänkin innostuneita kuin huolissaan. Innostuneisuus ja motivaatio ovat tekijöitä, jotka helpottavat yhteistyötä ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä.

Se, että vapaaehtoistyötä ja yhteistyötä heidän kanssaan kuvailtiin enemmän positiivisilla kuin negatiivisilla tavoilla, kertoo siitä, että ammattilaiset olivat yleisesti ottaen tyytyväisiä vapaaehtoistyöhön. Tämä oli oman tutkimukseni tulos, mutta rupesin johtopäätöksiä kirjoittaessani kuitenkin miettimään olisiko toisenlainen tulos ollut edes teoriassa mahdollista? Olisivatko työntekijät voineet todeta vapaaehtoistyön ja yhteistyön heidän kanssaan tarpeettomaksi tai vähemmän merkitykselliseksi?

Tutkimuksessani negatiivisia asioita liittyen vapaaehtoistyöhön nousi esiin kuitenkin varsin vähän. Niiden vähyys voi johtua joko siitä, että työntekijät eivät todellisuudessa koe niitä olevan, tai etteivät he halunneet niitä tuoda haastattelu tilanteessa esille. Viimeksi mainittua yritin itse ennen haastattelua estää kertomalla haastateltaville, ettei heidän haastattelujaan käsittele kukaan muu kuin minä, eikä heitä voida tästä työstä tunnistaa. Tuloksissa esiintyneet negatiiviset asiat voivat olla myös melko subjektiivisia tai pieniä, sillä ne ovat riippuvaisia siitä, miten ihmiset asioita kokevat tai tuntevat. Oman tutkimukseni tulosten pohjalta on siis vaikea nähdä sitä vaihtoehtoa, että vapaaehtoistyö olisi nähty tarpeettomana tai merkityksettömänä, sillä kaikkien haastattelemini työntekijöiden näkemys asiasta oli pääasiassa positiivinen. Teoriassa tämä olisi kuitenkin mielestäni voinut olla mahdollista esimerkiksi tilanteessa, jossa ammattilaiset olisivat kokeneet vapaaehtoisten kanssa tehtävän yhteistyön heitä kuormittavaksi ja työaikaa liikaa vieväksi. Osa haastattelemistani työntekijöistä kertoikin vapaaehtoistyön vievän häneltä aikaa, mutta totesi sen kuitenkin antavan enemmän kuin ottavan. Vapaaehtoistyö ja heidän kanssaan tehtävä yhteistyö siis vaatii työntekijältä ja työyhteisöltä aikaa ja panostusta toimiakseen, mutta vastavuoroisesti se antaa työyhteisölle aikaa apukäsien ja jalokojen muodossa.

Vapaaehtoistyö siis toi organisaatioihin lisäresursseja ja työntekijöille tarvittavaa aikaa. Se myös mahdollisti toimintaa, joka muuten ei olisi kuulunut ammattilaisten työtehtäviin tai johon heillä ei olisi ollut aikaa. Myös yhteistyö vapaaehtoisten kanssa koettiin tarpeelliseksi ja hyödylliseksi. Yhteistyön ehdottomana vahvuutena mainittiin asiakkaiden siitä saama hyöty. Yhteistyö mahdollisti vanhuspalvelun asiakkaille kokonaisvaltaisempaa palvelua. Vapaaehtoisilla on aikaa ja erilaisia resursseja auttaa asiakasta kuin ammattilaisella, mutta jolla on taas on oma tärkeä roolinsa asiakkaan kokonaisvaltaisessa hoidossa. Yhteistyön nähtiin palvelevan ammattilaisten lisäksi myös asiakkaan omia, jotka saavat vapaaehtoiselta korvaamatonta apua, esimerkiksi ulkoilutusten ja kauppa reissujen kautta. Toinen varsin paljon mainittu vahvuus oli yhteistyön vaivattomuus. Yhteistyö vapaaehtoisten kanssa koettiin helpoksi, nopeaksi ja suhteellisen vaivattomaksi. Vahvuutena koettiin sekin että vapaaehtoiset tekivät työnsä useimmiten hyvin tunnollisesti (ks. s 54). Heikkouksia yhteistyössä taas nähtiin suhteellisen vähän verrattuna vahvuuksiin. Yhteistyön lyhytkertaisuus ja vähäinen kontakti vapaaehtoiseen loivat tuntemattomuutta ja epätietoisuutta, mitkä koettiin yhteistyötä heikentävinä asioina. Kuitenkin työntekijät kokivat nämä yhteistyötä heikentävät tekijät semmoisiksi, joita voitaisiin pienellä kehitystyöllä parantaa. Työntekijöiden kokemien yhteistyön heikkouksien suhde vahvuuksiin on mielestäni pieni, mutta sitäkin tärkeämpi tiedostaa lähtiesä kehittämään toimivaa yhteistyötä.

Johtopäätöksenä koko tutkimukseni tuloksista voikin mielestäni todeta, että vapaaehtoistyö, sekä vapaaehtoisten ja ammattilaisten välinen yhteistyö, on monella tapaa merkityksellistä, hyödyllistä ja tarpeellista toimintaa, niin asiakkaiden kuin ammattilaisten kannalta. Tämä on hyvä lähtökohta lähteä rakentamaan tulevaisuuden vapaaehtoisuutta ja sen asemaa vanhuspalveluissa.

9 POHDINTA

Oli mielenkiintoista saada tutkia ammattilaisten näkemyksiä ja mielipiteitä vapaaehtoistyöstä. Tutkimukseni tulokset vahvistavat näkemystä vapaaehtoistyön tarpeellisuudesta ja merkityksellisyydestä niin asiakkaille kuin ammattilaisillekin. Uskon itse, että vapaaehtoistyö voi hyvinkin kasvaa osaksi yhteiskunnan sosiaalipalveluja. Keskusteluissa tulevaisuuden sosiaalipalveluista ja vapaaehtoistyön asemasta niissä, on keskustelujen aiheena ollut niin kutsuttu rajapintatyöskentely, jossa julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin rajat hämärtyvät. Siksi minusta on erityisen tärkeää muistaa kuunnella ammattilaisia ja saada esiin myös heidän näkemyksensä asiasta. Jotta yhteistyö onnistuisi ja olisi mahdollisimman hedelmällistä, tarvitaan siihen nämä kaksi tekijää, vapaaehtoiset ja ammattilaiset.

Vanhuspalveluissa tehtävästä vapaaehtoistyöstä eivät hyödy ainoastaan asiakkaat, vaan myös työntekijät. Monella tapaa hyvään asiaan kannattaa panostaa, varsinkin kun vapaaehtoistyön merkitys ei luultavasti ainakaan vähene tulevaisuudessa. Vapaaehtoistyötä kehitettäessä olisi hyvä muistaa myös ammattityöntekijöiden rooli siinä. Heiltä voi löytyä ajatuksia siitä, millaiselle toiminnalle olisi tarvetta ja miten yhteistyötä kentällä voitaisiin parhaiten parantaa.

Vapaaehtoistyölle vanhuspalveluissa olisi enemmänkin tarvetta, minkä olen myös työskennellessäni itsekin vapaaehtoisena huomannut. Tämä opinnäytetyö sivusi hieman työntekijöiden mietteitä jo nyt osittain esiintyvistä kiireistä ja resurssipulasta, sekä siitä kun vanhusten määrä tulee tulevaisuudessa nousemaan. Vapaaehtoistyö voi olla tässä ja tulevassa tilanteessa avuksi, mutta sen varaan ei voi liikaa laskea tai ajatus tavallisen ihmisen tiedoin ja taidoin tehtävästä vapaaehtoisesta työstä vaarantuu. Vapaaehtoisilla on kuitenkin annettavanaan sellaisia asioita, mitä ammattityöntekijät eivät välttämättä pysty tarjoamaan. Siksi on tärkeää, että vapaaehtoistyön paikka ja merkitys ammattityön rinnalla huomataan, ja vapaaehtoisten tekemää työtä arvostetaan arvokkaana osana vanhusten parissa tehtävää työtä.

Tämän opinnäytetyön puitteissa toteuttamani tutkimuksen avulla saavutin sille asettamani tavoitteet, sillä sain vastauksen asettamaani tutkimusongelmaan ja sitä tarkentaviin tutkimuskysymyksiin. Tässä luvussa podin vielä tekemäni tutkimuksen eettisyyttä ja

luotettavuutta sekä käyn tarkemmin läpi työni pohjalta nousseita ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi. Lopuksi kerron myös omia ehdotuksiani mahdollisille jatkotutkimuksille samasta aiheesta sekä opinnäytetyöstä prosessina.

9.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksessa pyritään aina välttämään virheiden syntymistä, mutta silti tulosten luotettavuus saattaa vaihdella. Tämän vuoksi tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen on tärkeää. Tutkimuksen luotettavuutta käsitellään yleensä reliabiliteetin ja validiteetin käsittein. Tutkimuksen reliaabelius tarkoittaa sen tulosten toistettavuutta eli sen kykyä antaa ei-sattumanvaraisia tuloksia. Validius taas tarkoittaa tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216- 217.) Nämä termejä käytetään enemmän määrällisissä kuin laadullisissa tutkimuksissa, mutta kuitenkin kaikkien tutkimusten luotettavuutta ja pätevyyttä tulisi jollakin tavoin arvioida. Käsitteet ovat hyvin siirrettävissä myös laadullisiin tutkimuksiin.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta parantaa tutkijan tarkka selostus tutkimuksen toteuttamisesta. Tarkkuus koskee tutkimuksen kaikkia vaiheita. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 217.) Olen pyrkinyt kuvaamaan opinnäytetyöprosessiani mahdollisimman tarkasti, jotta lukijalle ei jäisi epäselväksi se, miten työ on toteutettu tai tuloksiin ja johtopäätöksiin päästy. Tuloksien joukkoon olen kirjoittanut lainauksia haastatteluista, sillä olen halunnut antaa lukijalle mahdollisuuden itse nähdä, mihin tulokset perustuvat. Laadullisen aineiston analyysissä on keskeistä luokittelujen tekeminen ja lukijalle olisi hyvä kertoa luokittelujen syntymisen perusteet. (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2004, 216- 217.) Näin olen tehnyt kappaleessa 2.4 (ks. s. 14) jossa kerron tarkemmin opinnäytetyöni analyysistä.

Olen itse tehnyt jonkin verran vapaaehtoistyötä Mummon Kammarilla ja tehnyt siellä myös toisen vuoden harjoitteluni, joten minulla oli vähän omakohtaista kokemusta aiheesta ja omaan varmasti jonkinlaisia ennakkokäsityksiä tutkittavasta aiheesta. Olen pyrkinyt mielestäni onnistuneesti pitämään nämä kokemukset ja ennakkokäsitykset erillään tästä opinnäytetyöstä ja perustamaan tulokset ja johtopäätökset ainoastaan keräämäni aineistoon. Aiheeseen perehtyneisyys on mielestäni ollut sekä etu että haitta tutkimuksen tekemiselle. Ennen tutkimuksen aloittamista vallitsevat käsitykseni aiheesta

ovat toimineet pohjatietona, joiden mukaan olen lähtenyt aihetta käsittelemään. Näin ollen voisi olettaa, että olen saanut koottua melko laaja-alaista tietoa työhön. Toisaalta, koska aihe on tuttu, näen vaarana sille sokeutumisen, jolloin uusien näkökulmien löytäminen voi olla vaikeaa.

Tutkimuksessani korostuu subjektiivisuus. Toisin sanoen tutkimustulokset kuvaavat ainoastaan tiettyjen Mummon Kammarin yhteistyö organisaatioiden tietyn työntekijän näkemystä ja kokemusta aiheesta. Vaikka korostin, etteivät haastatteluissa annetut tiedot vaikuta yhteistyöhön mitenkään eikä heitä ole niistä mahdollista tunnistaa, on mahdollista, että työntekijöiden pelko näistä vaikutti kokemusten ja näkemysten kuvaamiseen. Huomionarvoista on myös se, että näin pienellä otoksella oli vaikeaa saada yleistettävää tulosta. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltavien määrällä ei ole niin suurta merkitystä kuin määrällisessä tutkimuksessa. Tämän opinnäytetyön osalta jotain uutta tietoa olisi vielä saattanut löytyä, jos haastateltavia olisi ollut enemmän. Haastateltavia oli kuitenkin suhteellisen vaikea löytää, joten sen ja omien rajallisten resurssieni vuoksi haastateltavien määräksi tuli viisi henkilöä. Jotta tulokset kertoisivat vielä laajemmin Mummon Kammarin yhteistyökumppaneiden kokemuksista ja näkemyksistä vapaaehtoistyöstä sekä yhteistyöstä, voisi suurempi aineisto olla hyväksi, ja vahvistaa tai heikentää tuloksia. Tuloksia kuitenkin tuki muutama aiempi opinnäytetyö ja tutkimus aiheesta, vaikka suhtauduinkin varauksella niiden tulosten yleistämiseen sellaisenaan koskemaan haastattelemani vanhuspalveluiden ammattilaisia.

Kokemattomuus haastattelijana vaikuttaa myös tutkimuksen luotettavuuteen (Hirsijärvi & Hurme 2001, 124). Erityisesti ensimmäisissä haastatteluissa oma jännitykseni vaikutti siihen, että tukeuduin paljon haastattelurunkoon, jolloin tilanteessa ei ollut tarpeeksi joustavuutta. Tästä syystä en välttämättä kuullut haastateltavan vastauksia riittävän tarkasti, mikä taas olisi tärkeää tarkentavia jatkokysymyksiä ajatellen. Lisäksi tiedostin ajoittain puhuvani liikaa haastatteluissa, vaikka haastattelijan tulisi olla enimmäkseen kuuntelijan roolissa.

Tutkimusta tehdessä on otettava huomioon myös siihen liittyvät eettiset vaatimukset. Näihin lukeutuvat muun muussa tutkimuslupaan ja aineiston keruuseen liittyvät asiat. Kun tutkimus kohdistuu ihmisiin, on erityisen tärkeää selvittää, miten henkilöiden suostumus hankitaan, millaista tietoa heille annetaan ja millaisia riskejä heidän osallistumiseensa sisältyy. Näiden lisäksi aineiston keräämisessä on otettava huomioon anonyy-

miuden takaaminen, luottamuksellisuus ja aineiston tallentaminen asianmukaisesti. (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara 2004, 26-27.) Hankin opinnäytetyötäni varten tutkimusluvan Mummon Kammarin toiminnanjohtajalta. Lisäksi jokaisen haastateltavan kohdalla on halukkuutta osallistumiseen kysytty ensin Mummon Kammarin työntekijän toimesta jonka jälkeen vielä itse soitin heille ja kerroin tarkemmin tutkimuksesta, jolloin haastateltavat saivat päättää osallistumisestaan itse. Näin selvitettiin ennalta osallistumishalukkuus ja aihe sisältöineen. Nauhoitin haastattelut ja haastateltavat tiesivät tästä.

Ennen haastatteluja kerroin haastateltaville vielä tarkemmin aiheestani ja annoin heille mahdollisuuden kysyä siihen liittyviä kysymyksiä vielä ennen varsinaisen haastattelun alkamista. Kerroin heille myös mahdollisuudesta perua osallistuminen sekä varmistin että he ymmärsivät ettei tekstejä tule käsittelemään kukaan muu kuin minä ja ne säilytetään sekä käsitellään niin ettei vastaajaa ole niistä mahdollista tunnistaa. Tietojen käsittelyssä on tärkeää, että luottamuksellisuus säilyy eikä osallistujia voi tunnistaa tutkimuksesta (Eskola & Suoranta 2003, 56-57). Jouduinkin omassa työssäni miettimään, miten paljon voin osallistujista kertoa niin ettei heitä tunnistettaisi. Toisaalta mietin sitä, että Mummon Kammarin kanssa tekeviä yhteistyö kumppaneita on niin paljon, että niiden joukosta yhden työntekijän tunnistaminen on aika hankalaa. En kuitenkaan halunnut, että haastateltavien tarvitsisi pelätä tunnistusta, joten päädyin siihen, että kerroin haastateltavistani vain sen mitä itse pidin oleellisena tutkimuksen kannalta.

Oma kokemattomuuteni tutkijana vaikuttaa varmasti heikentävästi sekä tutkimusmenetelmän onnistuneessa valinnassa ja toteuttamisessa sekä myös tutkimusraportin laadinnassa. Kaikkia tutkimukseen liittyviä valintojani en pysty tuomaan esille, sillä en kokemattomana tutkijana niitä kaikkia itsekään tiedosta. Kuitenkin kaikki tiedostetut valinnat olen mielestäni kuvannut avoimesti pyrkien mahdollisimman tarkkaan tutkimusprosessin kuvaukseen, jotta tutkimukseni lukija ymmärtäisi sen, mitä olen missäkin tutkimusprosessin vaiheessa tehnyt.

9.2 Ehdotuksia yhteistyön kehittämiseksi

Niin kuin olen jo aiemmin todennut, on ammattityöntekijöiden ja vapaaehtoisten yhteistyömalleja kehitettäessä muistettava, että toiminnan lähtökohtana ovat yhteistyön kaikkien osapuolten motivaatiotekijät ja vapaaehtoistoiminnan ideologia. Tällöin siis niin

ammattilaisten kuin vapaaehtoistenkin ääni on saatava yhtäläillä kuuluviin. Omassa työssäni olin kiinnostunut kuitenkin vain ammattilaisten näkemyksistä yhteistyön kehittämiseksi, joten vapaaehtoisten puoli jää tässä työssä käsittelemättä. Vapaaehtoisten näkemykset yhteistyön kehittämiseksi olisikin yksi hyvä jatkotutkimuksen kohde tästä aiheesta.

Tutustuessani haastatteluihin ja työntekijöiden mainitsemiin ongelmiin sekä ehdotuksiin yhteistyön parantamiseksi, nousi minulle mieleen muutama idea joilla yhteistyötä voitaisiin ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä pyrkiä parantamaan. Ensimmäinen ehdotukseni olisi nimetä jokaiselle työpaikalle vapaaehtoistoiminnan yhdyshenkilö. Tällainen ns. yhdyshenkilö löytyykin jo joistakin yrityksistä, ja se on ollutkin Mummon Kammarin tavoitteena (ks. s. 43). Huomasin kuitenkin haastatteluja tehdessä, että monessa yrityksessä tämä yksi nimetty yhdyshenkilö puuttui ja vapaaehtoistyöhön liittyvät asiat olivat oikeastaan kaikkien työntekijöiden vastuulla. Tällainen tilanne jossa kaikki ovat yhtäläillä vastuussa johtaa helposti siihen, että kukaan ei todellisuudessa ota vastuuta ja asia jää puoli hoidolle. Vapaaehtoisten ja ammattilaisten yhteistyön kannalta tällainen tilanne on hankala muun muassa silloin, kun vapaaehtoinen tulee yritykseen eikä kukaan välttämättä ota vastuuta hänen ohjauksestaan, tiedon annosta tai siitä mitä vapaaehtoinen asiakkaiden kanssa tekee. Ehdottamani yhdyshenkilön päätehtävä olisikin olla vapaaehtoisten käytössä silloin, kun he hänen tietojaan ja taitojaan tarvitsevat. Hänen toimenkuvaansa kuuluisi pääasiassa vapaaehtoisten ja ammattilaisten välisen yhteistyön tukeminen. Yhdyshenkilön tärkeimpinä työtehtävinä olisi toimia siteenä eri tahojen välillä, ja se sisältäisi koulutusta, ohjausta ja tiedotusta.

Vapaaehtoistoiminnan yhdyshenkilö vastaisi myös haastattelemieni työntekijöiden toiveeseen tiedonkulun lisäämisestä. Yksi yhdyshenkilö työpaikalla mahdollistaisi pikaisenkin tiedon saamisen ja muutoksista tiedottamisen sillä aina olisi, niin muilla työntekijöillä, Mummon Kammarilla kuin vapaaehtoisillakin, se yksi ja sama henkilö jolta kysyä tai jolle ilmoittaa jos tiedotettavaa on. Tällöin välttyttäisiin siltä, että tieto työpaikalla ei kulkisi, kun vain yksi on siitä vastuussa. Yhdyshenkilö vastaisi haastattelemieni työntekijöiden toiveisiin myös siitä että, vapaaehtoisista saataisiin lisätietoa. Kun yhdyshenkilö on yksi tietty nimetty työntekijä voi hän ottaa Mummon Kammarista selvää vapaaehtoisten koulutuksista ja siitä millaista työtä he voivat yrityksessä tehdä ja välittää tämän tiedon työkavereilleen. Yhdyshenkilön toimenkuvaan kuuluisi myös Mum-

mon Kammarin järjestämiin yhteistyökumppaneille järjestettyihin tapaamisiin osallistuminen ja niissä käytyjen asioiden tiedottaminen työpaikalla.

Toinen ehdotukseni liittyy haastattelemieni työntekijöiden ilmaisemaan huoleen kontaktin vähyydestä ja tästä johtuvasta yhteistyön heikosta tilasta. Kommunikointia ja tiedonkulkua vapaaehtoisten ja työntekijöiden välillä haluttiin parantaa. Myös kasvokkain kohtaamisen tärkeys tuli ilmi jokaisen haastateltavan kohdalla. Vapaaehtoiset haluttiin enemmän mukaan toimintaan ja lähes kaikki haastattelemieni työntekijöiden vastaukset yhteistyön kehittämiseksi liittyivätkin yhteisiin tapaamisiin tiedonkulun ja tutustumisen merkeissä. Niin kuin jo näistä tuloksista aiemmin kertoessani totesin, on vapaaehtoisten tuleminen mukaan esimerkiksi palavereihin hankala järjestää asiakkaan tietosuojallisista syistä. Tällöin ammattilaiset eivät saisi puhua asiakkaasta palaverissa mitään sellaista mitä vapaaehtoinen ei saa kuulla. Palavereitten täytyisi siis olla sellaisia joissa ei käytäisi läpi mitään asiakkaan henkilökohtaisia tietoja vaan enemmänkin tutustutettaisiin vapaaehtoinen työhön ja tutustuttaisiin toinen toisiin. Tästä sainkin idean ns. ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteisestä työnohjauksesta. Varsinaisesta työnohjauksesta ei sinänsä olisi kuitenkaan kyse, sillä mukana olisivat niin ammattilaiset kuin vapaaehtoisetkin, eli ammattilaisten ei olisi tarkoitus puhua mistään asiakkaisiinsa tai työhönsä liittyvistä vaikeista asioista vaan enemmänkin tarkoituksena olisi vahvistaa ammattilaisten ja vapaaehtoisten välistä sidettä yhteisten tapaamisten muodossa. Niin kuin jo kappaleessa 6.4 kerroin (ks. s. 43), ei myöskään Mummon Kamhari ole nähnyt tarvetta varsinaiseen työnohjaukseen ainakaan vielä, juurikin siitä syystä, että vapaaehtoistyö ei ole ammattilaisesti tehtävä työ. Haluankin painottaa, että en myöskään itse ehdota niinkään varsinaista työnohjausta, mutta käytän sitä tässä selventämään ajatustani yhteisistä tapaamisista, joissa puitaisiin työhön liittyviä asioita yhdessä.

Työnohjaus on tuttu ja helppo toimintamalli yhteistyön kehittämiseksi, ja mielestäni se sopisi myös vapaaehtoisten ja ammattilaisten välisen yhteistyön vahvistamisen työmuodoksi. Tutkimustuloksistani kävi ilmi, että ammattilaiset kaipaivat parempaa tiedonkulkua ja kommunikointia vapaaehtoisten kanssa. Tähän tehtävään asettuisi ns. työnohjaus hyvin. Työnohjauksen avulla voitaisiin parantaa yhteistyön laatua ja kartoittaa kummankin osapuolen näkemyksiä sen toimimiseksi. Niin vapaaehtoistyöntekijät kuin ammattilaisetkin saisivat tukea työlleen. Keskeistä näissä ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteisissä työnohjaus tuokioissa olisi kokemusten purkaminen, työn tekoon liittyvät seikat (ajan käyttö, vapaaehtoisen roolin rajat ym.), tuen ja kannustuksen saaminen,

näkökulmien avartamien toisten kokemusten ja yhteisten keskustelujen avulla sekä yhteenkuuluvuuden tunteen kasvattaminen.

Mielestäni parhaimmassa tapauksessa työnohjaus vahvistaa yhteistyötä edistämällä vapaaehtoisten jaksamista ja sitoutumista sekä ammattilaisten tietoutta vapaaehtoistyöstä ja – työntekijöistä. Työnohjauksen avulla ammattilaisilla on mahdollisuus saada vapaaehtoisilta arvokasta tietoa työyhteisölle asiakkaiden tilanteesta. Vapaaehtoistyön avulla voidaan saada sellaista tietoa josta asiakkaan on vaikea avautua ammattilaisille. Tämä on yksi tärkeä seikka arvioitaessa vapaaehtoistoiminnan tukea ammattimaisesti toteutettavalle työlle.

Yleisin toive haastattelemillani työntekijöillä yhteistyön kehittämiseksi oli kontaktin lisääminen vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä. Vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattityöntekijöiden kohtaaminen on alue, jonka hyväksi tulisi tehdä jatkuvasti töitä. Ammattilaisille, niin kuin vapaaehtoisillekin, tulisi pystyä antamaan tukea ja ohjausta tarpeen mukaan. Vapaaehtoisten tulisi saada kiitosta ja myönteistä palautetta työstään, jotta he jaksaisivat tehdä arvokasta työtään vuodesta toiseen. Samalla tavalla ammattilaisten tulisi tuntea vapaaehtoistyön sisältö. Olisikin hyvä, että ammattilaiset ja vapaaehtoiset sopisivat toimipisteittäin pelisäännöt helpottamaan ja selkiyttämään keskinäistä yhteistyötä. Tässä ehdottamani työnohjaus tuokiot vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä voisivat olla avuksi. Tuokioissa voitaisiin vaihtaa ajatuksia pelisäännöistä ja muusta yhteistyöhön liittyvistä tärkeistä seikoista.

Työnohjauksen ja yhdyshenkilön lisäksi Mummon Kammari voisi järjestää vapaaehtoisille ja yhteistyö kumppaneille enemmän yhteistä vapaamuotoista toimintaa. Esimerkiksi keskustelut yhteistyöstä ja sen toimivuudesta tai yhteiset tapahtumapäivät, jolloin tarkoituksena olisi lähinnä vain tutustua toinen toisiin, voisivat olla tällaista toimintaa. Näillä keinoilla uskon yhteistyön ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä saatavan toimimaan mahdollisimman sujuvasti sekä tarpeellinen tieto asiakkaista tai muusta tärkeästä siirtymään niin vapaaehtoisille kuin ammattilaisillekin.

9.3 Ehdotuksia jatkotutkimuksille

Tutkimukseni tulokset nostivat esille tarpeen vapaaehtoisten ja ammattilaisten välisten kohtaamisten lisäämisestä. Ammattilaiset toivoivat lisää yhteisiä tapaamisia ja keskustelutilaisuuksia, joissa kokemuksia ja näkemyksiä voitaisiin jakaa. Olisinkin kiinnostunut siitä, miten tällainen kohtaaminen käytännössä toteutuisi ja miten se auttaisi vapaaehtoisten ja ammattilaisten välisessä yhteistyössä. Näkökulmaa vapaaehtoisten ja ammattilaisten välisestä yhteistyöstä voisi laajentaa esimerkiksi sosiaalialan opiskelijan toteuttaman toiminnallisen opinnäytetyön muodossa yhteistyössä Mummon Kammarin kanssa. Tällöin opiskelija valitsisi yhden Mummon Kammarin kanssa yhteistyötä tekevän yrityksen ja järjestäisi sinne ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteisiä tapaamisia. Tapaamiset voivat olla esimerkiksi tämän opinnäytetyön tulosten pohjalta ehdottamiani työnohjauksellisia tapaamisia tai yhteistoiminnallisia päiviä tai jokin muu menetelmä, minkä opiskelija voisi sopia yhdessä kyseenomaisen työyhteisön kanssa. Osallistumalla tapaamisten suunnitteluun ja toteutukseen, voisi opiskelija saada uutta ja monipuolista tietoa aiheesta. Menetelmänä toiminnallinen opinnäytetyö on haasteellinen, mutta antaisi aiheesta varmasti laajemman kuvan kuin vain silloin jos opiskelija haastattelisi työntekijöitä tai vapaaehtoisia jälkikäteen.

Edellä mainitun lisäksi, olisin myös erityisen kiinnostunut vapaaehtoisten mielteistä samasta aiheesta kun oma opinnäytetyöni oli ammattilaisten näkökulmasta, vapaaehtoistyön tarpeellisuudesta sekä ammattilaisten ja vapaaehtoisten välisestä yhteistyöstä. Ryhmähaastattelulla menetelmänä saataisiin esille ehkä paremmin tietoa aiheeseen liittyen. Vapaaehtoisten ryhmähaastattelu mahdollistaisi myös sen, että heidän äänensä saataisiin kuuluville mikä täydentäisi tutkimaani aihetta.

9.4 Opinnäytetyö prosessina

Opinnäytetyön tekeminen on ollut kohdallani hyvin pitkä ja haastava prosessi, enkä koe selvinneeni siitä täysin ongelmitta. Toimisin varmasti toisin, jos nyt aloittaisin opinnäytetyön alusta. Muistan kuitenkin jonkun opettajan joskus sanoneen opinnäytetyön olevan prosessi, jossa tapahtuu koko ajan oppimista. Näin on tosiaan ainakin minun kohdalla käynyt. Otinkin opinnäytetyön oppimisprosessina ja mahdollisuutena kehittää omaa ammatillisuuttani.

Eniten ongelmia opinnäytetyö prosessissa tuotti aikataulussa pysyminen. Ajallisesti opinnäytetyöni tekeminen kesti noin 10 kuukautta. Aloitin opinnäytetyön tekemisen syksyllä 2011, jolloin osallistuin opinnäytetyö seminaareille ja esitin tutkimussuunnitelmani. Aina aikataulussa pysyminen ei ollut itsestäni kiinni, vaan uuden työn aloittamisen ja iltaopiskelun yhteensovittaminen oli haastavaa. Minun olisi pitänyt ottaa jo heti alussa huomioon työtuntien vähyys suhteessa työnmäärään. Toisaalta, koska olen tehnyt työtä näin pitkän ajan, olen ehtinyt todella perehtyä aiheeseen mikä mahdollisti esimerkiksi laajan teoriaan tutustumisen.

Opinnäytetyön aikataulun venyessä oma motivaationi sitä kohtaan pysyi kuitenkin koko sen ajan melko samana. Oma kokemukseni aiheesta ja sen kokeminen mielenkiintoiseksi auttoivat motivaation ylläpitämisessä. Pääsin opinnäytetyötä tehdessäni myös käymään monia mielenkiintoisia ja antoisia keskusteluja, joista sain myös uusia näkökulmia aiheeseeni.

Toivon Mummon Kammarin sekä heidän yhteistyö kumppaneiden hyötyvän opinnäytetyöstäni ja sen tuloksista. Toivon että työni herättää keskustelua vapaaehtoistyön tarpeellisuudesta, ja että se auttaisi vapaaehtoistyötä saavuttamaan sen ansaitseman aseman. Toivottavasti työni myös herättäisi innostusta kehittää ammattilaisten ja vapaaehtoisten välistä yhteistyötä. Opinnäytetyöni on toteutettu vain muutaman Mummon Kammarin kanssa yhteistyötä tekevän yrityksen kanssa, mutta toivon siitä olevan hyötyä kaikille yrityksille, joissa toimitaan vapaaehtoisten kanssa.

Lopuksi haluan kiittää Mummon Kammarin henkilökuntaa sujuvasta yhteistyöstä sekä avusta opinnäytetyön haastattelujen tekovaiheessa. Kiitos Mummon Kammarin puolesta opinnäytetyötäni ohjanneelle Maarit Tammistolle.

Erityiskiitos kuuluu tutkimukseeni osallistuneille vanhuspalvelutyöntekijöille, jotka kiireistään huolimatta suostuivat rohkeasti ja avoimesti osallistua tutkimukseeni. Kiitos myös opinnäytetyöni pääohjaajalle Merja Sinkkoselle kärsivällisyydestä, tuesta, kannustuksesta sekä kaikista niistä asiantuntevista neuvoista, joita olen opinnäytetyö prosessin aikana saanut.

10 LÄHTEET

- Alho, S.-L. 2008. Sosiaalialan tehtävien ammatillisuus ja sen edellytykset. Sosiaali- ja terveyshallintotieteen pro gradu-tutkielma. Vaasan Yliopisto. Hallintotieteiden tiedekunta.
- Björklund, L. & Sarlio-Siintola, S. 2010. Inhimilliset toimintavalmiudet suomalaisessa hyvinvointipolitiikassa. Teoksessa Hiilamo, H. & Saari, J. (toim.): Hyvinvoinnin uusi politiikka- johdatus sosiaaliin mahdollisuuksiin. Diakonia ammattikorkeakoulun julkaisu A Tutkimuksia 27. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Eskola, A. & Kurki, L. (toim.) 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 6. painos. Tampere: Vastapaino.
- Euroopan vapaaehtoistoiminnan teemavuosi 2011. Euroopan Komissio. Verkkodokumentti. Luettu 1.11.2012.
http://ec.europa.eu/news/employment/110106_fi.htm
- European Year of Volunteering 2011. Policy Agenda of Volunteering in Europe. EYV 2011. European Commission 53 s.
- Hartikainen, Anne. 2009. Vapaaehtoiset vuodeosastolla. Etnografinen tutkimus vanhus-ten ja vapaaehtoisten kohtaamisesta. Sosiaalipolitiikan väitöskirja. Helsingin Yliopisto.
- Helakorpi, S. & Olkinuora, A. 1997. Asiantuntijuutta oppimassa: ammattikorkeakoulu-pedagogiikkaa. Porvoo: WSOY.
- Hildén, R. 2002. Ammatillinen osaaminen hoitotyössä. Tampere: Tammi.
- Hirsijärvi, S., Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu –Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2004. Tutki ja kirjoita. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä.
- Jahnukainen, I. & Tammisto, M. (toim.) 2010. Näppituntumalla- Mummon Kammari ja vapaaehtoinen vanhustyö. Tampere: Tammerprint Oy.
- Karvinen, S. 1993. Reflektiivinen ammatillisuus sosiaalityössä. Osajulkaisu teoksessa: Karvinen S. 1996. Sosiaalityön ammatillisuus modernista professionaalisuudesta reflektiiviseen asiantuntijuuteen. Kuopion Yliopiston julkaisu E.
- Koskiahho, B. 2001. Sosiaalipolitiikka ja vapaaehtoistyö. Teoksessa Eskola, A. & Kurki, L. (toim.) 2001. Vapaaehtoistyö auttamisena ja oppimisena. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Korhonen, A. (toim.) 2005. Lastensuojelun tukihenkilön käsikirja. Erityishuoltojärjestöjen liitto Ehjä ry. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

- Laasanen, J. 2011. Vapaaehtoistyön kansantaloudelliset vaikutukset. Raportteja 70. Mannerheimin Lastensuojeluliitto- Suomen 4H-liitto- Suomen Pelastusalan Keskusjärjestö- Suomen Punainen Risti. Helsingin yliopisto. Ruralia-instituutti.
- Lahtinen, P. 2003. Ihminen on tärkein instrumentti: työnohjaus vapaaehtoisessa tukihenkilötyössä. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura.
- Lehtinen, S-T. 1997. Vapaaehtoistoiminta–kasvava voimavara? Näkökulmia ammattityöhön. Helsinki: Kansalaisareena ry.
- Matthies, A-L. 1993. Epävirallinen ja virallinen sosiaalityön modernisaatiossa. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A-L., Pohjola, A. Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaalityön kirjallisuus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Mummon Kammari. 2012. Mikä ihmeen Mummon Kammari. Luettu 27.6.2012. <http://www.mummonkammari.fi/8>
- Miettinen, S., Miettinen, M., Nousiainen, I. & Kuokkanen, L. 2000. Itsensä johtaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Mykkänen-Hänninen, Riitta 2007. Vapaaehtoistyön rajapinnoilla. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: oppimateriaalit 6. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadia.
- Müller, A. 2002. Miksi vapaaehtoinen on vapaaehtoinen? Tutkimus Suomen Punaisen Ristin vapaaehtoisista ja heidän motivaatiostaan osallistua järjestön toimintaan. Helsinki: Suomen Punainen Risti.
- Niemelä, J. & Dufva, V. (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Juva: PS- kustannus.
- Nylund, M. & Yeung, A. (toim.) 2005. Vapaaehtoistoiminta. Anti, arvot ja osallisuus. Jyväskylä: Vastapaino.
- Ruohonen, M. 2003. Järjestöt vapaaehtoistoiminnan areenoina ja mahdollistajina. Teoksessa Niemelä, J. & Dufva, V. (toim.) Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Juva: PS- kustannus.
- Salomaa, S. 2009. Vapaaehtoistoiminta sosiaaliviraston palveluiden tukena Länsi-Helsingissä? Vapaaehtoistyön kehittämishanke. Opinnäytetyö (ylempi amk). Diakonia-ammattikorkeakoulu. Sosiaali- ja terveysala.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2012. Sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön kelpoisuusvaatimukset. Luettu 21.8.2012. http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/henkilosto/kelpoisuus
- Tuomi, J., Sarajärvi, A. 2009 Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki. Tammi.
- Turpeinen, R. 1998. Ammattitaito ja sen arviointi näyttökokeissa. Työelämän tutkimus 4/1998. Helsinki: Hakapaino Oy.

Väestöennuste 2009-2060. 2009. Tilastokeskus. Verkkodokumentti. Päivitetty 30.9.2009. http://www.stat.fi/til/vaenn/2009/vaenn_2009_2009-09-30_tie_001_fi.html
Luettu 10.7.2012.

Yeung, A. 2002. Vapaaehtoistoiminta osana kansalaisyhteiskuntaa- ihanteita vai todellisuutta? Tutkimus suomalaisten asennoitumisesta ja osallistumisesta vapaaehtoistoimintaan. Helsinki: Hakapaino.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset

Tutkimuskysymykset:

1. *Millaisia kokemuksia ja tarpeita palvelun tilaajalla on vapaaehtoisesta vanhustyöstä?*
2. *Miten palvelutilaaja kokee vapaaehtoisen ja ammatillisen(palkatun) työn välisen yhteistyön?*
3. *Kuinka vapaaehtoistyöntekijöiden ja ammattilaisten välistä yhteistyötä voitaisiin parantaa?*
4. *Millaisena palvelun tilaaja näkee vapaaehtoistyön tarpeen tulevaisuudessa?*

Teema 1. Vapaaehtoistyö yrityksessä ja sen tarpeellisuus

- Kuinka kauan organisaatiossanne on ollut myös vapaaehtoistyöntekijöitä?
- Kuinka usein teette yhteistyötä vapaaehtoisten kanssa, päivittäin, viikoittain?
- Vaihtuvatko teillä käyvät vapaaehtoiset usein vai käykö sama vapaaehtoinen useamman kerran?
- Millaista työtä vapaaehtoiset teillä tekevät? Mikä on heidän työn kuvansa?
- Kuka perehdyttää vapaaehtoiset teillä tehtävään työhön?
- Millaisena koette vapaaehtoistyön tarpeen yrityksessänne tällä hetkellä, onko tarve jatkuvaa vai satunnaista?
- Koetteko vapaaehtoistyön tukevan organisaationne toimintaa ja olevan siinä avuksi? Jos, niin millaista tuki/apu on ollut?
- Onko teillä mielestänne tarpeeksi tietoa vapaaehtoistyöstä ja siitä mitä vapaaehtoiset pystyvät organisaatiossanne tekemään?
- Keneltä mielestänne tietoa tulisi saada?(Mummon Kammari, vapaaehtoiset?)

Teema 2. Kokemukset yhteistyöstä

- Millaista yhteistyö vapaaehtoisten ja ammattilaisten välillä on organisaatiossanne? Työskentelevätkö he yhdessä vai erillään?

- Millaisia vahvuuksia näette ammattilaisten ja vapaaehtoisten yhteistyössä olevan? Entä heikkouksia? (Milloin sujuu hyvin ja milloin heikosti, mahdollisia haasteita yhteistyössä?)
- Mitä hyötyä koette yhteistyöstä olevan
 - palvelun tilaajalle (organisaatiolle itselleen)
 - palvelun käyttäjälle eli asiakkaille?
- Näettekö mahdollisia riskejä vapaaehtoisten käyttämisessä organisaatiossanne? Millaisia?
- Näettekö vapaaehtoiset enemmänkin maallikko auttajina vai tulisiko heidän olla samalla tasolla ammattilaisten kanssa? Miten tämä näkyy käytännössä eli miten työnkuvat eroavat toisistaan?
- Kenellä on vastuu vapaaehtoisen tekemästä työstä organisaatiossanne?
- Koetteko työnjaon ammattilaisten ja vapaaehtoisten välillä selkeäksi vai onko siinä haasteita? Jos, niin millaisia?

Teema 3. Tulevaisuuden näkymät

- Millaisena näette vapaaehtoistyön tarpeen vanhuspalveluisa tänä päivänä? Entä tulevaisuudessa?
- Toivoisitteko vapaaehtoisten ja ammattilaisten yhteistyön tulevaisuudessa jatkuvan? Miksi?
- Tulisiko yhteistyötä mielestänne kehittää? Miten?
- Näettekö vapaaehtoistyön tulevaisuudessa mahdollisia uhkia?
- Mitä odotatte Mummon Kamarilta yhteistyökumppanina?

Lopuksi: Haluatteko vielä muuten kommentoida aihetta? Terveiset Mummon Kammarille?